
**4. KONGRES HRVATSKIH LOGOPEDA S MEĐUNARODNIM
SUDJELOVANJEM
*LOGOPEDIJA I IZAZOVI NOVOG VREMENA***

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
EDUKACIJSKO-REHABILITACIJSKI FAKULTET
22. - 25. RUJAN 2010.**

Knjiga sažetaka

**HRVATSKO LOGOPEDSKO DRUŠTVO
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
EDUKACIJSKO-REHABILITACIJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA LOGOPEDIJU**

**CROATIAN LOGOPEDICS ASSOCIATION
UNIVERSITY OF ZAGREB
FACULTY OF EDUCATION AND REHABILITATION SCIENCES
DEPARTMENT OF SPEECH AND LANGUAGE PATHOLOGY**

Abstract book

**4TH CONGRESS OF CROATIAN SPEECH AND LANGUAGE
PATHOLOGISTS WITH INTERNATIONAL PARTICIPATION
*SPEECH AND LANGUAGE PATHOLOGY AND CHALLENGES OF THE
NEW ERA***

**UNIVERSITY OF ZAGREB
FACULTY OF EDUCATION AND REHABILITATION SCIENCES
SEPTEMBER 22 - 25, 2010**

Programski odbor

dr. sc. Draženka Blaži, predsjednica

dr. sc. Adinda Dulčić
dr. sc. Mladen Heđever
dr. sc. Jasmina Ivšac Pavliša
dr. sc. Milivoj Jovančević
dr. sc. Predrag Knežević
dr. sc. Jelena Kuvač Kraljević
dr. sc. Mirjana Lenček
dr. sc. Borut Marn
dr. sc. Tatjana Prizl Jakovac
dr. sc. Pirkko Rautakoski
dr. sc. Senka Sardelić

Organizacijski odbor

Danica Andrešić, predsjednica

dr. sc. Draženka Blaži
Željka Blažinović
dr. sc. Luka Bonetti
dr. sc. Maja Cepanec
Darija Hercigonja Salamoni
mr. sc. Ana Leko
dr. sc. Katarina Pavičić Dokoza
Tamara Živković Ivanović

Tajnice

Zorana Dedić
Tamara Škovrlj

Scientific Committee

Draženka Blaži, Ph.D., President

Adinda Dulčić, Ph.D.
Mladen Heđever, Ph.D.
Jasmina Ivšac Pavliša, Ph.D.
Milivoj Jovančević, Ph.D.
Predrag Knežević, Ph.D.
Jelena Kuvač Kraljević, Ph.D.
Mirjana Lenček, Ph.D.
Borut Marn, Ph.D.
Tatjana Prizl Jakovac, Ph.D.
Pirkko Rautakoski, Ph.D.
Senka Sardelić, Ph.D.

Organizing Committee

Danica Andrešić, president

Draženka Blaži, Ph.D.
Željka Blažinović
Luka Bonetti, Ph.D.
Maja Ceganec, Ph.D.
Darija Hercigonja Salamoni
Ana Leko, M.Sc.
Katarina Pavičić Dokoza, Ph.D.
Tamara Živković Ivanović

Secretaries

Zorana Dedić
Tamara Škovrlj

Pokrovitelji:

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa
Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi
Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti
Grad Zagreb
Sveučilište u Zagrebu

Organized under the auspices of:

Ministry of Science, Education and Sports
Ministry of Health and Social Welfare
Ministry of the Family, Veterans' Affairs and Intergenerational Solidarity
City of Zagreb
University of Zagreb

Sponzori / Sponsors

Zagreb - Zdravi grad
Pokrovitelj kongresa Gradonačelnik Grada
Zagreba

DOBRI DEČKI d.o.o.
Prodaja i servis ugostiteljske opreme i prodaja espresso
kave MILMAN

Sadržaj / Content

Program / Program	6 / 12
Plenarna izlaganja / Plenary presentations	19
Usmena izlaganja / Oral presentations	28
Sekcija <i>Disleksija i disgrafija</i> / Section <i>Dyslexia and dysgraphia</i>	29
Sekcija <i>Glas i poremećaji glasa</i> / Section <i>Voice and voice disorders</i>	36
Sekcija <i>Komunikacijski poremećaji</i> / Section <i>Communication disorders</i>	44
Sekcija <i>Neurogeni jezični i govorni poremećaji</i> / Section <i>Neurogenic language and speech disorders</i>	54
Sekcija <i>Oštećenja sluha</i> / Section <i>Hearing impairments</i>	61
Sekcija <i>Poremećaji gutanja</i> / Section <i>Swallowing disorders</i>	67
Sekcija <i>Razvoj jezika i razvojni jezični poremećaji</i> / Section <i>Language development and language disorders</i>	71
Sekcija <i>Razno</i> / Section <i>Diverse</i>	74
Poster izlaganja / Poster presentations	82
Radionice / Workshops	116
Okrugli stol / Round table	124
Studentska sekcija / Student section	128
Popis sudionika / List of participants	135

Program

Srijeda, 22. 09. 2010.

Aktivnosti prije otvaranja Kongresa:		
9:00 – 15:00 Simpozij ODRASLI S DISLEKSIJOM: PODRŠKA STUDENTIMA – ISHEDS PROJEKT Dvorana Plitvice Centra za rehabilitaciju Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta		
13:30 – 16:00	Registracija sudionika	Predvorje Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta
16:00 – 17:00	Svečano otvaranje i koktel dobrodošlice	Dvorana Zagreb
17:15 – 18:15	Plenarno predavanje Elena Zaretsky, University of Massachusetts-Amherst: Logopedija kao interdisciplinarna znanost: dokazi iz istraživanja o razvoju čitanja	Dvorana Zagreb
18:30 – 19:30	Radionica Daliborka Ciganović: Utjecaj potpornog znakovnog jezika na djecu s Downovim sindromom	Dvorana 7 Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta
	Radionica Katica Puškarić: Kreiranje slikovno-grafičkih vježbi za djecu s govorno-jezičnim poremećajima preko softvera Boardmaker s proširenom bazom fotografija, simbola i slika	Dvorana 9 Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta
	Radionica Željka Butorac, Snježana Požgaj Vinčić: Izrada zadataka u multimediji za jezične vježbe	Dvorana 6 Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta
19:30 – 19:45	Stanka	Predvorje Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta
19:45 – 21:15	Skupština Hrvatskog logopedskog društva	Dvorana Zagreb

Četvrtak, 23. 09. 2010.

08:30 – 09:00	Registracija sudionika	Predvorje Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta
09:00 – 10:00	Plenarno predavanje Angela Fawcett, Swansea University: Disleksija i učenje: teorija u praksi	Dvorana Zagreb
10:00 – 10:15	Stanka	Predvorje Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta
10:15 – 11:30	Sekcija <i>Glas i poremećaji glasa</i> , usmena izlaganja <ul style="list-style-type: none"> • Marija Sučić: Samopercepcija osobne kompetentnosti alaringealnim govorom i zadovoljstvo životom • Boris Šimunjak, Jadranka Franić, Ana Bonetti: Analiza glasa nakon totalne laringektomije: ezofagealni govor i traheoezofagealni govor s govornom protezom • Tamara Živković Ivanović, Behlul Brestovci, Natalija Bolfan Stošić: Logopedska dijagnostika i tretman nakon totalne laringektomije - prikaz slučaja • Rasprava 	Dvorana 6 Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta

10:15 – 11:30	<p>Sekcija <i>Oštećenja sluha</i>, usmena izlaganja</p> <ul style="list-style-type: none"> Ana Gregl, Adinda Dulčić, Koraljka Bakota: Verbotonalna metoda u radu s roditeljima djece sa slušnim oštećenjima Ivana Šimić, Luka Bonetti: Ispitivanje koristi od dodjele slušnog pomagala primjenom hrvatske verzije upitnika „The Abbreviated Profile of Hearing Aid Benefit“ Sanja Tarczay, Ivona Salaj: Prevoditelj u nastavi - temelj učinkovite komunikacije u obrazovanju gluhih, nagluhih i gluhoslijepih učenika Ljubica Pribanić, Marina Milković, Irina Pandža: Habilitacija prije i poslije ugradnje kohlearnog implantata Rasprava 	Dvorana 8 Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta
10:15 – 11:30	<p>Sekcije <i>Poremećaji gutanja i Razvoj jezika i razvojni jezični poremećaji</i>, usmena izlaganja</p> <ul style="list-style-type: none"> Zdravko Kolundžić, Draženka Blaži: Značajke gutanja kod osoba oboljelih od Parkinsonove bolesti Draženka Blaži, Zdravko Kolundžić, Goran Todorović: Teškoće sisanja i gutanja u djece, te teškoće gutanja u odraslih i uloga stručnjaka različitih profila (liječnika i logopeda) u dijagnostici i tretmanu Sunčica Leško, Jasna Đanić, Davorin Đanić: Rehabilitacija oralno-laringalnih funkcija - rehabilitacija gutanja Natalija Kovač Gornji: Rana logopedska intervencija Helena Obućina: Ispitivanje fonološke obrade kao preduvjet usvajanja vještine čitanja i pisanja pomoću baterije testova Nepsy Katarina Pavičić Dokoza, Sofija Nađvinski: Ispitivanje jezičnih sastavnica u djece predškolske dobi uključene u kompleksnu rehabilitaciju u Poliklinici SUVAG Rasprava 	Dvorana 10 Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta
Od 13:00	Ručak i društvena događanja	

Petak, 24. 09. 2010.

08:30 – 09:00	Registracija sudionika	Predvorje Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta
09:00 – 10:00	Plenarno predavanje Rebecca McCauley, The Ohio State University: Razvoj dječjeg jezika: izazovi i mogućnosti pred kliničarima i istraživačima	Dvorana Zagreb
10:00 – 10:15	Stanka	Predvorje Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta
10:15 – 11:30	<p>Sekcija <i>Glas i poremećaji glasa</i>, usmena izlaganja</p> <ul style="list-style-type: none"> Željka Božanović: Kvaliteta glasa nastavnika prije i poslije radnog vremena Jasna Đanić, Sunčica Leško: Vokalna edukacija – osnova prevencije poremećaja glasa kod nastavnika Đurđica Vranić, Behlul Brestovci: Smanjenje nazalnosti djece s umjetnom pužnicom kao pokazatelj učinkovitosti verbotonalne rehabilitacije Ana Zorić, Katarina Pavičić Dokoza, Ivana Aras, Karlo Novačić: Logopedska terapija neurogenih disfonija Rasprava 	Dvorana 6 Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta

10:15 – 11:30	<p>Sekcija <i>Neurogeni jezični i govorni poremećaji</i>, usmena izlaganja</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jasna Đanić, Sunčica Leško, Davorin Đanić: Komplikacije govorne rehabilitacije kod laringektomiranih bolesnika s logopedskog stajališta • Darija Hercigonja Salomoni: Rana intervencija za djecu s disfluentnim govorom • Dragan Lisica: Artikulacijski poremećaji neurorizične predškolske djece - terapijski rezultati • Maja Rogić, Isabel Fernandez-Conejero, Sedat Ulkatan, Andrea Szelenyi, Vedran Deletis: Detekcija neurofizioloških markera u mišićima grkljana generiranih stimulacijom motoričkih kortikalnih područja za govor - novi uvid • Katarina Ivana Tudor, Rogić Maja, Mario Tudor, Robert Čarija, Vedran Deletis: Kasna dijagnoza bolesnice s fronto-temporo-parijetalnim meningeomom udruženog s psihijatrijskim simptomima s razvojem postoperativne Brocine afazije • Mile Vuković: Oblici ispoljavanja anomije kod fluentnih afazija • Rasprava 	Dvorana 10 Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta
10:15 – 11:30	<p>Sekcija <i>Razno</i>, usmena izlaganja</p> <ul style="list-style-type: none"> • Suzana Jelčić Jakšić, Mirjana Lasan, Martina Vuković: Prikaz desetogodišnjeg rada Logopedskog centra • Draženka Blaži, Adna Krupić, Ivana Zaninović: Logopedska i edukacijsko-rehabilitacijska potpora u školovanju djece s posebnim edukacijskim potrebama – prikaz programa Logopedskog kabineta „Blaži“ • Mladen Heđever, Maja Vincek, Senka Sardelić: Baterija testova za otkrivanje poremećaja slušnog procesiranja • Dragomila Lelas, Nevenka Cigrovski: Karakteristike gutanja, glasa i govora kod četverogodišnjeg dječaka traheotomiranog uslijed nazofaringealnog tumora - studija slučaja • Sonja Lulić, Vlatka Šaronja, Marina Keller, Snježana Pirkić: Logoped u skupini - zašto i kada? • Sadeta Zečić, Selmir Hadžić, S. Džemidžić: Podrška učenicima s govorno-jezičnim poremećajima u inkluzivnoj nastavi na području kantona Sarajevo • Rasprava 	Dvorana 9 Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta
11:30 – 11:45	Stanka	Predvorje Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta
11:45 – 12:45	<p>Plenarno predavanje</p> <p>Ronny Boey, University of Antwerp: Osnove epidemiologije i fenomenologije mucanja – posljedice za logopedsku praksu</p>	Dvorana Zagreb
12:45 – 14:15	Ručak	Restoran Borongaj
14:15 – 15:15	<p>Plenarno predavanje</p> <p>Tatjana Prizl Jakovac, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu: Afazija između jezika komunikacije i jezika življenja</p>	Dvorana Zagreb
15:15 – 15:45	Stanka	Predvorje Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta
15:45 – 16:45	<p>Okrugli stol</p> <p>Tatjana Prizl Jakovac, Ana Leko, Sanja Habus, Marina Sumrak Tušek, Davorka Franolić, Nada Žemva: Afazije – teorija i praksa</p>	Dvorana 6 Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta
	<p>Radionica</p> <p>Renata Rade: Igre u plahti; u susret komunikaciji s malom djecom s poremećajima iz autističnog spektra</p>	Dvorana 10 Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta
	<p>Radionica</p> <p>Natalija Kovač Gornji, Ivana Opačak: Poticanje komunikacijskih vještina u vidu grupne terapije kod djece s pragmatičkim teškoćama</p>	Dvorana 8 Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta

17:00 – 18:00

Poster sekcija, Dvorana Plitvice, Centar za rehabilitaciju Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta

- Agnieszka Kaldonek: Disleksija i učenje stranih jezika
- Vesna Mihanović, Lejla Osmančević Katkić, Aleksandra Krampač Grljušić: Disleksija – pravo na odgovarajuću podršku
- Martina Ozbič, Damjan Kogovšek, Igor Starc: Learning difficulties and rhythm tasks: a discriminant analysis
- Natalija Bolfan Stošić, Mateja Paulić, Martina Fojtik, Matea Pleskalt: Razlike i sličnosti u procjeni statusa glasa nastavnika nižih i viših razreda u osmogodišnjim školama
- Marija Hrtica, Josip Lopižić, Dragutin Petković: Prikaz Programa rehabilitacije grupe laringektomiranih pacijenata
- Boris Šimunjak, Natalija Bolfan Stošić: Vokalni noduli u odraslih
- Ana Bonetti, Mladen Heđever: Ispitivanje slušnog procesiranja u osnovnoškolske djece pomoću testa filtriranih riječi
- Mladen Heđever, Ana Bonetti, Emica Farago, Senka Sardelić: Ispitivanje poremećaja slušnog procesiranja Dihotičkim testom riječi
- Verica Krajnović, Mirjana Dobrojević, Sanja Sladić, Hrvoje Budak: Razvijanje komunikacijskih vještina kod djece s višestrukim teškoćama putem glazbeno-terapijske radionice
- Marijana Balažinec: Prikaz slučaja djeteta s CP-om na testovima dihotičkog slušanja
- Emica Farago, Mladen Heđever, Marijana Balažinec: Slušno procesiranje kod djece s cerebralnom paralizom
- Davorka Franolić, Bojana Korać, Zdravka Poljaković: Govor tijela
- Jerneja Novšak Brce: Efikasnost metode „Svjesna sinteza razvoja“ i „VLAJA“
- Vlasta Podbreznik, Maja Štebih: Treatment of stuttering persons outside the institute
- Ružica Radanović, Ljiljana Širić: Učestalost govornih poremećaja kod bolesnika liječenih na neurološkoj klinici tijekom 2009. godine
- Lidija Andrijević Gajić, Marina Milković, Ljubica Pribanić: Prikaz projekta "Igram se i čitam!"
- Luka Bonetti, Jadranka Franić, Marija Kujundžić Lujan: Neki aspekti ishoda dodjele slušnog pomagala u osoba sa staračkom nagluhošću
- Sandra Bradarić Jončić, Ivana Čohan, Renata Mohr: Ovladanost imeničkom morfologijom u slušnooštećenih osnovnoškolaca
- Slavica Jelić, Lidija Andrijević Gajić: Uloga logopeda u ustanovi socijalne skrbi
- Mirjana Ivkić: Bobath koncept u terapijskom hranjenju
- Adela Lang, Tamara Vidaković: Terapija poremećaja gutanja (disfagije) u ranoj rehabilitaciji bolesnika nakon traumatske ozljede mozga i nakon kardio-respiratornog aresta
- Silvana Bilonić Milošević, Maja Kelić: Ponavljanje rečenica s obzirom na obavezne glagolske dopune kod djece s jezičnim teškoćama i urednim jezičnim razvojem
- Martina Burazer: Formiranje centara aktivnosti za poticanje razvoja jezika i govora
- Jasminka Čavuzić Čajko: Uvođenje geste i poticanje jezično – govornog razvoja
- Karolina Lice, Zorana Dedić, Ivona Radić, Maja Colnago: Vrste rečenica u naraciji djece predškolske dobi
- Andrea Milević Malenica, Sofija Nađvinski: Razlike u razumijevanju u djece s jezično-govornim poteškoćama i djece oštećena sluha
- Ivana Šimić, Maja Mustapić, Mirjana Kosir, Tea Vučina: Povezanost između mentalne dobi i rječničkoga razvoja kod djece sniženih intelektualnih sposobnosti
- Vesna Mihanović, Lejla Osmančević Katkić, Aleksandra Krampač Grljušić: Učenici s jezično-govornim poremećajima i specifičnim teškoćama u učenju u Osnovnoj školi Ljudevita Gaja u Osijeku
- Ivona Salaj, Lejla Osmančević Katkić: Utjecaj jezika na stvaranje koncepta „drugog“ u dječjoj književnosti

17:00 – 18:00

Studentska sekcija, Dvorana Mljet, Centar za rehabilitaciju Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta

- Lea Horvat, Lucija Božajić: Osvrt na Simpozij o terapiji mucanja u Cavtatu 2010
- Iva Žaja, Ines Polarecki: Jezik i komunikacija kod osoba s demencijom
- Emilija Ujević: Prikaz projekta „Uz vašu pomoć izjednačeni u lokalnoj sredini i šire“
- Emilija Ujević, Irina Pandža, Dinah Vodanović, Lea Dukić: Prikaz radionica za djecu oštećena sluha
- Ivana Ledinski, Irena Mlinarić, Valentina Vivoda: Utjecaj fonoloških poremećaja na usvajanje čitanja i pisanja

Od 20:30 Svečana večera, Hotel Internacional

Subota, 25. 09. 2010.

08:30 – 09:00	Registracija sudionika	Predvorje Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta
09:00 – 10:15	<p>Sekcija <i>Disleksija i disgrafija</i>, usmena izlaganja</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cecilija Hranilović: Metodički prikaz specifičnih vježbi čitanja i pisanja u osnovnoj školi • Mirjana Lenčec, Maja Peretić: „Čekam da pogriješi“: o procjeni disleksije • Iva Mesec: Usvojenost koncepta o tisku kod predškolske djece s jezičnim poremećajima • Maja Tambić: Rano usvajanje slova i brojeva-prevenција teškoća čitanja i pisanja • Mirjana Lenčec, Zdravko Kolundžić: Sintakse znanje i dobro čitanje: strategije sintaktičkog kombiniranja kod dobrih i loših čitača • Rasprava 	Dvorana 6 Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta
08:50 – 10:15	<p>Sekcija <i>Komunikacijski poremećaji</i>, usmena izlaganja</p> <ul style="list-style-type: none"> • Koraljka Bakota, Dubravka Obad, Gordana Košćec: Ispitivanje učinka glazbe na ponašanje i kreativnost učenika s teškoćama u razvoju • Maja Capanec, Iva Gmajnić, Marta Ljubešić: CSBS ljestvica: razlike u ranom razvoju djece urednog razvoja, institucionalizirane djece i djece s autizmom • Adinda Dulčić, Koraljka Bakota, Katarina Pavičić Dokoza: Osobitosti poticanja jezično-govornog razvoja kroz programe tehničke kulture - primjer dobre prakse • Diana Korunić, Martina Celizić: Model komunikacije u centru Mali dom - Zagreb • Marta Ljubešić: Jesu li djeca s poremećajem socijalne komunikacije pastorčad logopedske prakse? • Nevenka Mihalković-Parazajda, Miranda Pijuk: Projekt „Moja slikovnica“ • Lejla Osmančević Katkić, Maja Lang Morović, Rea Fulgosi Masnjak: Senzorna integracija kod djece s odstupanjima u razvoju govorno-jezične komunikacije • Ivona Salaj, Sanja Tarczay: Učenje bez granica - prva interaktivna bajka na hrvatskome znakovnom jeziku • Rasprava 	Dvorana 10 Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta
10:15 – 10:30	Stanka	Predvorje Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta
10:30 – 11:30	<p>Plenarno predavanje</p> <p>Isabel Amaral, Polytechnics Institute of Setúbal: Komunikacija bez govora: uloga logopeda</p>	Dvorana Zagreb
11:30 – 11:45	Stanka	Predvorje Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta
11:45 – 12:45	<p>Radionica</p> <p>Katica Kuljašević, Martina Smiljanić: Izranjajuća pismenost u kontekstu dječjeg vrtića</p>	Dvorana 6 Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta
	<p>Radionica</p> <p>Joao Miguel Ferreira: Sredstva augmentativne i alternativne komunikacije</p>	Dvorana Zagreb
	<p>Okrugli stol</p> <p>Draženka Blaži, Predrag Knežević, Marija Magdalenić Meštović, Hrvoje Jurić, Borut Marn, Ana Dembitz, Damir Tarokić: Interdisciplinarni pristup orofacijalnim rascjepima</p>	Dvorana 9 Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta
12:45 – 13:30	Zatvaranje kongresa	Dvorana Zagreb

Program

Wednesday, 22 September 2010

Activities before the opening of the Congress:		
9:00 – 15:00 Symposium ADULTS WITH DYSLEXIA: SUPPORT FOR STUDENTS – ISHEDS PROJECT Hall Plitvice, Rehabilitation Center, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences		
13:30 – 16:00	Registration	Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, ground floor lobby
16:00 – 17:00	Opening ceremony and welcome drink	Zagreb Hall
17:15 – 18:15	Plenary lecture Elena Zaretsky, University of Massachusetts-Amherst: Speech-language pathology as an interdisciplinary science: evidence from research in reading development	Zagreb Hall
18:30 – 19:30	Workshop Daliborka Ciganović: Linguistic support specific for syndrome of children with Down's syndrome	Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, Hall 7
	Workshop Katica Puškarić: Creating picture-graphic lessons for children with speech-language disorders: Boardmaker software with expanded basis of photographs, symbols and pictures	Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, Hall 9
	Workshop Željka Butorac, Snježana Požgaj Vinčić: Creating tasks in multimedia for language exercises	Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, Hall 6
19:30 – 19:45	Refreshment break	Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, ground floor lobby
19:45 – 21:15	Annual Assembly of Croatian Logopedics Association	Zagreb Hall

Thursday, 23 September 2010

08:30 – 09:00	Registration	Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, ground floor lobby
09:00 – 10:00	Plenary lecture Angela Fawcett, Swansea University: Dyslexia and learning: theory into practice	Zagreb Hall
10:00 – 10:15	Refreshment break	Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, ground floor lobby
10:15 – 11:30	Section <i>Voice and voice disorders</i> , oral presentations <ul style="list-style-type: none"> • Mladen Jeličić: Social program „Lets learn to speak“ of Association of laryngectomised Persons of Slovenia • Marija Sučić: Self-perception of personal competence in alaryngeal speech and the wellbeing • Boris Šimunjak, Jadranka Franić, Ana Bonetti: Analysis of the voice after total laryngectomy, esophageal speech and tracheoesophageal speech with voice prosthesis • Tamara Živković Ivanović, Behlul Brestovci, Natalija Bolfan Stošić: Logopedic diagnostic and treatment after total laryngectomy – case study • Discussion 	Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, Hall 6

10:15 – 11:30	<p>Section <i>Hearing impairments</i>, oral presentations</p> <ul style="list-style-type: none"> Ana Gregl, Adinda Dulčić, Koraljka Bakota: Verbotonal method in working with parents of hearing impaired children Ivana Šimić, Luka Bonetti: Administration of the Croatian version of The Abbreviated Profile of Hearing Aid Benefit questionnaire in measuring hearing aid outcome Sanja Tarczay, Ivona Salaj: Educational interpreter – the basis of an efficient education of the deaf, hard of hearing and deafblind students Ljubica Pribanić, Marina Milković, Irina Pandža: Pre- and Post- Cochlear Implant Habilitation Discussion 	Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, Hall 8
10:15 – 11:30	<p>Sections <i>Swallowing disorders</i> and <i>Language development and language disorders</i>, oral presentations</p> <ul style="list-style-type: none"> Zdravko Kolundžić, Draženka Blaži: The significance of swallowing in patients with Parkinson's disease Draženka Blaži, Zdravko Kolundžić, Goran Todorović: Sucking and swallowing difficulties in children, swallowing difficulties in adults and the role of experts of various profile (physicians and speech therapists) in diagnostic and treatment Sunčica Leško, Jasna Đanić, Davorin Đanić: Rehabilitation of oro-laryngeal functions - swallowing rehabilitation Natalija Kovač Gornji: Early speech and language intervention Helena Obučina: Testing phonological skills as a precursor of reading and writing ability using Nepsy's neuropsychological battery Katarina Pavičić Dokoza, Sofija Nadvinski: Examination of linguistic elements of preschool children involved in a complex rehabilitation at the "SUVAG" Polyclinic Discussion 	Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, Hall 10
From 11:30	Lunch (lunch packet), gathering in front of the Faculty and departure to Hrvatsko zagorje	

Friday, 24 September 2010

08:30 – 09:00	Registracija	Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, ground floor lobby
09:00 – 10:00	Plenary lecture Rebecca McCauley, The Ohio State University: Child language development: current challenges and opportunities facing clinicians and researchers	Zagreb Hall
10:00 – 10:15	Refreshment break	Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, ground floor lobby
10:15 – 11:30	<p>Section <i>Voice and voice disorders</i>, oral presentations</p> <ul style="list-style-type: none"> Željka Božanović: The quality of the teacher's voices before and after work Jasna Đanić, Sunčica Leško: Vocal training - the basis of prevention of voice disorders in teachers Đurđica Vranić, Behlul Brestovci: Nasality in children with cochlear implant as the indicator of effectiveness of verbotonal rehabilitation Ana Zorić, Katarina Pavičić Dokoza, Ivana Aras, Karlo Novačić: Speech therapy in neurogenic dysphagia Discussion 	Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, Hall 6

10:15 – 11:30	<p>Section <i>Neurogenic language and speech disorders</i>, oral presentations</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jasna Đanić, Sunčica Leško, Davorin Đanić: Speech Rehabilitation After Total Laryngectomy - Speech Pathologist's view • Darija Hercigonja Early intervention for children with speech disfluencies • Dragan Lisica: Articulation disorders of neurorisk preschool children - therapeutic results • Maja Rogić, Isabel Fernandez-Conejero, Sedat Ulkatan, Andrea Szelenyi, Vedran Deletis: Detection of neurophysiologic markers in laryngeal muscles generated by stimulation of motor speech related cortical areas – new insight • Katarina Ivana Tudor, Rogić Maja, Mario Tudor, Robert Čarija, Vedran Deletis: Late diagnosis of fronto-temporo-parietal meningioma presenting with psychiatric symptoms with postoperative Broca's aphasia • Mile Vuković: Clinical forms of anomia in fluent aphasia • Discussion 	Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, Hall 10
10:15 – 11:30	<p>Section <i>Diverse</i>, oral presentations</p> <ul style="list-style-type: none"> • Suzana Jelčić Jakšić, Mirjana Lasan, Martina Vuković: Ten-year work of Logopedski centar - an overview • Adna Krupić, Draženka Blaži, Ivana Zaninović: Speech and language pathology and educational-rehabilitation support in schooling of children with specific educational needs – review of Speech and language pathology cabinet „Blaži“ program • Mladen Heđever, Maja Vinček, Senka Sardelić: Test battery for detection of auditory processing disorder • Dragomila Lelas, Nevenka Cigrovski: Features of swallowing, voice and speech in a 4-year old boy to whom tracheotomy was done due to a nasopharyngeal tumor – a case report • Sonja Lulić, Vlatka Šaronja, Marina Keller, Snježana Pirkić: Speech and language therapist in a group- why and when? • Sadeta Zečić, Selmir Hadžić, S. Džemidžić: Inclusive teaching and support for students with speech language difficulties in Sarajevo canton • Discussion 	Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, Hall 9
11:30-11:45	Refreshment break	Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, ground floor lobby
11:45 – 12:45	Plenary lecture Ronny Boey, University of Antwerp: Essentials of epidemiology and phenomenology of stuttering - consequences for clinical SLP practice	Zagreb Hall
12:45 – 14:15	Lunch	Borongaj restaurant
14:15 – 15:15	Plenary lecture Tatjana Prizl Jakovac, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, University of Zagreb: <i>Aphasia in relation to language of communication and language of daily use</i> (in Croatian)	Zagreb Hall
15:15 – 15:45	Refreshment break	Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, ground floor lobby
15:45 – 16:45	Round table Tatjana Prizl Jakovac, Ana Leko, Sanja Habus, Marina Sumrak Tušek, Davorinka Franolić, Nada Žemva: <i>Aphasia - Theory and practice</i>	Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, Hall 6
	Workshop Renata Rade: <i>Child's sheet time; a step toward small children with autism</i>	Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, Hall 10
	Workshop Natalija Kovač Gornji, Ivana Opačak: <i>Encouraging communication skills during group therapy - children with pragmatic disorders</i>	Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, Hall 8

17:00 – 18:00

Poster section, Plitvice Hall, Rehabilitation Center, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences

- Agnieszka Kaldonek: Dyslexia and second language acquisition
- Vesna Mihanović, Lejla Osmančević Katkić, Aleksandra Krampač Grljušić: „Dyslexia, the right to appropriate support“
- Martina Ozbić, Damjan Kogovšek, Igor Starc: Learning difficulties and rhythm tasks: a discriminant analysis
- Natalija Bolfan-Stošić, Mateja Paulić, Martina Fojtik, MateaPleskalt: Differences and similarities in voice status evaluation of lower and upper grade teachers in eight-year elementary schools
- Marija Hrtica, Josip Lopižić, Dragutin Petković: Presentation of rehabilitation program for group of laryngectomized patients
- Boris Šimunjak, Natalija Bolfan-Stošić: Vocal nodules in adults
- Ana Bonetti, Mladen Heđever: Implementation of monaural filtered words test in assessment of auditory processing in elementary school children
- Mladen Heđever, Ana Bonetti, Emica Farago, Senka Sardelić: Examination of auditory processing disorder by using Dichotic Word Test
- Verica Krajnović, Mirjana Dobrojević, Sanja Sladić, Hrvoje Budak: Developing communication skills in children with multiple disabilities through music therapy workshops
- Marijana Balažinec: The case study of a child with cerebral palsy on the dichotic listening tests
- Emica Farago, Mladen Heđever, Marijana Balažinec: Auditory Processing in Children with Cerebral Palsy
- Davorka Franolčić, Bojana Korać, Zdravka Poljaković: Body talk
- Jerneja Novšak Brce: The effectiveness of methods “Conscious synthesis of development” and “VLAJA”
- Vlasta Podbrežnik, Maja Štebih: Treatment of stuttering persons outside the institute
- Ružica Radanović, Ljiljana Širić: Frequency in speech disorders in patients treated at department of neurology during 2009.
- Lidija Andrijević Gajić, Marina Milković, Ljubica Pribanić: The Project: „Read through play“
- Luka Bonetti, Jadranka Franić, Marija Kujundžić Lujan: Some aspects of hearing aid outcome in persons with presbycusis
- Sandra Bradarić-Jončić, Ivana Čohan, Renata Mohr: Noun morphology skills in hearing impaired elementary school children
- Slavica Jelić, Lidija Andrijević Gajić: The role of speech and language therapist in social welfare institution
- Mirjana Ivkić: Bobath concept in therapeutic feeding
- Adela Lang, Tamara Vidaković: Therapy of Swallowing with Patients after Traumatic Brain Injury and Cardio – Respiratory Arrest in the Early Stage of Recovery
- Silvana Bilonić Milošević, Maja Kelić: Sentence repetition in children with language impairment – the role of number of obligatory arguments
- Martina Burazer: The formation of activity centers to encourage the development of language and speech
- Jasminka Čavuzić Čajko: Gesture implementation and enhancing language development
- Karolina Lice, Zorana Dedić, Ivona Radić, Maja Colnago: Types of sentences in the narration of preschool children
- Andrea Milevčić Malenica, Sofija Nađvinski: Comprehension differences in children with speech and language impairment and hearing impaired children
- Ivana Šimić, Maja Mustapić, Mirjana Kosir, Tea Vučina: The association between age and mental development in children with cognitive disabilities
- Vesna Mihanović, Lejla Osmančević Katkić, Aleksandra Krampač Grljušić: Students with speech and language disorders and specific learning difficulties in primary school Ljudevit Gaj in Osijek
- Ivona Salaj, Lejla Osmančević Katkić: The impact of language in creating the concept of „other“ in children's literature

17:00 – 18:00

Studentska sekcija, Dvorana Mljet, Centar za rehabilitaciju Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta

- Lea Horvat, Lucija Božajić: Osvrt na Simpozij o terapiji mucanja u Cavtatu 2010
- Iva Žaja, Ines Polarecki: Jezik i komunikacija kod osoba s demencijom
- Emilija Ujević: Prikaz projekta „Uz vašu pomoć izjednačeni u lokalnoj sredini i šire“
- Emilija Ujević, Irina Pandža, Dinah Vodanović, Lea Dukić: Prikaz radionica za djecu oštećena sluha
- Ivana Ledinski, Irena Mlinarić, Valentina Vivoda: Utjecaj fonoloških poremećaja na usvajanje čitanja i pisanja

From 20:30 Gala dinner, Hotel Internacional

Saturday, 25 September 2010

08:30 – 09:00	Registration	Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, ground floor lobby
09:00 – 10:15	<p>Section <i>Dyslexia and dysgraphia</i>, oral presentations</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cecilija Hranilović: Methodological presentation of specific reading and writing exercises in primary school • Mirjana Lenček, Maja Peretić: „I am waiting for you to make a mistake“: assessment of dyslexia • Iva Mesec: Achievement concept about print for the preschool children with language disorders • Maja Tambić: Early adoption of letters and numbers-prevention of reading and writing difficulties • Mirjana Lenček, Zdravko Kolundžić: Syntactic knowledge and successful reading: Syntactic combining strategies at good and poor readers • Discussion 	Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, Hall 6
08:40 – 10:15	<p>Section <i>Communication disorders</i>, oral presentations</p> <ul style="list-style-type: none"> • Koraljka Bakota, Dubravka Obad, Gordana Košćec: Examination of effects of music on behavior and creativity of students with difficulties in development • Maja Cepanec, Iva Gmajnić, Marta Ljubešić: CSBS scale: differences in early development in typically developing children, institutionalized children and children with autism • Adinda Dulčić, Koraljka Bakota, Katarina Pavičić Dokoza: Stimulating characteristics of language and speech development through the programs of technical culture – case study • Diana Korunić, Martina Celizić: The Presentation of the speech therapy in centre „Little House“ in Zagreb • Marta Ljubešić: Are children with social communication disorders the stepchildren of logopedic practice? • Nevenka Mihalković-Parazajda, Miranda Pijuk: Project „My picture-book“ • Lejla Osmančević Katkić, Maja Lang Morović, Rea Fulgosi Masnjak: Sensory integration in children with difficulties in the development of speech and language communication • Ivona Salaj, Sanja Tarczay: Learning without boundaries – the first interactive fairy tale in croatian sign language • Discussion 	Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, Hall 10
10:15 – 10:30	Refreshment break	Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, ground floor lobby
10:30 – 11:30	<p>Plenary lecture</p> <p>Isabel Amaral, Polytechnic Institute of Setúbal: Communication without speech: the role of the speech-language therapist</p>	Zagreb Hall
11:30 – 11:45	Refreshment break	Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, ground floor lobby
11:45 – 12:45	<p>Workshop</p> <p>Katica Kuljašević, Martina Smiljanić: Kindergarten Context for Emergent Literacy</p>	Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, Hall 6
	<p>Workshop</p> <p>Joao Miguel Ferreira: Augmentative and alternative communication tool's to communicate</p>	Zagreb Hall

	Round table Draženka Blaži, Predrag Knežević, Marija Magdalenić-Meštrović, Hrvoje Jurić, Borut Marn, Ana Dembitz, Damir Tarokić: Interdisciplinary approach to orofacial clefts	Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, Hall 9
12:45 – 13:30	Closing ceremony	Zagreb Hall

Plenarna izlaganja

Plenary presentations

Speech-Language Pathology as an Interdisciplinary Science: Evidence from Research in Reading Development

Elena Zaretsky
University of Massachusetts-Amherst, USA

The issues of prevention, identification and remediation of different speech and language disorders are at the core of the profession of Speech-Language Pathology. Our field is ever-expanding, and more and more we are faced with issues above traditional work on vocabulary and syntactic structures of language, as some children present a much more complex picture of neurodevelopmental disorders. As the assessment tools become more precise and children can be diagnosed earlier, our role as service providers becomes more demanding: we are working in the present but looking into the future, because children with neurodevelopmental disorders are more likely to be educated within the integrated classrooms and children's academic achievements can translate in a better quality of life. To successfully address the problems of education of children with diverse language and communication issues, the contemporary SLP often has to integrate the realm of other disciplines, such as developmental psycholinguistics or cognitive neuropsychology. This reliance on related sciences is most apparent in the area of reading acquisition and development. Reading is a complex skill that is a product of linguistic and cognitive constructs and provides a perfect example of interdisciplinary approach to assessment, identification and remediation of reading deficits that are prevalent in children with speech and language disorders. Reliance on cognitive, linguistic and perceptual skills for reading implies that there are specific pre-requisites that make reading acquisition possible. Along the linguistic parameters – there are lexical and morphosyntactic skill. Cognitive constructs imply good phonological representations of the lexicon, which may rely on phonological memory and working memory capacity, as well as phonological awareness skills. Contemporary speech-language pathologists are uniquely positioned to provide the assessments, classifications and appropriate intervention to children with different developmental disorders who traditionally are at risk for reading failure. This presentation will draw on the evidence gathered through the single case studies of children with developmental disorders, such as Childhood Apraxia of Speech and phonological dyslexia, as well as group studies of early literacy acquisition among children with typical language development exposed to languages with different orthography, and children with speech and language disorders. Assessments of reading precursors within different domains helps to understand the etiology of reading disorders and discriminate between children with phonological dyslexia and children who are "garden-variety" poor readers. The theoretical implications to the assessment and intervention of reading disorders, as well as understanding of the nature of deficits underlying reading skills, will be discussed as they apply to differential diagnosis from the speech-language pathology perspective.

Dyslexia and learning; theory into practice

Angela Fawcett
University of Swansea, UK

In this talk I shall present a brief outline of the theories of dyslexia, and introduce a new perspective on learning and dyslexia which can integrate these other theories. The talk covers our research over a 20 year period, including our theories on automaticity, the cerebellum, and our most recent procedural learning deficit hypothesis. Practical implications of the theories will be discussed in a talk which ranges from brain to cognition to behaviour.

Child language development: current challenges and opportunities facing clinicians and researchers

Rebecca McCauley
The Ohio State University, USA

Dr. McCauley will discuss 5 challenges facing clinicians who wish to improve the quality of their clinical practice for children with communication disorders. These are (1) finding out more about relevant interventions, (2) choosing the right intervention method for a particular child or group of children, (3) implementing an intervention as effectively as possible, (4) determining whether the intervention is working, and (5) organizing and sharing) what clinicians are learning about how best to intervene. Using examples primarily from work in Childhood Apraxia of Speech and Autism Spectrum Disorders, the presenter will describe how these 5 challenges are changing and what opportunities exist because of new technologies and emerging research findings.

Current Clinical Challenges in Voice Assessment and Treatment

Mara Behlau

Federal University of Sao Paulo, Brazil

Voice therapy requires a unique combination of personal characteristics and specific scientific knowledge from the clinician. Usually, the undergraduate program in Speech-Language Pathology covers only the minimum requirement to practice in the voice area, since language is one of the major concerns. However, even if voice is not the most popular field for SLP to practice, the possibility of working with a combination of health and artistic disciplines surely makes it appealing. There are many challenges that voice specialists face to assess and treat clients with an optimal practice attitude. From the clinical stance, the broad diagnostic diversity presents itself as a major problem. Although the voice area has been evolved from a more abstract and artistic nature to a more structured scientific standpoint, there is still a long path to go in order to routinely use practice based evidence interventions. From the evaluation viewpoint, the main clinical dilemmas are related to normalcy of voice, influence of vocal behavior and environment on dysphonia, self-perception of the voice deviation, estimation of adherence to treatment and coping strategies used to deal with the stress of the problem. From the rehabilitation itself, clinicians face the challenge of utilizing the best available evidence, the decision of administering programmatic or custom-made therapy, the selection of approaches, regimen, dismissal and follow up procedures. Measures that assess treatment outcomes are variable what makes it a difficult task to exchange experiences among clinicians. This presentation provides samples and practical solutions.

Essentials of epidemiology and phenomenology of stuttering - consequences for clinical SLP practice

Ronny Boey
University of Antwerp, Belgium

In the Antwerp epidemiological and phenomenological study on stuttering, the onset and development of stuttering have been studied. Descriptive data related to the onset of stuttering have been obtained for a group of 1549 participants. Reported and observed variables have been obtained in order to test several hypotheses concerning the age-related, gender-related and interrelated phenomena. The following aspects of stuttering and related phenomena have been studied: (a) stuttering-like disfluencies (type, frequency, duration, tension), (b) subtypes of stuttering and the role of temperament, (c) the onset of stuttering and related variables, (d) precipitating factors post onset, (e) stuttering associated behaviour (physical concomitants and avoidance), (f) awareness of stuttering, (g) speech attitude, (h) listener reactions. Findings resulted in the construction of a model of onset of stuttering and a model of the development and consistency of stuttering characteristics and related phenomena. The findings have been taken to found directives related to the clinical practice of speech-language pathologists dealing with stuttering specifically related to the diagnosis and the treatment of stuttering.

Afazija između jezika komunikacije i jezika življenja

Tatjana Prizl Jakovac
Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

Način funkcioniranja mozga i njegova obrada jezika formirali su mnogobrojne teorije o nastanku afazija, njihovoj klasifikaciji, načinu dijagnosticiranja, metodama procjena kao i terapije afazija. Afaziju su opisivali mnogi autori od antičkog doba do danas. Unatoč brojnim polemikama i različitostima u pristupu, svi se slažu: 1) da je afazija jezični poremećaj, 2) da se javlja kod odraslih i 3) da je posljedica je moždanog udara, najčešće ishemijskog. Vrlo često afazija je definirana kao teškoća uporabe jezika uzrokovana fokalnim oštećenjem dominantne polutke mozga. Time se želi naglasiti različitost afazije od ostalih jezičnih i kognitivno komunikacijskih poteškoća uzrokovanih oštećenjem desne polutke mozga, demencijama ili traumatskim ozljedama mozga (Darley, 1982). I klasifikacija afazija ima svoju dugu povijest. Podjela afazija na motoričku (Brocinu) i senzoričku (Wernickeovu) afaziju, u drugoj polovici 19. stoljeća, bila je osnovica za brojne kasnije klasifikacije prema različitim kriterijima: kanala, mjesta lezije i simptoma. Klasična neurološka i afaziološka taksonomija koriste kriterije lokalizacije i simptoma za određivanje tipova afazije, (npr. fluentna i ne-fluentna, receptivna i ekspresivna, semantička i strukturalna), temeljenih na anatomskom modelu Wernickea i Lichtheima (Marshall, 1986). Ovakav način klasifikacije nailazi na mnoge proturječnosti jer se definicije različitih tipova afazija više odnose na simptome koji se mogu pojaviti zajedno, nego na čvrsto određen skup simptoma. Istraživači se slažu da osobe s afazijom imaju poteškoća u skoro svim sastavnicama oralnog i pisanog jezika, razlika je samo u jačini oštećenja. Učestalost pojavljivanja određenih tipova pri klasifikaciji afazija, dodatni je problem. Neki tipovi su česti, ali neki su jako rijetki i teško ih je znanstveno potvrditi (npr. subkortikalna afazija). Klinička praksa pokazuje da se 80 % pacijenata s afazijom ne može jasno klasificirati, ovisno o klasifikacijskoj shemi i dijagnostičkom instrumentu (Spreeen i Risser, 2003). Razvojem afaziologije i standardizacijom velikog broja dijagnostičkih materijala, osmišljene su mnoge terapijske metode. Terapijski pristupi obično se svrstavaju u dvije glavne grupe (Albert i sur., 1981; Seron, 1984) s obzirom na stajalište o tome što afazija jest i što terapijom nastojimo postići. Stajalište prve grupe je da je afazija odraz oštećenja u samom pristupu jeziku ili oštećenje jezičnog procesiranja i reprezentacije. Uz pomoć terapije jezične funkcije se mogu obnoviti, ponovo naučiti i uvježbati. Drugi pristup se temelji na pretpostavci da su oštećeni procesi neobnovljivi, pa je terapija usmjerena prema kompenzacijskim (nadmjesnim) strategijama (drugim jezičnim i komunikacijskim vještinama) da bi se preuzele oštećene funkcije. Na koji će se način terapija odvijati ovisi i o terapeutu i sklonostima osobe s afazijom. Grupna terapija afazija u svijetu vrlo je česta, kako za osobe s afazijom, tako i za članove njihovih obitelji, a potporu pružaju i različite zdravstvene organizacije, socijalne službe i specijalizirane udruge. Uspješnost terapije afazija ovisi o različitim čimbenicima (vrsti terapije, učestalosti, trajanju). Unatoč različitosti u metodologiji, najnovija istraživanja

potvrđuju da učestalot logopedске terapije značajno poboljšava komunikacijske sposobnosti osoba s afazijom (Bogal i sur., 2010). Istraživanja bilježe i značajnu uspješnost čak 18 mjeseci (Collins i Wertz, 1983), te 7 godina (Aten i sur., 1991) nakon provedene terapije. Teško je prognozirati hoće li se, kada i kako osoba s afazijom oporaviti, ali je važno što ranije započeti s terapijom, najbolje još u akutnoj fazi (Robey i Whurr, 1998). Moždani udar se više ne smatra neizlječivim, a uz pravovremenu pomoć specijaliziranih stručnjaka različitih profila mogu se spriječiti ili ublažiti njegove posljedice. Hoće li budućnost terapije afazija uistinu biti u transplataciji neuralnih stanica (Snyder i Macklis, 1995) ili zrcalnih neurona (mirror neurons, Steele, 2009), pokazati će vrijeme.

Communication without speech: The role of speech language therapists

Isabel Amaral

Polytechnics Institute of Setúbal, Portugal

Speech language therapy is a young profession with a history moving from a focus on speech reception and production, during the early nineties, to attempts to reduce or overcome social and environmental barriers to an individual's social participation resulting from communication impairment. According to the American Speech and Hearing Association (ASHA, 2007) Speech-language pathologists are professionals who, "optimize individual's ability to communicate and swallow, thereby improving quality of life". Many clients who are served by speech-language pathologists have combinations of severe disabilities which limit them in the use of functional language. Such difficulties carry along communication limitations which, in turn, significantly reduce their ability to interact with families and partners. In many cases these limitations have severe consequences in client's quality of life. Because of the uniqueness of this population, researchers often have difficulties studying it, for lack of representative samples from which generalizations can be drawn. Still, the need for more information regarding how families and educators can better communicate with these children requires professionals and researchers to actively search for empiric knowledge to support the development of case studies which may, if systematically analyzed, bring light into this area. This presentation highlights some of the new roles of speech-language therapists with particular attention to intervention with children who have combinations of sensory, motor and cognitive disabilities and who do not develop speech and language as their main means of communication. In most cases such children do not have enough opportunities for experience, movement and interaction, which severely impacts on their global development in general and on their communication development in particular. Along with some basic considerations regarding communication development we will present a framework for speech-language therapists to work with this population, as well as results of some studies carried out to explore the communication needs of children who have limited experience and lack of language as a consequence of their disabilities. Results of such studies allow professionals to reflect on the needs of multiply disabled children, ranging from the need to have a means to understand and interact with the world in which they live to the need for sensitive communication partners who are able to appropriately communicate in the absence of speech or any other language form, therefore supporting and scaffolding development and learning opportunities.

Usmena izlaganja

Oral presentations

Sekcija *Disleksija i disgrafija* / Section *Dyslexia and dysgraphia*

Cecilija Hranilović

Metodički prikaz specifičnih vježbi čitanja i pisanja u osnovnoj školi

Metodički prikaz specifičnih vježbi čitanja i pisanja u osnovnoj školi. Uloga logopeda u osnovnoj školi je značajna i nezamjenjiva u edukaciji učenika s teškoćama čitanja i pisanja. Zato logoped u svom radu mora biti optimalno stručan i kreativan. Namjera rada jest analitički prikazati metode za provođenje specifičnih vježbi u čitanju i pisanju u svakodnevnoj logopedskoj praksi. Principi specifičnih vježbi jesu: - točno izrađena artikulacija po etapama - motivacija i koncentracija pažnje su osnovni elementi za uspješno provođenje vježbi - samostalna provjera uspješnosti u radu. U izlaganju pokazat ćemo 5 specifičnih vježbi čitanja i pisanja. 1. Razlikovanje slova i glasova: osnovno načelo ove vježbe jest da se primjenom određenog simbola za problematično slovo smanjuje mogućnost zamjene slova. 2. Izostavljanje, dodavanje i premještanje glasova ili slova: ova vježba temelji se na primjeni posebno izrađenog crtovlja koje učeniku olakšava rad i pomaže mu da čini što manje pogrešaka. 3. Pisanje riječi zajedno: u provođenju ove vježbe koristi se crtovlje koje učeniku omogućava pisanje svake riječi odvojeno. 4. Veliko slovo: u provođenju ove vježbe koriste se određeni znakovi koji upozoravaju učenika na veliko slovo u zadanom tekstu. 5. Govorno – komunikacijska vježba: komunikacijske vježbe danas dobivaju sve veći značaj u obrazovanju učenika osnovne škole. Ciljevi prikazanih vježbi jesu: - usvajanje vještina čitanja i pisanja - ublažavanje teškoća vezanih za čitanje i pisanje - razvijaju se: govorno – komunikacijske vještine, pozitivna motivacija prema ovim aktivnostima, ostale sposobnosti učenika, samostalnost u radu, socijalizacija - poboljšavanje koncentracije i pažnje - pojačava se samopouzdanje u vlastite sposobnosti - jača obrazovna uspješnost učenika. Za uspješno provođenje navedenih specifičnih vježbi potrebno je: - postojanje pozitivnih emocija prema učeniku - pozitivno prihvaćanje teškoća i njihovo stručno tretiranje - prilagođene, adekvatne i povratne odgojno - obrazovne poruke - pozitivna motivacija - visoka razina tolerancije na frustracije i neuspjeh učenika - primjena verbalnih i neverbalnih oblika komunikacije - prepoznavanje i adekvatno tumačenje neverbalnih znakova kod učenika - primarno korištenje oblika „ja i ti“ komunikacije.

Methodological presentation of specific reading and writing exercises in primary school

The role of speech pathologist in primary school is significant and necessary in education of pupils with reading and writing difficulties. Therefore, speech pathologist needs to be skilled and creative. The aim of the paper is to show analytically the methods of implementing specific reading and writing exercises in every day speech pathologist's practice. The principles of specific exercises are: - detailed plan in stages - motivation and concentration are basic elements of successful exercising process - independent progress

check. This presentation will show five specific reading and writing exercises. 1. Differentiation between letters and sounds: the basic principle of this exercise is to reduce the possibility of letters` switch by using specific symbols for problematic letters. 2. Omitting, adding and shifting of sounds or letters: this exercise is based on application of a special staff which simplifies learning process and helps the pupil to reduce mistakes. 3. Writing words together: special staff which helps the pupil to write each word separately is used in this exercise. 4. Capital letter: specific symbols which warn the pupil of capital letters in the given text are used in this exercise. 5. Speech-communication exercise: communication exercises are becoming more important in the education of primary school pupils. The aims of these exercises are: - reading and writing skill acquisition - reducing reading and writing difficulties - developing: speech-communication skills, positive motivation towards these activities, other pupil's abilities, learning independence, socialization - concentration improvement - higher self-confidence in one's abilities - pupil's higher learning success. The predispositions necessary for successful implementation of the above-mentioned exercises are: - positive emotion towards pupil - positive acceptance of difficulties and their skilled treatment - adapted, adequate, educational messages with feedback - positive motivation - high level of tolerance on frustration and pupil's failure - application of verbal and non-verbal communication models - recognition and adequate interpretation of pupil's non-verbal signs - primary use of "me and you" communication model.

Mirjana Lenček, Maja Peretić

"Čekam da pogriješiš": o procjeni disleksije

Logopedska procjena u području čitanja i pisanja treba imati jasan cilj, biti usmjerena na obrazovne mogućnosti/stjecanje znanja i okrenuta posebnostima osobe. Ova obilježja značajno su se udaljila od tzv. medicinskog modela, čije dobre strane (poput određivanja "isključujućih kriterija" za procjenu disleksije) nikako ne smiju biti zanemarene. Pomak je napravljen prema tzv. interaktivnom modelu i procjeni teškoća učenja (Wedell, 2000) u kojima se naglašava interakcija učenika i podrške koju osigurava odgojno-obrazovni sustav. Usmjerenost ovoga modela na školsku populaciju, ne ograničava mogućnosti njegove primjene na odraslu dob – u procjeni čitanja i pisanja odraslih ciljevi se trebaju odnositi na pružanje podrške okoline u situacije čitanja, pisanja i učenja (posebno za studente), te razvoj samopodške. U Hrvatskoj je procjena disleksije uglavnom proces koji nije dostatno (a ponekad nije uopće) povezan s postupcima podrške. Problem procjene disleksije u odraslih uz to uključuje i nedostatak standardiziranoga materijala i nedovoljna iskustva s prepoznavanjem obilježja funkcioniranja osoba s disleksijom, posebno na razini pismenosti, a s obzirom na osobitosti hrvatskoga jezika i pisma. Cilj je ovoga rada izdvajanje bitnih područja procjene disleksije u odraslih te predstavljanje materijala za procjenu, oblikovanih kroz rad na iSheds Tempus projektu. Svrha je dati smjernice za promjenu pristupa procjeni

disleksije od najčešće prisutnoga “čekam da pogriješiš” prema “razumijem problem” i zatim “osiguravam podršku”. Ovakve promjene svakako trebaju pratiti izmjene u zakonskoj regulativi, u planovima i programima rada odgojno-obrazovnih sustava i kurikulumima te u uspostavljanju učinkovitih i sustavnih oblika podrške. Takvim izmjenama, a procjena je samo karika u lancu, znati procijeniti disleksiju znači imati moćno oruđe.

“I am waiting for you to make a mistake”: assessment of dyslexia

Speech and language assessment in the areas of reading and writing should have a clear goal and has to be focused on educational opportunities or acquisition of knowledge with facing specificity of individual. These features are significantly distanced from the so-called medical model whose good sides (such as determining “excluding criteria” for assessment of dyslexia) may never be ignored. The shift was made towards the so-called interactive model and assessment of learning difficulties (Wedell, 2000) which emphasizes the interactions between pupils and the support provided by the educational system. The focus of this model on the school population does not limit the possibilities of its application to adulthood. Assessment of reading and writing skills in adults should relate to supporting the environment in situations of reading, writing and learning (especially for students), and the development self advocacy. The assessment of dyslexia in Croatia is usually a process that is not enough (and sometimes not at all) related to support processes. The problem of dyslexia in adults also includes the lack of standardized materials and insufficient experience with identifying features of the functioning of people with dyslexia, especially at the level of literacy, given the particularities of the Croatian language and script. The aim of this paper is to separate important areas of assessment of dyslexia in adults and presentation of materials for assessment formed through the work of the iSheds Tempus project. The purpose is to provide guidelines for changing approach to the assessment of dyslexia often presented like “I am waiting for you to make a mistake” to “understand the problem” and then “provide support”. These changes also need to be accompanied with changes in legislation, plans and programs of educational systems and curricula and in the establishment of effective and systematic forms of support. With this modifications (assessment is only a link in the chain) knowledge about how to assess dyslexia means that we have a powerful tool.

Iva Mesec

Usvojenost koncepta o tisku kod predškolske djece s jezičnim poremećajima

Koncept o tisku i razumijevanje pisanog jezika su neke od predvještina o čijoj usvojenosti u predškolskoj dobi ovisi uspješnost učenja čitanja i pisanja u početku školovanja. (National Research Council, 2000; Reutzel i Cooter, 2008). Procjena razumijevanja pisanog jezika učinjena je kod desetero djece s jezičnim poremećajima koji su

obuhvaćeni logopedskim tretmanom. Sva su djeca školski obveznici, dakle u dobi od pet i pol do šest i pol godina. Kontrolno ispitivanje bit će učinjeno po završetku terapije. U svrhu procjene napravljena je lista zadataka prema testu Marie Clay (2002) - Concept about print. Analiza podataka prvog ispitivanja ukazuje na dobru usvojenost koncepta o tisku/ knjigama kao što su naslov, prva i zadnja stranica, broj stranice i smjer čitanja. Lošije su rezultate djeca postigla na zadacima koji se odnose na razumijevanje pisane riječi: određivanje rečenice, riječi, početka i kraja reda, kraja priče, prostora između riječi i malih slova.

Achievement concept about print for the preschool children with language disorders

Concept about print and understanding of written language are some of the pre-reading skills that are being attained in the pre-school age and that are required for successful learning of reading and writing at the beginning of school education. (National Research Council 2000; Reutzel and Cooter, 2008). The assesment of written language understanding has been made for ten children with language disorders that have been included in speech therapy. All the children are due to start primary school next year, so they are aged from five and a half to six and a half years. Control measuring shall be performed at the end of the therapy. For the purpose of assesment, a list of tasks has been made according Marie Clay's test (2002) – Concept about print. The data analysis of the first measuring indicate there has been a good achivement of the concept about print for the following: title, the first and the last page, number of pages and the direction of reading. Children scored poor on tasks related to understanding of written words: determining sentences, words, beginning and the end of a line, the end of a story, space between words and small letters.

Maja Tambić

Rano usvajanje slova i brojeva-prevencija teškoća čitanja i pisanja

Kada je dijete spremno za čitanje? Učenje čitanja je dugotrajan proces i teško je dati odgovor na to pitanje. Naznake teškoća čitanja i pisanja mogu se uočiti još u predškolskom periodu. Da bi dijete uspješno usvojilo potrebne predvještine čitanja i pisanja treba mu omogućiti da raste u bogato stimulativnoj sredini za razvoj čitanja i pisanja. Aktivnosti moraju biti pomno birane i usklađene s djetetovim interesima. Za nesmetano usvajanje čitanja i pisanja važan je dobro usvojen jezik i govor, komunikacijske vještine te simboličke reprezentacije. Tražeći odgovor na pitanje „Kada je dijete spremno za čitanje?“ i da li to oni mogu prije nego što dođu do školske dobi, pokrenuli smo projekt koji će nas odvesti do odgovora i koji će nam ukazati na onu djecu koja kasne u jezičnim i govornim sposobnostima i koja bi eventualno mogla imati teškoća u usvajanju čitanja. Prije

započinjanja projekta logoped je educirao odgajatelje o jezičnom razvoju djece, eventualnim poteškoćama koje se mogu razviti, o razvoju predvještina čitanja i pisanja, te su dogovorene smjernice za daljnji rad. O svemu su informirani roditelji. Kada smo dobili njihovu „dozvolu za rad na projektu“ krenuli smo u realizaciju. Roditelji su aktivno sudjelovali u projektu donoseći razne materijale koje su uspjeli pronaći a koji su vezani uz projekt. Dva puta godišnje održavali smo ogledne roditeljske sastanke na kojima su prezentirane aktivnosti i sadržaji kojima se bave djeca u projektu (foto i video zapisi). Projekt je započeo još u jaslicama 2007.g (djeca kronološke dobi od 1,7 do 2,7) na inicijativu odgajatelja jer su primijetili veliki interes za slova. Aktivnosti koje su bile obogaćene sadržajima slova i brojeva, provodile su se isključivo kroz igru (jedini put kroz koji dijete najbolje uči). Intenzivno se radilo na razvoju jezika i govora, komunikacijskih vještina, grube i fine motorike. Projekt je slijedio tematske cjeline odgojno-obrazovnog plana dječjeg vrtića. U projekt je uključeno 23 djece (danas su kronološke dobi od 4,6 do 5,6 godina). Kontrolna grupa koja prolazi redoviti plan i program odgojno-obrazovnog rada a koja nije bila izložena ranoj stimulaciji broji 23 djece izjednačene po dobi. Budući da je projekt još uvijek u tijeku, prikazat ćemo vam dio načina rada i rezultate dobivene tijekom protekle 2,5 godine.

Early adaption of letters and numbers-prevention of reading and writing difficulties

When a child is ready to read? Learning to read is a long process and it is difficult to answer such question. Difficulty reading and writing can already be seen at early preschool period. It is important to enable child to grow in rich and stimulative environment for development of reading and writing so it could successfully adopt the necessary skills of reading and writing. Activities must be carefully chosen and coordinated with the child's interests. Well-adopted language and speech, communication skills, and symbolic representation are very important for smooth adoption of reading and writing. Seeking an answer to the question "When is a child ready to read?" and can they do that before they reach school age, we started a project that will take us to the answer on this question. This project will also point out those children who delay in language and speech capabilities and those could possibly have difficulties in acquiring reading. Before starting the project speech therapist trained educators on language development of children, possible difficulties that they may develop and on the development of skills in reading and writing. Guidelines for further work are agreed and all parents are informed about everything. When we got their "permission to work on the project" we have embarked on implementation. Parents were actively involved in the project, bringing a variety of materials they could find that were related to the project. Twice a year we held a sample parent meetings at which activities and facilities that deal with children in the project (photo and video) were presented. The project started back in the nursery since 2007 (children of chronological age from 1.7 to 2.7) on the initiative of educators who have noticed a great interest in letters. Activities that were enriched with the contents of letters and numbers were conducted exclusively through the game (the only way through which a child learns best). Intensive work was made on developing speech and language, communication skills, gross and fine motor skills. The project followed the topics of the educational plan for kindergarten. The project included 23

children (now the chronological age from 4.6 to 5.6 years). The control group of children which was not exposed to early stimulation and that runs a full curriculum of educational plan counts 23 children equal in age. Since the project is still in progress, we'll show you a part of the way we did our work and the results obtained during the past 2.5 years.

Mirjana Lenček, Zdravko Kolundžić

Sintakse znanje i dobro čitanje: strategije sintaktičkog kombiniranja kod dobrih i loših čitača

Čitanje je jezična aktivnost, a teškoće čitanja i poremećaj čitanja – disleksija, su jezično utemeljene. Uloga jezičnih sastavnica u čitanju i pisanju se mijenja od početaka usvajanja ovih vještina do postizanja razine automatizacije. Većina teorijskih modela čitanja (Vellutino i Fletcher, 2005) ističe probleme u fonološkoj sastavnici i fonološkoj obradi kao okosnicu problema čitanja i središnji problem kod disleksije. Morfosintaktičko znanje je znatno manje istraženo, a podaci nekih novih istraživanja (Deacon, Parrila, Kirby, 2008) postavljaju pitanje veze fonologije i morfosintakse: uvjetuju li nedostaci u jednoj sastavnici nedostatke i u drugima ili, suprotno, morfosintaksa može predstavljati jake strane (Bryant i sur., 1998) unatoč lošoj fonološkoj obradi. S obzirom na morfosintaktičku složenost hrvatskoga jezika i poznate podatke da znanje morfosintakse olakšava čitanje i pisanje kod dobrih čitača, nastojali smo ustanoviti kakva je sintaktička kompetencija djece na zadacima kombiniranja riječi i slaganja u rečenice. Ispitana su djeca četvrtih razreda osnovne škole i to skupina prijevremeno rođene djece koja su postizala loše rezultate na mjerama čitanja i kontrolna skupina ispitanika čije je čitanje uredno. Rezultati su pokazali da se prijevremeno rođena djeca (loša na mjerama čitanja) statistički značajno razlikuju od urednih čitača na mjerama sintaktičke kompetencije. Razlike su se pokazale i u oblikovanju rečenica, a što su pokazali rezultati kvalitativne analize. Omjeri kategorija: (1) prototipne, (2) ispravne, ali stilskih obilježeni poredak, (3) negramatična kombinacija također pokazuje značajne razlike dobrih i loših čitača. Svrha je prikaza rezultata istraživanja razvoj dijagnostičkih zadataka kao i postupaka za poboljšanje sintaktičke kompetencije u vidu preduvjeta uspješnoga čitanja i pisanja.

Syntactic knowledge and successful reading: Syntactic combining strategies at good and poor readers

Reading is language activity and dyslexia has language base. The role of language components is different from the beginning of reading and writing until these abilities are automatized. Most theoretic models of reading (Vellutino, Fletcher, 2005) emphasise relation

between phonological problems, phonological processing and reading disabilities. Morphosyntactic knowledge is less explored. Relation between phonology and morphosyntax is questioned by some authors (Deacon, Parrila, Kirby, 2008): do problems in one component cause problems in others or the other way around – morphosyntax could represent strengths (Bryant & all., 1998) despite poor phonological processing. The aim of this paper is to describe syntactic competence of eleven year old children on word combining tasks according to morphosyntactic complexity of Croatian language and facts that morphosyntactic knowledge makes reading and writing easier for good readers. Two groups of children were examined – prematurely born children with low reading results and control group with regular reading results. Results show that there is statistical significant difference between examined groups on word combining tasks. Qualitative analyses also showed differences between samples in three of defined categories: prototype combination, correct but not prototype combination and incorrect word combination. The purpose of this work is to encourage usage of morphosyntactic tasks in process of reading and writing assesment.

Sekcija Glas i poremećaji glasa / Section Voice and voice disorders

Mladen Jeličić

Socijalni program Društva laringektomiranih Slovenije “Naučimo se govoriti”

Laringektomija uzrokuje brojne probleme, a jedan od najvećih je gubitak laringealnog glasa i nemogućnost govornog sporazumijevanja. Za cjelovitu rehabilitaciju laringektomiranih osoba važni su brojni čimbenici, a uspjeh najviše ovisi o usvajanju alaringealnog govora. U organizaciji Društva laringektomiranih Slovenije (u nastavku DLS) izvode se brojni socijalni programi koji su važna podrška laringektomiranim osobama, kao i članovima njihovih obitelji. “Naučimo govoriti” je najstariji socijalni program DLS-a koji se provodi već gotovo 30 godina i kojim je obuhvaćeno više od 1000 laringektomiranih osoba i članova njihovih obitelji. Ciljevi ovog programa su: cjelovita rehabilitacija, poticanje integracije i poboljšanje kvalitete života laringektomiranih osoba i njihovih najbližih, odnosno članova obitelji. Za laringektomiranu osobu i njegovu obitelj važno je brzo usvajanje jedne od metoda alaringealnoga govora: ezofagealnoga govora, govora pomoću traheoezofagealne proteze i govora pomoću govornoga aparata. U sedmodnevni program DLS-a “Naučimo govoriti” uključene su prije svega one laringektomirane osobe koje još nisu osvojile niti jednu metodu alaringealnoga govora ili usvojenu metodu slabo koriste u svakodnevnom životu. U sastavljanju i provođenju programa sudjeluje tim različitih stručnjaka - fonijatar, logoped, psiholog, socijalni pedagog i viša medicinska sestra. U radu će biti predstavljena metoda i rezultati ankete provedene među članovima DLS-a usmjeren na ocjenu socijalnog programa “Naučimo govoriti”.

Social program “Lets learn to speak” of Association of laryngectomised Persons of Slovenia

The laryngectomy causes various problems, most severe among them being lack of the laryngeal voice and inability of the speech communication. The rehabilitation of laryngectomees depends on many factors; the success depends greatly on learning the alaryngeal speech. Social program “Lets learn to speak” introduced by Association of laryngectomised Persons of Slovenia play an important role in comprehensive rehabilitation of such patients and the members of their families. It is the oldest social program of Association of laryngectomised Persons of Slovenia in which were involving more than 1000 laryngectomised persons and their members of family. The goals of this program are: comprehensive rehabilitation, promotion of integration and consequently improvement of the quality of life of laryngectomised persons and their families. For a laryngectomised patient and his/her family it is most essential to acquire as quickly as possible one of the substitute communication methods: speech by means of a tracheoesophageal fistula, esophageal speech or speech by means of electronic aids. The

seven days social program "Lets learn to speak" is intended these laryngectomised persons which dont use successful neither one of the substitute communication methods. In this social program are involved different experts like: specialist of clinical speech therapy, specialist of clinical psychology, physicians and external visiting lecturers. The aim of this article is to introduce the results of surveys made among the members about the assessment this program.

Marija Sučić

Samopercepcija osobne kompetentnosti alaringealnim govorom i zadovoljstvo životom

U procesu govorne rehabilitacije laringektomiranih osoba osnovni je cilj postizanje nadomjesnog glasa odnosno usvajanje fluentnog i razgovjetnog govora. Ostvarenjem tog cilja omogućava se reintegracija i resocijalizacija u životnu sredinu obiteljske i društvene zajednice. Postignuće cilja pričinja zadovoljstvo rehabilitiranoj osobi i rehabilitatoru i predstavlja bitan čimbenik kvalitete življenja. Na osnovu iskustva i stajališta suvremene psihologije ličnosti kvaliteta življenja uključuje i samopoimanje i percepciju osobne kompetentnosti. U ovom izlaganju bit će govora o utjecaju samopercepcije novostečenih kompetencija nadomjesnog govora i zadovoljstva životom kao sinonimom kvalitete života. Korištenjem fenomenološke metode sastavljen je upitnik koji sadrži tvrdnje o stavovima prema nadomjesnom govoru, radnim sposobnostima, društvenom i obiteljskom životu i drugim činiteljima zadovoljstva. Anketom je obuhvaćeno 56 ispitanika od kojih se 26 služi ezofagealnim govorom, 12 elektrolarinksom i 9 šaptanjem.

Self-perception of personal competence in alaryngeal speech and the wellbeing

In the process of speech rehabilitation of laryngectomised persons the primary aim is to achieve substitute voice and to develop fluent and distinct speech. By using substitute speech reintegreition and resocialization both in the family and social environment is achieved. The achievement of that aim satisfies both the rehabilitation worker and the patient and represents an important factor of wellbeing. According to the experience and from the viewpoint of contemporary psychology of personality the wellbeing also includes self-awareness and perception of personal competence. This presentation will discuss the influence of self-perception of personal competence in the newly achieved skills of substitute speech on the wellbeing. The questionnaire which consists of statements about attitudes on the substitute sppedch, working abilities, family and social life and other factors of wellbeing is construced by using phenomenology method. The questionnaire was applied on 56 subjects: 25 of them practice substitute esophageal speech, 10 tracheoesophageal speech, 12 use electrolarynx and 9 are whispering.

Boris Šimunjak, Jadranka Franić, Ana Bonetti

Analiza glasa nakon totalne laringektomije; ezofagealni govor i traheoezofagealni govor s govornom protezom

Rehabilitacija glasa nakon totalne laringektomije ima dugu tradiciju. Najstariji oblik govorne rehabilitacije je ezofagealni govor, koji ne zahtijeva posebne kirurške zahvate niti uređaje. Posljednjih 10 godina sve je veći broj pacijenta kod kojih je rehabilitacija govora postignuta ugradnjom govorne proteze u traheoezofagealnu fistulu primarnom ili sekundarnom ugradnjom. Cilj ovog rada bio je usporediti neke relevantne akustičke parametre (F0, jitter, shimmer, raspon, NHR) i kvalitetu glasa laringektomiranih osoba s govornim protezama i laringektomiranih osoba koje koriste ezofagealni govor operiranih na Odjelu za ORL i kirurgiju glave i vrata KB „Sv Duh“. U istraživanju je sudjelovalo 20 ispitanika u dobi od 50-80 godina. Snimljene fonacije analizirane su objektivno, pomoću akustičkog programa EZ Voice Plus, te subjektivno, odnosno perceptivno analizom govora fonetski izbalansirane liste riječi.

Analysis of the voice after total laryngectomy, esophageal speech and tracheoesophageal speech with voice prosthesis

Voice rehabilitation after total laryngectomy has a long tradition. Oldest form of speech rehabilitation is esophageal speech. It doesn't require special surgical procedures and medical instruments. In the last 10 years an increasing number of patients achieved speech rehabilitation by inserting voice prosthesis in the tracheoesophageal fistula (primary or secondary). The aim of this study was to compare some relevant acoustic parameters (F0, jitter, shimmer, range, NHR) and voice quality laryngectomized persons with voice prosthesis, and people who use esophageal speech, treated at ENT department of Clinical Hospital „Sv. Duh“. The study included 20 patients aged 50-80 years. Recorded phonation was analyzed objectively using acoustic program EZ Voice Plus and subjective or by perceptive analysis of speech.

ooooo

Tamara Živković Ivanović, Behlul Brestovci, Natalija Bolfan Stošić

Logopedska dijagnostika i tretman nakon totalne laringektomije - prikaz slučaja

Rad, prikaz slučaja, usmjeren je na informiranje stručnjaka i javnosti o logopedskoj dijagnostici i rehabilitaciji osoba koje su zbog karcinoma grla i njegovog odstranjenja u cijelosti izgubile mogućnost glasnog govora. Cilj rada je ukazati na ulogu i važnost logopeda u predoperacijskom i postoperacijskom rehabilitacijskom periodu. Proces usvajanja

alaringealnog, ezofagealnog govora, opisan je na slučaju gospodina Ž.F. (1947. god.). Prva logopedska procjena, učinjena je u svibnju mjesecu 2002. godine, nakon što je liječnik gospodinu priopćio dijagnozu i objasnio način liječenja. Tri mjeseca nakon odstranjenja grkljana i intenzivne glasovne rehabilitacije tj. usvojenog ezofagealnog govora, učinjena je druga logopedska procjena. Treća logopedska procjena učinjena je 2006. godine, 4 godine nakon operacije. Budući da su glas i govor složeni pojmovi te neophodni za funkcioniranje i opstanak čovjeka na životu cilj nam je ukazati na važnost vraćanja istih.

Speech therapist diagnostics and treatment after total laryngectomy-case

This case study is aimed at informing the experts and the public about diagnostics in speech and language pathology and rehabilitation of the patients who lost the ability to speak loudly due to the throat cancer and its full surgical removal. The goal was to point out on the role and the importance of SLP in pre- and post-operational rehabilitation period. The process of development of alaryngeal, esophageal speech, is described in the case of gentleman Ž.F. (born 1947). First evaluation of the speech and language pathologist was done in May 2002, after the announcement of the medical diagnosis, followed by explanation of the course of treatment. Three months after the operation and intensive voice rehabilitation, concentrated on the development esophageal speech, second evaluation of the speech and language pathologist was carried out. Third evaluation of the speech and language pathologist was carried out in 2006, four years after the surgery. Since the voice and speech are complex, and necessary for the functioning and the survivor of the individual, it is our goal to emphasize on the ways of their rehabilitation.

Željka Božanović

Kvaliteta glasa nastavnika prije i poslije radnog vremena

Nastavnici su među vokalnim profesionalcima jedna od rizičnijih skupina u odnosu na druge vokalne profesionalce koja nedovoljno čuva svoj glas i zdravlje glasnica. Zbog zloupotrebe i nedovoljne svjesnosti o higijeni glasa pojavljuju se poremećaji glasa koji nastavnicima narušavaju verbalnu komunikaciju. Cilj ovog istraživanja bio je ispitati postoje li razlike u obilježjima glasa kod nastavnika prije i poslije radnog vremena. Uzorak ispitanika činilo je 42 nastavnika iz tri zagrebačke osmogodišnje škole s prosječnom duljinom staža 18 godina (raspon od 1 do 37 godina radnog staža). Prosječna dnevna satnica rada bila je 4 sata. Dobiveni rezultati ukazuju da je kvaliteta glasa nakon radnog vremena „bolja“ jer se shimmer smanjio i HNR se povećao, ali to se može smatrati samo jednom fazom promjene glasa tijekom radnog vremena jer je većina akustičkih varijabli iznad normale i prije i poslije radnog vremena. Nastavnici tijekom radnog vremena više

uvježbavaju svoj glas tako da na kraju radnog vremena glas nije promukao. No, količina vokalnog napora je i dalje prisutna. Nastavnici i dalje osjećaju vokalni zamor. To je većina nastavnica i potvrdila u samoprocjeni glasa. Pušenje je dodatni rizični faktor u nastanku oštećenja glasa i utjecao je na odstupanja u akustičkim parametrima glasa od normale. Nastavnice - pušačice imale su snižen F0 te smanjene vrijednosti jittera i shimmera. Zbog boljeg uvida u rezultate istraživanja ispitanici su podijeljeni prema rezultatima na Vocal Handicap Indexu na skupinu s minimalnim i skupinu s umjerenim poremećajem glasa. Skupina s umjerenim oštećenjem glasa imala je veću šumnost u glasu poslije radnog vremena. Rezultati se slažu s rezultatima Emanuela (1981) koji tvrdi da rezultati mjerenja intenziteta šuma mogu koristiti u razlikovanju "normalnog" od "abnormalnog" (promuklog) glasa. HNR je vrlo važan parametar koji razlikuje normalan od patološkog glasa na što ukazuje i ovo istraživanje.

The quality of the teachers voices before and after work

The research is focused on bad quality of the teachers voices, which often results in serious voice problems. This problem is vocal abuse and poor knowledge about vocal hygiene. This can make impossible communication in the class. The main purpose of this research was quality of teachers voices to reveal and to explain before and after work. Teachers teach from one up to thirty-seven years. The sample includes teachers working for three primary schools in Zagreb. It consisted by forty-two teachers. The results have shown that quality of teachers voices is „better“ after work because the shimmer is lower and HNR is higher after work. This can be one stage during the work day because many of the acoustic parameters are abnormal before and after work. Teachers during the work day practice their voices and the hoarseness is lower, but the vocal loading is present. Teachers felt the vocal fatigue. This affirms in the Voice Handicap Index. The smoking is one of risk factor in impaired voice occurrence and has been effect on deviations in acoustic parameters. Teachers who smoke have the lower F0, jitter and shimmer. Because of precision of research the examiners are dividing according to results on Vocal Handicap Index on the group with minimal and group with mild impaired of voice. The group with mild voice impaired has higher noisy in the voice after working time. This research is compared with Emanuel (1981). In that research HNR is the best parameter for the measuring normal of the abnormal voices. HNR is the very good parameter for the discrimination normal of abnormal voice. This investigation improves this fact.

Jasna Đanić, Sunčica Leško

Vokalna edukacija – osnova prevencije poremećaja glasa kod nastavnika

Vokalni profesionalci, kao što su nastavnici, koriste glas kao osnovno sredstvo rada. Glas nastavnika je u velikoj mjeri izložen riziku razvoja poremećaja radi uzastopne višesatne svakodnevne upotrebe u često nepovoljnim uvjetima. Vokalna edukacija i poznavanje vokalne higijene predstavlja osnovne preduvjete vokalnog zdravlja i vokalne učinkovitosti. Nezadovoljavajući rezultati koje smo dobili ispitivanjem osnovnih znanja na području vokalne edukacije i vokalne higijene 33 srednjoškolska nastavnika i 39 studenata Učiteljskog fakulteta u Slavonskom Brodu, ukazuju na nedostatak sustavne vokalne edukacije. Stoga smo započeli smo vokalnu edukaciju studenata Učiteljskog fakulteta u Slavonskom Brodu u cilju prevencije poremećaja glasa.

Vocal training - the basis of prevention of voice disorders in teachers

Teachers as vocal professionals use their voice as the primary working tool. The teacher's voice is largely exposed to the risk of development disorder because of consecutive hours of daily use, in often bad working environment. Knowledge on vocal training and vocal hygiene is the basic of vocal health and vocal performance. The unsatisfying results that we obtained by testing the basic knowledge in the field of vocal training and vocal hygiene in 33 high school teachers and 39 students of Teachers College in Slavonski Brod, indicates a lack of systematic vocal training. Therefore we started vocal training with students of Teacher Training Faculty in Slavonski Brod, in order to prevent voice disorders.

ooooo

Đurđica Vranić, Behlul Brestovci

Smanjenje nazalnosti djece s umjetnom pužnicom kao pokazatelj učinkovitosti verbotonalne rehabilitacije

Nazalnost je jedan od važnih elemenata u procjeni glasa, a ona se često ističe kao jedna od značajki glasa djece oštećena sluha. Umjetnom pužnicom (UMP) započinje nova era istraživanja karakteristika glasa, posebice promjena koje ona donosi u produkciji glasa. Stoga je cilj našeg istraživanja bio ispitati nazalnost u glasu predškolske djece s UMP u odnosu na trajanje rehabilitacije i usporediti s vrijednostima čujuće djece. U ispitivanje je bilo uključeno 31 dijete s prelingvalnim oštećenjem sluha i 20 djece urednog slušnog i govornog statusa. Nazalnost u glasu izračunata je pomoću računalnog programa Nasal View-Dr Speech, Tiger DRS, Inc. Statistički značajna razlika utvrđena je u postotku nazalnosti između djece s UMP-om i kontrolne skupine. Postotak je značajno veći za djecu s UMP-om, ali se smanjuje tijekom rehabilitacije. Najveće razlike utvrđena su između prve i

treće podskupine, djece koja su tek započela verbotonalnu slušno-govornu rehabilitaciju i djece koja su najdulje na rehabilitaciji. Rezultati t-testa i analize varijance pokazali su da uporabom UMP tijekom rehabilitacije dolazi do smanjenja nazalnosti u glasu i izjednačavanja rezultata s kontrolnom skupinom. Štoviše, postotak je nešto niži negoli kod kontrolne skupine što najbolje ilustrira učinkovitost dobro planirane rehabilitacije i duljeg trajanja verbotonalnih, rehabilitacijskih postupaka nakon ugradnje UMP. Dobiveni rezultati upućuju na potrebu mjerenja nazalnosti tijekom dijagnostičkog postupka i tijekom rehabilitacije kao pokazatelja napretka u samokontroli fonacije.

Reduction of nasality in children with cochlear implant as the indicator of effectiveness of verbotonal rehabilitation

Nasality is one of the important elements in assessment of voice. It is often pointed out as one of the voice characteristics of the children with damaged hearing. The new investigation age of voice characteristics begins with cochlear implant (CI), especially the changes which it brings in the voice production. Because of that, the aim of our investigation was to examine the nasality in voice of preschool age children with CI, in relation to the duration of rehabilitation and to compare it with the values of normal hearing children. 31 children with prelingual hearing impairments and 20 children of normal hearing and speaking status were included in investigation. Nasality in voice was calculated with the computer program Nasal View-DrSpeech, Tiger DRS, Inc. Statistically important difference was determined in the nasality percent among the children with CI and the control group. Percent is significantly higher for children with CI, but it decreases during the rehabilitation. The greatest differences were determined among the first and the third subgroup of children who recently started the verbotonal auditory – speech rehabilitation and the children who longest participated in rehabilitation. The result of t- test and variance analysis showed that the usage of CI during the rehabilitation resulted in nasality decrease in voice and results equalization with the control group. What's more, the percent is somewhat lower than in the control group which best illustrates the effectiveness of a good planned rehabilitation and a longer duration of verbotonal rehabilitation procedures after implantation. The obtained results point at the need for measuring the nasality during the diagnostic procedure and during the rehabilitation as the indicator of progress in phonation self-control.

ooooo

Ana Zorić, Katarina Pavičić Dokoza, Ivana Aras, Karlo Novačić

Logopedska terapija neurogenih disfonija

Proces gutanja je aktivnost koja se odvija oko 2000 puta dnevno i ne obraćamo mu pozornost sve dok uslijed različitih oboljenja ili oštećenja ne postane otežano. Od poremećaja gutanja pati veliki broj osoba različite dobi kojima je time bitno narušena

kvaliteta života. Posljedica otežanog gutanja su neuhranjenost i dehidracija te aspiracione pneumonije koje su svakodnevna pojava u starijim domovima. Cilj rehabilitacije gutanja je: - procjena težine disfagije i rizika od aspiracije - različitim tehnikama ojačati i poboljšati poremećene mišićne funkcije kako bi se spriječile respiracijske infekcije, povećala sigurnost i učinkovitost gutanja, održala kvaliteta prehrane i hidratacije te na taj način postiglo poboljšanje kvalitete života. Prikazat ćemo poremećaj gutanja uzrokovan neurološkom denervacijom kod 36 godišnje pacijentice oboljele od rijetke Tay Sachs-ove nasljedne metaboličke bolesti - odrasli oblik. Kod pacijentice je kao posljedica oboljenja i progresivnog neurološkog propadanja prisutna tetrapareza s ataksijom, te dizartrijska, disfonija i disfagija.

Speech therapy in neurogenic dysphagia

The process of swallowing is an activity that takes place about 2000 times a day and we do not turn attention to it until because of different diseases or damages becomes more difficult. From the disorder of swallowing suffers a large number of people of different age whose quality of life is thus substantially impaired. The consequence of swallowing difficulties is malnutrition and dehydration, and aspirational pneumonia, which are so common in nursing homes. The aim of the rehabilitation of swallowing is: - assessment of severity of dysphagia and aspiration risk - by variety of techniques to strengthen and improve the impaired muscle functions in order to prevent respiratory infections, increase the safety and efficiency of swallowing, maintain the quality of nutrition and hydration and thus achieve improved quality of life. Here we present the ingestion disorder caused by neurological denervation in 36 years old female suffering from a rare hereditary metabolic Tay Sachs disease - adult form. As a consequence of disease and progressive neurological deterioration in the patient is present tetraparesis with ataxia and dysarthria, dysphonia and dysphagia.

Sekcija *Komunikacijski poremećaji* / Section *Communication disorders*

Koraljka Bakota, Dubravka Obad, Gordana Košćec

Ispitivanje učinka glazbe na ponašanje i kreativnost učenika s teškoćama u razvoju

Poliklinika SUVAG je zdravstvena ustanova za dijagnostiku i rehabilitaciju slušanja i govora. Polaznici rehabilitacije i edukacije su djeca koja imaju dijagnosticiran poremećaj govorne komunikacije uglavnom zbog oštećenja sluha i/ili govora. U Poliklinici SUVAG glazbene stimulacije kao i stimulacije pokretom su u funkciji razvoja svih komponenata govora. Glazbene stimulacije sa svojim postupcima, koje su filogenetski i ontogenetski bliže ljudskom biću nego sam govor, potiču bržu percepciju, čistoću i strukturiranje govornih formi. Ovo izlaganje ukazuje na još dva primjera korištenja glazbe u radu s djecom u Poliklinici SUVAG. Prvi je ispitivanje učinka glazbe u rješavanju konfliktne situacije između učenika u uvjetima dramatizacije. Ispitivan je utjecaj glazbe na intenzitet, tempo i intonaciju govora, mimiku lica, geste, govorni ritam, pauzu, govornu agresiju i prepoznavanje stvarnog konteksta. Drugi primjer je uporaba glazbe na nastavi likovne kulture gdje se učenike potiče da povezuju audutivni i vizualni doživljaj. Cilj ovakve uporabe glazbe je poticanje kreativnosti i divergentnog mišljenja kod učenika ali, prije svega, kvalitetnija i potpunija percepcija svijeta koji ih okružuje.

Examination of effects of music on behavior and creativity of students with difficulties in development

SUVAG Polyclinic is the health institution for diagnostics and auditory and speech rehabilitation. Rehabilitation and education attendants are the children diagnosed as children with speech communication disorders mostly caused by impairments of hearing and/or speech. In the SUVAG Polyclinic musical stimulations and body movement stimulations are used in the function of development of all speech components. Musical stimulation procedures which are phylogenetically and ontogenetically closer to a human being than speech itself stimulate quicker perception, fineness and structuring of speech forms. This paper reveals two more examples of using music in the work with children in the SUVAG Polyclinic. The first is the examination of influence of music on intensity, tempo and intonation of speech, face mimic, gestures, speech rhythm, pause, speech aggression and recognition of real context. The second example is the use of music in teaching art culture where students are stimulated to connect auditory and visual sensations. The goal of this use of music is to stimulate creativity and divergent thinking in students, but, first of all, better and entire perception of the world that surrounds them.

Maja Cepanec, Iva Gmajnić, Marta Ljubešić

CSBS ljestvica: razlike u ranom razvoju djece urednog razvoja, institucionalizirane djece i djece s autizmom

Ovo istraživanje potaknuto je mnogim istraživanjima koja su ukazala na neka zajednička obilježja (kako neurobiološka, tako i bihevioralna) djece koja odrastaju u dječjim domovima i djece s autizmom. U ispitivanju je korištena CSBS ljestvica (Wetherby & Prizant, 2003) koju ispunjava roditelj/skrbnik i koja daje podatke o ranom razvoju komunikacije i drugih razvojnih područja koja čine važan temelj i pretpostavku jezično-govornog razvoja. Prikupljeni su podaci o tri skupine ispitanika: (a) 24 djece urednog razvoja dobi 12-24 mjeseca; (b) 24 djece koja odrastaju u domskom okruženju dobi 12-24 mjeseca, (c) 16 djece s poremećajem socijalne komunikacije dobi 12-59 mjeseci. Rezultati ovog istraživanja također ukazuju na neka zajednička obilježja institucionalizirane djece i djece s autizmom (kašnjenje u svim domenama razvoja, te postojanje nekih atipičnih obilježja), no ujedno i pokazuju na ključne različitosti. Premda su socijalno deprivirana, djeca koja odrastaju u domskom smještaju pokazuju znatno veća odstupanja u razvoju jezika, igri i simboličkom razvoju, negoli u razvoju socijalne komunikacije. S druge strane, djeca s autizmom pokazuju atipičan obrazac socijalnog razvoja, ali i razvoja govora, koji je u velikom neskladu (neobično "napredan") u odnosu na razvoj njegovih pretpostavki.

CSBS scale: differences in early development in typically developing children, institutionalized children and children with autism

This study was motivated by many other studies that pointed out many developmental features (both neurobiological and behavioral) present both in institutionalized children and children with autism. CSBS (Wetherby & Prizant, 2003) is used. CSBS is developmental checklist that measures seven language predictors: Emotion and eye gaze, Communication, Gestures, Sounds, Words, Understanding and Object use. Three groups of subjects were involved: (a) 24 typically developing toddlers aged 12-24 months; (b) 24 institutionalized toddlers aged 12-24 months; (c) 16 children with autism aged 12-59 months. Our results also point out some features present in both institutionalized children and children with autism (developmental delay in all domains, presence of some atypical features), but they also show differences between these two groups of children. Children raised in institutions are socially deprived, but they have greater delay in language development, play and symbolic development than in social development. On the other hand, children with autism show atypical pattern of social development, but also atypical language/speech developmental profile – speech development is in great disbalance (unusually "advanced") in relation to other developmental domains.

Adinda Dulčić, Koraljka Bakota, Katarina Pavičić Dokoza

Osobitosti poticanja jezično – govornog razvoja kroz programe tehničke kulture – primjer dobre prakse

Postoji nedvojbeno povezanost između razvoja govora, jezika, fine motorike i kognitivnih sposobnosti djece s govorno jezičnim teškoćama. Uporabom različitih osjeta učenici s govorno jezičnim teškoćama lakše uočavaju, razvrstavaju, oblikuju i spajaju te daju smisao i pohranjuju informacije u trajno znanje. Računalna i internetska tehnologija imaju potencijal pružanja pomoći osobama s posebnim potrebama kroz pristup mnoštvu profesionalnih, obrazovnih, društvenih i ekonomskih izvora. Poliklinika SUVAG je zajedno s Hrvatskom zajednicom tehničke kulture osmislila programe kojima se uvažava nagli razvoj informatike, tehnologije i telekomunikacija te priprema učenike za informatizaciju primjerenu trećem tisućljeću. U radu će biti prikazan primjer dobre prakse koji pokazuje kako se kroz programe tehničke kulture uspješno razvijaju: govor, jezik, sposobnost učenja i rješavanja problema, te sposobnost djece da se služe informacijama i koriste raznim materijalima.

Stimulating characteristics of language and speech development through the programs of technical culture – case study

It is beyond dispute that there is a connection between development of speech and language and fine motor skills and cognitive functions in children with speech and language difficulties. By use of various senses students with speech and language difficulties more easily recognize, classify, form, connect, lend sense to and store the information into permanent knowledge. Computer and internet technology have the potential to help persons with special needs through the access to many professional, educational, social and economic sources. Together with Croatian Association of Technological Culture the SUVAG Polyclinic think out the programs by which rapid development of informatics, technology and telecommunications is acknowledged as well as the preparation of students for the computerization appropriate to the third millennium. This paper presents the case study that shows how through the programs of technical culture speech, language, ability to learn and solve the problems and ability of children to use the information and various materials can be successfully developed.

ooooo

Diana Korunić, Martina Celizić

Model komunikacije u centru Mali dom - Zagreb

Mali dom je ustanova koja radi sa djecom s oštećenjem vida i dodatnim teškoćama u razvoju. U uodnom dijelu izlaganja prezentirat će se ukratko ustanova sa stručnim timom, područjima djelovanja i rehabilitacijskim aktivnostima koje se provode u okviru djelatnosti centra. Naglasak je na jeziku i komunikaciji kao važnom aspektu rehabilitacijskog rada, području stalnog razvijanja i unapređivanja . Komunikacija je važna odrednica u kurikulumu našeg

centra i prožima se kroz sve programske aktivnosti. Zbog specifičnosti populacije djece oštećenog vida s dodatnim teškoćama u razvoju navest će se njihove najvažnije karakteristike i teškoće u govorno-jezičnom razvoju. Oštećenje vida kao izolirano oštećenje najčešće ne dovodi do većih odstupanja u smislu govorne produkcije, ali razumijevanje komunikacijskog konteksta i općenito događanja u okolini mogu biti otežani. Dodatne teškoće poput motoričkih oštećenja, sniženog kognitivnog funkcioniranja, oštećenja sluha, problema senzoričke organizacije znatno utječu na razinu govornog izražavanja i razumijevanja. Uslijed često velikih odstupanja kod naših polaznika u razvoju komunikacijskih sposobnosti, naglasak je na principu Totalne komunikacije koji podrazumijeva izlaganje i korištenje svih raspoloživih načina i oblika komuniciranja. Pri tome se uvažavaju djetetove psihofizičke sposobnosti u odabiru odgovarajućeg komunikacijskog sredstva. Tim pristupom želimo ostvariti naš važan cilj: omogućiti djetetu komunikaciju i stvoriti mu osjećaj kompetencije i zadovoljstva zbog sudjelovanja u interakciji s okolinom. Naši najvažniji „mostovi“ komuniciranja su uz, naravno govor, simboli, piktogrami, fotografije, geste, te tehnička pomagala odnosno komunikatori. Video materijalom će se prezentirati individualni rad na području verbalne i alternativne komunikacije, te grupna aktivnost gdje se primjenjuju različiti pristupi kod verbalne i neverbalne djece.

The Presentation of the speech therapy in centre „Little House“ in Zagreb

Communication model Daily centre „Little House“ is an institution that works with visually impaired and multiple disabled children. In introductory part of my presentation, I will briefly introduce the institution, its professional staff, areas of its work and rehabilitation activities conducted within the centre. I plan to emphasize speech and communication as an important aspect of rehabilitation work, area of permanent development and improvement. The communication is an important area in the curriculum of our centre and it is integrated in all of its activities. Due to the specific issues related to the population of visually impaired and multiple disabled children's population, their most important characteristics and difficulties in speech-language development will be presented. Vision impairment as an isolated impairment often is not the cause of greater deviations of speech production. However, understanding of the context of communication and happenings in their environment can be made more difficult. Additional difficulties, such as motor disability, lowered cognitive functioning, hearing impairment, problem with sensory organisation influence to the great extent the level of verbal expression and understanding. Due to the different level of communication abilities among our children, we put accent on the principle of Total communication that implies exposure and usage of all available means and forms of communication. In this we respect psychophysical capabilities of the each child in selection of an appropriate communication device. With this approach, we aim to achieve our important goal: enable communication of the each and every child and create a feeling of competence as well as the satisfaction of its participation and interaction with environment. Our most important „bridges“ of communication, besides a sole speech, are symbols, pictograms, photos, gestures, and other technical aids like communicators. I plan

to use a video presentation to show an individual work in verbal and alternative communication, and group activities where different approaches to verbal and non-verbal children are being applied.

Marta Ljubešić

Jesu li djeca s poremećajem socijalne komunikacije pastorčad logopedске prakse?

Komunikacijska kompetencija pojedinca sastavljena je od lingvističke i pragmatičke kompetencije. Poremećaji u području i jedne i druge su predmet logopedije. I jedna i druga kompetencija se intenzivno razvijaju tijekom djetinjstva, a zbog uočenih se odstupanja roditelji sa svojom djecom javljaju stručnjacima. Teškoće u razvoju pragmatičke kompetencije uočavaju se kao teškoće socijalne komunikacije jer dijete ne komunicira, a eventualno usvojeni jezik ne zna rabiti za komunikacijske svrhe. Neka od te djece imaju i poremećaj iz autističnog spektra ili sumnju na njega ili teškoće intelektualnog razvoja. Sve to govori o urgentnoj potrebi za timskim pristupom u kojem značajna uloga pripada i logopedima. Ovaj se tip teškoća često uočava već u predjezičnom razdoblju jer upravo stoga što ne prepoznaju funkciju jezika u komunikaciji djeca ne obraćaju pažnju na njega i ne usvajaju ga, te postaju upadna kroz to što ne razumiju jezik i ne govore. Djeca s tim teškoćama nemaju razvijene vještine združene pažnje, rijetko iniciraju komunikaciju, te u pravilu ne reaguju kad im se netko obrati, te su općenito loša u suradnji. Drugim riječima, usporen jezično-govorni razvoj kod neke djece ima uzrok u disproporcijski slabije razvijenoj pragmatičkoj kompetenciji, te će rad na poticanju interakcije i predjezične komunikacije biti način kako će oni napredovati prema jezično-govornoj komunikaciji. Mnogima do njih bi od pomoći bila i neka od metoda potpomognute komunikacije. Pred nekoliko godina djecu s navedenim vrstama teškoća nazvalo se „lutajućom djecom“ jer su ona sa svojim roditeljima obilazila ustanove tražeći pomoć. U radu se traži odgovor na pitanje kakva je njihova sudbina danas. Postavlja se pitanje zašto neke ustanove koje zapošljavaju veliki broj logopeda ne nude programe i za djecu s tim tipom teškoća, te jesu li djeca s poremećajima socijalne komunikacije pastorčad logopedске prakse u nas.

Are children with social communication disorders the stepchildren of logopedic practice?

An individual's communication competence consists of linguistic and pragmatic competence. Disorders in the field of any of the two are the subject of speech-language pathology. Both competences intensively develop during childhood, and observed deviations prompt parents to contact professionals. Difficulties in the development of pragmatic competence are seen as difficulties in social communication, because the child does not know how to communicate and how to use the acquired language/gestures for communication purposes. Some of these children also suffer from autism spectrum disorder or there is a suspicion they might have the said disorder or intellectual development

difficulties. All this speaks in favor of the urgent need for a team approach in which a significant role is played by speech-language pathologists. This type of difficulty is often observed during the pre-linguistic phase as their inability to recognize the function of language in communication prevents these children from paying attention to language and acquiring it, so their lack of language comprehension and speech becomes conspicuous. Children with these difficulties have poorly developed joint attention skills, rarely initiate communication and as a rule, they do not react when someone addresses them, showing bad cooperation in general. In other words, delayed speech and language development is in some children caused by a disproportionately poorly developed pragmatic competence. Work which encourages interaction and pre-linguistic communication will enable them to make progress towards language and speech communication. Many of them would benefit from some methods of Augmentative and Alternative Communication. A few years back, children with the said types of difficulties were called the „wandering children“ because together with their parents they went from one institution to another looking for help. This paper tries to find an answer to the question of what their fate is today. There is a question of why some institutions employing a large number of speech-language pathologists do not offer programmes for children with this type of difficulty and whether the children with social communication disorders are the stepchildren of the logopedic practice in our country.

Nevenka Mihalković-Parazajda, Miranda Pijuk, Mirjana Vrdoljak

Projekt „Moja slikovnica“

Ideja za projekt je nastala zbog nedostatka odgovarajućih tekstova za čitanje koji su usklađeni sa sposobnostima naših učenika. Kao stručni suradnik logoped, individualno radim s učenicima našeg Centra za odgoj, obrazovanje i rehabilitaciju Križevci, u kojem se školuju djeca s intelektualnim teškoćama. Projekt „Moja slikovnica“ temelji se na izradi građe lagane za čitanje. Nastao je prije 2 godine, a do danas je napravljeno 8 slikovnica. Znanja o sažimanju teksta primjenila sam kod izrade prve slikovnice nastale od slikopriče. Format slikovnice je izabran zbog ilustracija koje poboljšavaju razumijevanje teksta, ilustratorica je defektolog koja dobro poznaje iskustvo naših učenika. Drugi suradnik je učiteljica defektolog koja izrađuje zadatke za provjeru razumijevanja pročitnog teksta ili zadatke koji prate nastavni plan i program hrvatskog jezika. Pomoću donacije humanitarne udruge „RTL pomaže djeci“ omogućeno nam je da skeniranjem, printanjem i spiralnim uvezivanjem napravimo primjerak slikovnice za svakog učenika. U školskoj knjižnici pohranjujemo izrađene slikovnice, kako bi ih mogli posuditi učenici, te učitelji koji ih žele koristiti u nastavi. Uz pomoć Grada Križevaca uspjeli smo tiskati dvije slikovnice. Poklonili smo ih redovnim osnovnim školama, dječjim vrtićima, te gradskoj knjižnici, kako bi slikovnice bile dostupne što većem broju djece. Smatramo da su naše slikovnice, osim za

internu upotrebu u Centru, korisne i primjenjive i u predškolskim ustanovama, te u redovnim OŠ. To smo zaključili nakon evaluacije koju smo proveli anketiranjem učitelja koji su primjenili slikovnice u nastavi, te od prikupljenih podataka o postignućima učenika. Projekt je prezentiran na Županijskom stručnom vijeću za učitelje defektologe u posebnim školama Koprivničko-križevačke županije, te na stručnom skupu na Brijunima, gdje je ocijenjen kao koristan, tj. primjer dobre prakse. Donacija humanitarne udruge, te financiranje tiskanja dviju slikovnica od strane Grada, upućuje na to da je naš projekt prepoznat kao kreativan i koristan u radu s djecom s posebnim potrebama.

Project "My picture-book"

The idea for the project emerged from a need that appeared in daily practice, and that is a lack of appropriate reading texts that are consistent with the abilities of our students. As an expert speech therapist assistant, I individually work with students in our Center for education, schooling and rehabilitation Križevci, where children with intellectual disabilities are educated. The project „My picture-book“ is based on the development of easy-to-read materials. It originated two years ago and to this day there have been made eight of picture-books. Knowledge about the contraction of the text I used on the creation of the first picture-book originated from the picture-story. The picture-book format was chosen because of the illustrations that enhance understanding of the text, fortunately associate-illustrator is a defectologist who is well acquainted with the experience of our students. Another associate is a teacher defectologist who creates the tasks to check understanding of the read out text or the assignments that follow the curriculum of the Croatian language. With the donation of the humanitarian association „RTL helping children“ we were given the opportunity to make a copy of the picture-book for each student by scanning, printing and spiral binding. In the school library we store made picture-books, so they can be taken out by students and teachers who want to use them in the classroom. With the assistance of the City Križevci we managed to print two picture-books. We donated them to regular primary schools, kindergartens, and the city library, so that the picture-books would be available to as many children possible. We believe that our picture-books, except for internal use at the Center, are useful and applicable in the preschool institutions, as well as in regular elementary schools. We concluded that after the evaluation we conducted through polling the teachers who used the picture-books in teaching and through collecting data on student's achievements. The project was presented to the Expert County Council for teachers-defectologists in special schools of the Koprivnica-Križevci County, and at the expert meeting in Brijuni, where it was rated as useful, in other words as an example of good practice. The donation of the humanitarian association and financing the printing of the two picture-books by the City, suggests that our project was recognized as a creative and useful in work with children with special needs.

Lejla Osmančević Katkić, Maja Lang Morović, Rea Fulgosi Masnjak

Senzorna integracija kod djece s odstupanjima u razvoju govorno-jezične komunikacije

Senzorna integracija je neurobiološka aktivnost unutar našeg tijela. Tu aktivnost mozak i živčani sustav koriste kako bi obradili informacije dobivene putem osjetila. Ona svakome od nas omogućuje formiranje percepcije i ponašanja, učenje i doživljavanje svijeta oko sebe. Disfunkcija senzorne integracije se pojavljuje neovisno o dobi, spolu, rasi i kognitivnim sposobnostima kod osoba diljem svijeta. Nastaje kada mozak i živčani sustav nisu u mogućnosti bez poteškoća organizirati informacije dobivene putem osjetila. Tada dolazi do krivog tumačenja pristiglih informacija što utječe na opažanje, učenje i ponašanje. (Viola, 2002) Znakovi disfunkcije senzorne integracije često se javljaju uz govorno-jezične poremećaje te poremećaje pažnje i ponašanja (Kranowitz, 2005). Budući da je za razvoj govorno-jezičnih sposobnosti ključna dobra organizacija i obrada informacija pristiglih putem osjetila, disfunkcija senzorne integracije otežava i usporava isti (Ayres, 2002). U ovom radu će se dobiti uvid u rad Kabineta za senzornu integraciju u kojem se sustavno provodi procjena disfunkcije senzorne integracije kod djece, edukacija roditelja te praćenje. Također će se prikazati podatci o senzornoj integraciji kod djece u dobi od 3-11 godina s odstupanjima u razvoju govorno-jezične komunikacije, oba spola.

Sensory integration in children with difficulties in the development of speech and language communication

Sensory integration is neurobiological activity within our bodies. The activity that brain and nervous system use to process the information received through the senses. It allows for each of us to form the perception, behavior and learning and experiencing the world around us. Sensory integration dysfunction occurs independently of age, gender, race and cognitive abilities to people around the world. It occurs when the brain and nervous system are not able to smoothly organize the information received through the senses. That leads to the wrong interpretation of received information that affects perception, learning and behavior. (Viola, 2002) The signs of sensory integration dysfunction often occur with speech and language disorders, and disorders of attention and behavior (Kranowitz, 2005) Since the good organization and processing of information received through the senses is essential for the development of speech and language skills, sensory integration dysfunction could complicate and slow development of speech and language (Ayres, 2002). This paper will provide an insight into the work of the Cabinet of sensory integration where the systematic assessment on children with sensory integration dysfunction is carried out, as well as parental education and monitoring. It will also show the data on sensory integration in children age 3-11 years with variations in the development of speech-language communication, for either gender.

Ivona Salaj, Sanja Tarczay

Učenje bez granica - prva interaktivna bajka na hrvatskome znakovnom jeziku

Velik broj domaćih i stranih istraživanja naglašava važnost ranog usvajanja znakovnoga jezika gluhe, nagluhe i gluhoslijepe djece. Za uspješan kognitivan i emocionalan razvoj djeteta nužna je rana komunikacija na jeziku koji je najprimjereniji djetetu i putem kojega prima informacije. Za djecu s oštećenjem sluha to je upravo znakovni jezik koji, kao njihov prvi jezik, postaje baza i temelj na kojem će graditi svoj toranj znanja. Važnost okruženja u kojem odrasta gluho/nagluho i gluhoslijepo dijete očituje su u izboru jezičnog sustava (znakovnoga ili govornoga) putem kojega upoznaje svijet. Najčešće ovisno o slušnom statusu roditelja, ta djeca uranjaju ne samo u različite jezične sustave već i u različite kulture. U Hrvatskoj znakovni jezik još uvijek nije priznat kao jezik manjine, a predrasude o njemu i dalje ostaju čvrsta uporišta hrvatske jezične politike. Pregledom literature jasno je vidljivo da gluha/nagluha/gluhoslijepa djeca gluhih/gluhoslijepih roditelja postižu viši stupanj obrazovanosti što govori u prilog tvrdnji da znakovni jezik i dvojezično-dvokulturalni pristup obrazovanju pridonosi usvajanju kognitivnih, jezičnih i socijalnih vještina. Prva bajka na hrvatskome znakovnome jeziku predstavlja značajan iskorak u poticanju razvoja dječje književnosti i jezičnog izražavanja, razvoja identiteta, uspješnijeg svladavanja hrvatskoga govornog jezika te promociji kulturnih i jezičnih raznolikosti. Kako znakovni jezik nema svoj pisani trag, ulogu zapisivanja upravo preuzimaju digitalni mediji. Moderna, interaktivna Kraljevna na zrnju graška u produkciji Hrvatske udruge gluhoslijepih osoba DODIR pomaže u prevladavanju jezično-govornih teškoća gluhe/nagluhe i gluhoslijepe djece istovremeno gradeći pozitivne stavove društva prema ovoj populaciji. Neočekivani zapleti, mogućnost izbora različitih završetaka priče, rječnik hrvatskoga znakovnog jezika te dodatni zabavni sadržaji čine ovu bajku izuzetno zanimljivom i edukativnom. Gluha kraljevna ujedno želi utjecati i na jezičnu politiku kao dio obrazovne politike te dostupnost učenja znakovnoga jezika omogućiti cjelokupnoj predškolskoj i školskoj populaciji, a ne samo djeci imućnijih roditelja.

Learning without boundaries – the first interactive fairy tale in Croatian sign language

Large number of local and international researches emphasise the importance of child's early acquisition of sign language. For successful cognitive and emotional development it is important to have an early communication based on the appropriate language which suits the child and represents a source of information for him/her. For children with hearing problem the language in question is sign language which becomes, as their first language, the base and the foundation on which they build their tower of knowledge. The selection of language system (sign or verbal) depends on the surroundings in which deaf/hard of hearing and deafblind child lives. Depending on the hearing status of the parents, the children dive, not only in different language systems, but in different cultures as well. In Croatia, sign language still has not been recognized as a language of a minority, and Croatian language politics is still prejudiced against it. Looking at the

literature we can clearly see that deaf/hard of hearing and deafblind children of deaf/deafblind parents reach the higher level of education, which supports the thesis that sign language and bilingual-bicultural approach in education helps the acquisition of cognitive, language and social skills. The first fairy tale in Croatian Sign language represents an important step in promotion of cultural and language diversities. It supports the development of children literature and verbal expression, and enables successful learning of Croatian verbal language. Since sign language does not have its written mark, data recording is done by digital media. A modern, interactive fairy tale "The princess and the Pea" in the production of Croatian Association of Deafblind Persons DODIR helps to overcome language and speech difficulties of deaf/hard of hearing and deafblind people building at the same time positive attitudes of the society toward this population. Unexpected twists, possibility of selecting different endings of the story, dictionary of Croatian Sign language and additional fun parts make this fairy tale really interesting and educative. Deaf princess wishes to influence language politics as a part of general educational politics and enable all preschool and school population to learn sign language.

Sekcija *Neurogeni jezični i govorni poremećaji* / Section *Neurogenic language and speech disorders*

Jasna Đanić, Sunčica Leško, Davorin Đanić

Komplikacije govorne rehabilitacije kod laringektomiranih bolesnika s logopedskog stajališta

Totalna laringektomija kod većine bolesnika prepoznaje se kao značajno mutilirajuća kirurška procedura, a gubitak govorne komunikacije kao dominantni problem. Govorna rehabilitacija kod laringektomiranih bolesnika uz isključenje maligne bolesti najznačajnija je rehabilitacijska procedura. Od 2001. god. na našem Odjelu kod laringektomiranih bolesnika govorna rehabilitacija se provodi nakon formiranja traheozofagealne fistule i implantacije govorne proteze. Tijekom deset godina govorna je proteza ugrađena kod 61 bolesnika, životne dobi od 43-76 godina, median 57,8. III. stadij bolesti imalo je 31% bolesnika, a IV. stadij 69% bolesnika. Kod 77% bolesnika postoperativno je provedena radiokemoterapija. Kod 61% bolesnika proteza je ugrađena primarno, a kod 39% sekundarno. Protezu Provox 2 koristilo je 55 bolesnika, a Blom-Singer protezu 6 bolesnika. Iz rezultata analize kvalitete govora putem Harrison-Robillard-Shultz TEP skale zaključujemo da je provedena govorna rehabilitacija zadovoljavajuća obzirom na stupanj upotrebe traheozofagealnog govora i dobre kvalitete govorne komunikacije. Registrirane komplikacije bile su sporadično prisutne i nisu značajnije utjecale na ukupan rezultat kvalitete govorne komunikacije.

Speech Rehabilitation After Total Laryngectomy - Speech Pathologist's view

Majority of patients consider total laryngectomy to be a large mutilate surgical procedure, and loss of voice communication as the dominant postoperative problem. Voice rehabilitation in laryngectomized patients, with the exclusion of malignant disease, is the most important rehabilitation procedure. Since 2001 at our department, golden standard in speech rehabilitation of laryngectomized patients is voice prosthesis insertion. In a period of ten years voice prosthesis was inserted in 61 patients, aged 43-76 years, median 57.8. All patients had stage III and IV of TNM classification, 31% and 69% of respectively. 77% of patients underwent postoperative radiochemotherapy. Primary insertion was performed in 61% of patients and secondary in 39%. Provox 2 prostheses were used in 55 patients, and Blom-Singer prosthesis in 6 patients. Voice quality was analyzed by Harrison-Robillard-Shultz TEP scale. Voice rehabilitation was satisfactory regarding the level of use of tracheoesophageal speech and quality of voice communication. Complications were registered sporadically and did not significantly affect the overall result of the quality of voice communication.

Darija Hercigonja Salamoni

Rana intervencija za djecu s disfluentnim govorom

Namjera da se posredstvom govora ostvari komunikacija u socijalnoj sredini zahtijeva zbir sposobnosti fiziološke i psihološke prirode, koji međusobno moraju biti dobro funkcionalno organizirani. Govor je uvijek dio socijalnog konteksta, a potrebne su mu verbalne i neverbalne stimulacije kako bi se ostvario u svojoj punoj komunikativnoj funkciji. Iz raznih razloga, govor može postati manje tečan ili netečan. Tada se u njemu javlja povećan broj ponavljanja uglavnom riječi ili fraza, dolazi do različitih glasovnih ubacivanja ili poštapalica, a ako se javlja i veći broj neadekvatnih stanika, tada na sebe privlači pažnju okoline. Roditelji traže pomoć stručnjaka kada im se učini da takav disfluentan govor ima negativne posljedice za dijete. Kada dijete počne mucati to se vrlo brzo uočava i roditelji reagiraju i traže pomoć. U Poliklinici za rehabilitaciju slušanja i govora SUVAG provodi se dijagnostika i za svako dijete određuje se optimalan omjer terapijskih postupaka – rehabilitacijska optimala. Indirektnom terapijom roditeljima male djece koja mucaju pomažemo da razumiju pozadinu djetetovih teškoća, kako biti dobar govorni model i koji je put do napretka. Roditelj i logoped zajedničkim nastojanjima mogu spriječiti razvoj poremećaja da ne postane kroničan. Biti pravilan govorni model puno je djelotvornije nego djetetu davati upute poput govori sporije, pokušaj ponovno, duboko udahni i slično.

Early intervention for children with speech disfluencies

Intended to achieve through speech communication in a social environment requires the sum of the ability of physiological and psychological nature, which must be well organized functionally. Neither is part of a social context, and required him of verbal and nonverbal stimulus to achieve in its full communicative function. For various reasons, speech can become less fluent or disfluent. Then it occurs mainly increased the number of repetitions of words or phrases, there is a different voice or throw catchphrases, and if it appears a number of inadequate pauses, then draws attention to yourself environment. Parents seek expert help when they perceive that such disfluentan speech has negative consequences for the child. When a child begins to falter quickly noticed and parents respond and seek help. The Clinic for Speech and Hearing Rehabilitation SUVAG carried out diagnostics and for each child determined the optimal ratio of therapeutic procedures. Indirect therapy to parents of young children who stutter, we help them to understand the background of the child's difficulties, how to be a good speech model and the path to progress. Parents and speech therapist to the joint efforts can prevent the development of the disorder becomes chronic. To be correct speech model is much more effective than a child to give instructions such as speaking slowly, try again, deep breath, and so forth.

Dragan Lisica

Artikulacijski poremećaji neurorizične predškolske djece - terapijski rezultati

O rezultatima terapije neurorizične djece s artikulacijskim poremećajima predškolske dobi, nisam našao u nas objavljen ni jedan stručni članak. Tematski bliski jesu radovi o artikulaciji prijevremeno rođene djece (Kolundžić, 2001; 2008). Cilj istraživanja je prikazati rezultate logopedске terapije 30 neurorizične djece predškolske dobi s poremećajima izgovora. U dječjem vrtiću "Cvit Mediterana" u Splitu retrospektivnom analizom podataka djece u logopedskoj terapiji, u razdoblju od 1995.-2008., nađeno je 84 (22%) neurorizične djece. Među neurorizičnima najviše je djece s artikulacijskim poremećajima: 56 (66%), i to: sigmatizam, rotacizam, tetizam, kapacizam, lambdacizam i njihove kombinacije. Ispitivana skupina broji 30 djece (21 dječak, 9 djevojčica) i u prosjeku su na neonatologiji boravili 15 dana zbog: prijevremenog poroda (10 djece, najfrekventniji), otežanog poroda, male PT, poroda carskim putem, nedostatka kisika, porođajane žutice i dr.). Kontrolna skupina broji 26 djece (17 dječaka, 9 djevojčica); nijedno dijete nije bilo na neonatologiji, premda su imali neke rizike: porod carskim putem (15 djece, najfrekventniji), otežan porod, febrilne konvulzije, prenesena trudnoća, porod na vakuum, porođajna žutica...) Prosječna KD na početku terapije iznosila je za ispitivanu skupinu 5 godina i 9 mjeseci, a za kontrolnu skupinu 5 godina i 6 mjeseci. Logopedska terapija za djecu ispitivane skupine trajala je prosječno 7,6 mjeseci. Uspješno je otklonjen artikulacijski poremećaj kod 11 djece (37%). U kontrolnoj skupini uspješnih je 15 (58%). Najuspješnija su bila ona djeca iz ispitivane skupine koja su imala distorzirane i/ili supstituirane glasove samo iz jedne glasovne skupine, bez obzira na vrstu artikulacijskog poremećaja, i obrnuto. Slabiji rezultati kod ispitivane skupine, u odnosu na kontrolnu skupinu, daju nam za pravo zaključiti da iskustvo neonatologije, tj. nedijagnosticirane mikroposljedice, znatno usporavaju artikulacijsku zrelost, a time i terapijske učinke. Ovi rezultati nas obvezuju na još raniji početak terapije neurorizične djece.

Articulation disorders of neurorisk preschool children - therapeutic results

There haven't been found any published articles in our country about the therapeutic results of neurorisk children with articulation disorders. The papers that are thematically close are the ones about the articulation of prematurely born children (Koundžić, 2001; Kolundžić et al., 2008). the aim is to show the results of speech therapy applied to 30 neurorisk preschool children with articulation disorders. In the kindergarten "Cvit Mediterana" in Split, using retrospective analysis of the data of children in speech therapy during the period from 1995 to 2008, it was observed that 84 (22%) were neurorisk children. Among those children most of them had articulation disorders: 56 (66%): sigmatismus, rhotacismus, thetacismus, kapacismus, lambdacismus and their combinations). Examined group consisted of 30 children (21 boys and 9 girls) who spent at the neonatology department on average 15 days for the reasons of premature birth (10 children, most frequent), difficult birth, low birth-weight, birth by Caesarean section, lack of oxygen,

newborn jaundice etc.) Control group consisted of 26 children (17 boys and 9 girls). Not a single child was kept at the hospital's neonatal unit though they had some of the risk: birth by C. section (15 children, most frequent), difficult birth, febrile convulsions, late pregnancy, vacuum assisted birth, newborn jaundice etc.) The average age at the beginning of the therapy for examined group was 5;9 and for control group 5 years and 6 months. Results: The speech therapy of the examined group lasted 7,6 months on average. Articulation disorders of 11 (37%) children were successfully treated. In the control group 15 (58%) children were successful. The most successful children were those who had disorders in only one sound group regardless the type of articulation disorder, and vice versa. The less effective results of the examined group children, in relationship to control group, suggest that staying in the hospital's neonatal unit, i.e. undiagnosed microconsequences, could significantly slow down articulation maturity, and, therefore, therapeutic effects. The results of this research oblige to begin earlier with the therapy of neuro-risk children.

ooooo

Maja Rogić, Isabel Fernández-Conejero, Sedat Ulkatan, Andrea Szelenyi, Vedran Deletis

Detekcija neurofizioloških markera u mišićima grkljana generiranih stimulacijom motoričkih kortikalnih područja za govor – novi uvid

Jedan od ciljeva neurokirurških operacija u blizini motoričkih područja kore mozga za govor je očuvati ta područja frontalne kore kako bi se smanjili postoperativni deficiti u govoru koji se ne mogu kompenzirati u postoperativnom periodu. Standardna neurofiziološka metoda u postizanju tog cilja je pronalaženje pretpostavljenog motoričkog kortikalnog područja za govor proizvođenjem kliničkog učinka-prekida govora, za vrijeme električne stimulacije tih područja. Međutim, samo na osnovi kliničke slike teško je razlučiti prekid govora izazvan stimulacijom pojedinih motoričkih kortikalnih područja za govor (Brocino područje, primarni motorički korteks za mišiče usta, ždrijela i grkljana). Za potrebe snimanja neurofizioloških markera u mišićima grkljana generiranih kod stimulacije motoričkih područja kore mozga za govor razvili smo dvije metodologije: Transkranijalna magnetska stimulacija (TMS), transkranijalna električna stimulacija (TES), i direktna kortikalna stimulacija (DCS) motoričkih područja kore mozga za govor za registriranje odgovora u iz dva mišićima grkljana. Nova postignuća u identifikaciji neurofizioloških markera generiranih stimulacijom motoričkih kortikalnih područja za govor može značajno doprinijeti njihovom intraoperacijskom anatomskom i funkcionalnom razdvajanje. Nadalje, neurofiziološki markeri nam mogu dati novi uvid u fiziologiju govora i jezika.

Detection of neurophysiologic markers in laryngeal muscles generated by stimulation of motor speech related cortical areas – new insight

One of the neurosurgical goals when operating within the brain eloquent areas is to preserve their function by avoiding motor speech deficits. A standard neurophysiologic method in achieving this goal is to locate the presumable motor speech related cortical areas by producing clinical effect of speech arrest while electrically stimulating these areas. However, only on the basis of clinical features it is difficult to distinguish speech arrest produced by stimulation of individual motor speech related cortical areas (Broca's area, primary motor cortex for oro-pharyngeal-laryngeal muscles). For the purpose of recording neurophysiologic markers from laryngeal muscles generated by stimulation of motor speech related cortical areas we have developed two methodologies: Transcranial magnetic stimulation (TMS), transcranial electric stimulation (TES), and direct cortical stimulation (DCS) of the motor speech related cortical area with recordings from two laryngeal muscles. A new achievement in identification of neurophysiologic markers generated by stimulation of motor speech related cortical areas could significantly contribute to their intraoperative anatomical and functional separation. Furthermore, neurophysiologic markers can give us new insight into speech and language physiology.

Katarina Ivana Tudor, Maja Rogic, Mario Tudor, Robert Čarija, Vedran Deletis

Kasna dijagnoza bolesnice s fronto-temporo-parijetalnim meningeomom udruženog s psihijatrijskim simptomima s razvojem postoperativne Brocine afazije

U ovom radu će biti prikazan slučaj 40-godišnje bolesnice s permagnim meningeomom s lokacijom lijevo fronto-temporo-parijetalno. Bolesnica je pet godina liječena u bolnici i ambulantno od psihijatrijskog poremećaja, prije nego što joj je dijagnosticiran tumor kompjutoriziranom tomografijom mozga (CT). Tijekom pet godina bolesnica je razvila kognitivne, bihevioralne i psihijatrijske simptome koji su se pripisivali shizoafektivnom poremećaju depresivnog tipa. Bolesnica je imala sljedeće simptome: poteškoće u pronalaženju riječi, depresiju, osjećaj stalne apatije i slabosti, evidentne promjene ličnosti, vizualne, slušne i mirisne halucinacije, kao i halucinacije hipohondrijskog tipa. Pet godina poslije početka psihijatrijskih simptoma i liječenja od psihijatrijskog poremećaja, pojavili su se prvi neurološki simptomi (pareza desnog n.abducensa) te je tada postavljena točna dijagnoza lijevog fronto-temporo-parijetalnog meningeoma. Postoperativno se razvija motorna afazija, dok CT pokaže manje frontopolarne infarkcije. Bolesnica je trenutno pod logopedskom terapijom te će biti prikazan video zapis oporavka afazije i postoperativni govorno-jezični, kao i psihološki i neurološki status. Nadalje, raspravljat će se o psihijatrijskim i neurološkim znakovima i simptomima tumora mozga.

Late diagnosis of fronto-temporo-parietal meningioma presenting with psychiatric symptoms with postoperative Broca's aphasia

The clinical presentation of a 40-year-old patient with a large meningioma located in the left fronto-temporo-parietal region will be discussed. The patient was diagnosed and treated during hospitalization and as an out-patient as psychiatric disorder for five years, before the tumor was diagnosed by computed tomography (CT). Over the course of five years she developed cognitive, behavioural and psychiatric symptoms that were attributed to schizoaffective disorder, depressive type. Initially patient presented with difficulties in finding words, depression, constant feeling of apathy and weakness, evident changes in personality, visual, auditory and olfactory hallucinations. Five years later after the initial psychiatric symptoms and treatment for psychiatric disorder, the first neurological symptoms appeared (paresis of the right n. abducens) and correct diagnosis of the left frontal meningioma was made. In the early postoperative course she had motor aphasia with CT showing small frontopolar infarctions. The patient is currently under speech and language therapy. Postoperative speech and language recovery documented by video recordings, as well as psychological testing and neurological assessment will be presented. Furthermore, psychiatric and neurologic signs and symptoms of brain tumour will be discussed.

ooooo

Mile Vuković

Oblici ispoljavanja anomije kod fluentnih afazija

Anomija se definira kao selektivni gubitak leksičkih jedinica koji se manifestira deficitima nalaženja riječi u spontanom govoru i na zadacima imenovanja. Predstavlja opći simptom afazije, koji varira po težini i obliku ispoljavanja. Cilj ovog rada je da se prikažu oblici poremećaja imenovanju vizualno prikazanih objekata kod pacijenata s fluentnim oblicima afazičkih sindroma. Uzorak istraživanja činilo je 20 pacijenata s afazijom vaskularne etiologije kronološke dobi od 18 - 65 godina. U uzorak su uključeni pacijenti s klasičnim afazičnim sindromima fluentnog tipa (Wernickeova afazija, konduktivna afazija, transkortikalna senzorna afazija i anomička afazija). Procjena imenovanja izvršena je Bostonskim testom imenovanja (Goodglass, Kaplan i Weintraub, 1983). Ispitivanje je provedeno individualno, a podaci su bilježeni u za to predviđenom obrascu. Nakon obavljenog ispitivanja izvršena je analiza prikupljenih podataka. Rezultati istraživanja pokazali su da tip i broj grešaka u imenovanju koreliraju s oblikom afazičkog sindroma. Tako na primjer, pacijenti s Wernickeova afazijom čine mnogo više semantičkih grešaka nego pacijenti s konduktivnom afazijom, kod kojih dominiraju fonološke greške i teškoće u produkciji željene riječi. Raspravljano je o povezanosti mjesta lezije i tipova grešaka u imenovanju, te ulozi pojedinih regija mozga u nominativnoj funkciji.

Clinical forms of anomia in fluent aphasia

Anomia can be defined operationally as an impairment of the process of retrieving words from one's lexicon. It manifest as word-finding difficulties in the spontaneous speech and in the naming tasks. Anomia is a general symptom of aphasia and appears in all types of aphasic syndromes. Purpose of this study is to describe forms of naming disorders in the aphasics. Sample consisted of 20 patients with aphasia following stroke, aged 18 - 65. Diagnosis of aphasia was done according to Boston diagnostic aphasia examination. Patients with classical aphasic syndromes were included (Wernicke's aphasia, conduction aphasia, transcortical sensory aphasia and anomic aphasia). Patients with aphasia following dementia and visual agnosia were excluded from the sample. In naming evaluation The Boston Naming Test was used. Patients were individually tested, and data was noted down in the separate form. After examination, analysis of obtained data was performed. Results showed that type and number of naming errors are correlated with type of aphasic syndromes. For example, Wernicke's aphasics make more semantic errors than patients with conduction aphasia. Phonological errors or pronunciation difficulties are prevalent in conduction aphasia. The relationship between site of brain lesion and type of anomia, as well as the role of the specific cortical area in naming skills is discussed.

Sekcija Oštećenja sluha / Section Hearing impairments

Ana Gregl, Adinda Dulčić, Koraljka Bakota

Verbotonalna metoda u radu s roditeljima djece sa slušnim oštećenjima

Rano djetinjstvo i predškolsko doba predstavlja veliku ekspanziju djetetovog kognitivnog i emocionalnog razvoja. Uloga roditelja do sedme godine života smatra se značajnom i predstavlja temelj daljnjeg djetetova razvoja. Kod djece s oštećenjem sluha i govorno-jezičnog razvoja uloga roditelja u tom ranom razvoju igra još značajniju ulogu. Napori koje dijete mora poduzeti na području slušne percepcije i govornog razvoja, zahtijevaju intenzivnu emocionalnu potporu roditelja. Dijete koje ne dobiva optimalnu podršku svojih roditelja neće iskoristiti sve svoje resurse za razvoj. U našoj praksi ne rijetko uočavamo povezanost slabijih rezultata u rehabilitaciji i roditelja koji ne funkcioniraju kao kompetentni roditelji, nisu u mogućnosti dati djeci optimalnu podršku. Razlozi za to mogu biti mnogobrojni i nisu lako uočljivi. Utjecaj obiteljskog okruženja na rezultate rehabilitacije djece sa slušnim deficitima može biti pozitivan sa poticajnim učinkom na rehabilitaciju, ali može i ometati djetetovu rehabilitaciju. Iz prakse uočavamo da roditelji djece sa slušnim oštećenjima žive pod intenzivnim stresom. Uzrok je često i u neriješenoj traumi na koju se nadovezuju ostale životne teškoće. Naime, svaki roditelj očekuje roditi zdravo dijete. Spoznaja da je dijete nagluho ili gluho predstavlja traumatsku situaciju. Ukoliko roditelj nije integrirao te emocije, one su stalni, nevidljivi kamen spoticanja u relaciji roditelj-dijete. Svi ti problemi fokusiraju im pažnju na negativne aspekte njihove životne pozicije. Zbog toga ne mogu djelovati konstruktivno i zadovoljavati, niti vlastite, niti djetetove emocionalne potrebe. Intelektualne funkcije (ego funkcije), pa tako i govor ne mogu se adekvatno razvijati ako dijete nije na pravi način emocionalno gratificirano od majke, a poslije treće godine i od oca. Rad s roditeljima ima za cilj podići razinu kompetencije i osjećaj zadovoljstva kod roditelja što stvara povoljnu pozadinu za rehabilitaciju djece. Roditelji su tada i bolji suradnici u rehabilitaciji, imaju više strpljenja za zahtjeve i raste im osjećaj samopouzdanja i roditeljske kompetencije. Verbotonalna metoda akademika prof. dr. sc. Petra Guberine aktivira preostale resurse djeteta, koristeći sve osjetilne sisteme, a sve sa ciljem rehabilitacije sluha i govora, a isto koristimo u grupnom i individualnom radu s roditeljima.

Verbotonal method in working with parents of hearing impaired children

Early childhood and pre-school age is a period of major expansion of a child's cognitive and emotional development. The role of parents in the first seven years of child's life is considered to be crucial and represents the foundation of his further development. In this early development the role of parents is even more significant for the hearing and speech impaired children. The efforts that a child must take in his hearing and speech development require intensive emotional support from the parents. Child who does not get

optimal support of his parents will not use all his developmental resources. It is not rare in our practice to see the connection between poor results in rehabilitation and poorly functioning parents who are not able to give children optimal support. The reasons for this can be numerous and not easily recognizable. The influence of home and family environment on the results of rehabilitation of children with hearing impairment can be supportive as well as detrimental to the child's rehabilitation. Very often we can see that parents of children with hearing impairment live under stress the cause of which is unresolved trauma with many other life difficulties. Namely, every parent expects to have a healthy child. To realize that the child is hearing impaired is a very traumatic situation. If the parent has not resolved these emotions, they represent a permanent and invisible disturbance in parent and child relationship. All those problems bring the negative aspects of their positions into focus. Because of that parents cannot act constructively and satisfy neither their own nor child's emotional needs. Intellectual functions (ego functions), as well as speech may not be adequately develop if the child is not properly emotional supported by the mother, and also the father after the third year of child's life. The aim of our work with parents is to raise the level of competence and satisfaction of parents to create a favorable background for the rehabilitation of children. Parents are then better partners in rehabilitation, have more patience for demands of rehabilitations and grow in their feeling of self-confidence and parental competence. Verbotonal method of the Academician Prof. Petar Guberina, Ph.D., activates all the senses of the child, and all with the aim of rehabilitation of hearing and speech. And our goal is to awake and raise all the sensory potentials of our parents in group and individual work.

Ivana Šimić, Luka Bonetti

Ispitivanje koristi od dodjele slušnog pomagala primjenom hrvatske verzije upitnika „The Abbreviated Profile of Hearing Aid Benefit“

Komunikacijske teškoće uzrokovane stečenim oštećenjem sluha mogu biti znatno ublažene korištenjem odgovarajućeg slušnog pomagala. Međutim, istraživanja pokazuju da tek oko 20% odraslih osoba s oštećenjem sluha nosi slušno pomagalo i smatra ga korisnim. Stoga se posljednjih godina mnogo pažnje posvećuje mjerenjima ishoda dodjele slušnog pomagala, odnosno utvrđivanju faktora koji utječu na doživljaj koristi i zadovoljstva od dodijeljenog slušnog pomagala u osoba s oštećenjem sluha. Do sada, tom se problemu pristupilo raznim subjektivnim i objektivnim mjerama. Jedna od najčešće upotrebljivanih subjektivnih mjera koristi od dodijeljenog slušnog pomagala jest upitnik The Abbreviated Profile of Hearing Aid Benefit (APHAB) ili Skraćeni profil koristi od slušnog pomagala. Upitnik sadrži 24 tvrdnje organizirane u 4 podskale: Easy of communication (EC) ili lakoća komuniciranja, Reverberation (RV) ili reverberacija, Background noise (BN) ili pozadinska buka, te Aversiveness (AV) ili zaziranje (averzija). Osoba s oštećenjem sluha iskazuje količinu

vremena u kojem je pojedina tvrdnja za njega istinita na skali od 7 stupnjeva, i to najprije kada ne koristi slušno pomagalo, a zatim kada koristi slušno pomagalo. Razlika između rezultata „bez slušnog pomagala“ i „sa slušnim pomagalom“ daje konačni rezultat o koristi slušnog pomagala u različitim komunikacijskim situacijama. Cilj ovog istraživanja bio je ispitati iskustvo osoba s oštećenjem sluha koje koriste slušno pomagalo o koristi koju im dodijeljeno pomagalo pruža u komunikaciji i percepciji okolnih zvukova u svakodnevnim situacijama, što je učinjeno primjenom hrvatske verzije upitnika APHAB. U okviru navedenog cilja istraživanja ispitane su i kvantificirane teškoće slušanja osoba s oštećenjem sluha kada ne koriste i kada koriste slušno pomagalo u primanju govora u povoljnim komunikacijskim uvjetima, u primanju govora uz odjek, te u primanju govora uz druge paralelne zvukove i u izrazito bučnim situacijama. Analiza psihometrijskih svojstava pokazala je da je hrvatska verzija upitnika APHAB pouzdana i valjana, a rezultati kvantitativne analize otkrili su značajno manje teškoće u slušanju sa slušnim pomagalom u svim ispitivanim situacijama, osim prilikom primanja jakih negovornih zvukova. Ovo istraživanje ukazuje na opravdanost daljnjeg ispitivanja mogućnosti promjene hrvatske verzije upitnika APHAB s ciljem dobivanja instrumenta za unificiranu kvantifikaciju koristi dodjele slušnog pomagala u populaciji odraslih osoba s oštećenjem sluha u Hrvatskoj.

Administration of the Croatian version of The Abbreviated Profile of Hearing Aid Benefit questionnaire in measuring hearing aid outcome

Communication difficulties caused by acquired hearing impairment can be significantly diminished with the use of adequate hearing aid. Still, the literature is telling us that only around 20% of adults with acquired hearing loss uses their hearing aid and finds it useful. That is the reason why the researchers focused on outcome measures over the last decade – to make an effort to determine the factors that can predict hearing aid benefit and satisfaction. Until now, different subjective and objective measures were proposed. One of the most commonly used subjective measures is The Abbreviated Profile of Hearing Aid Benefit (APHAB) questionnaire. It consists out of 24 items grouped in to 4 subscales: Easy of communication (EC), Reverberation (RV), Background noise (BN) and Aversiveness (AV). Hearing impaired person expresses the amount of time individual item is true in their own experience on a 7 point scale, first for the condition “without hearing aid” and then for the condition “with hearing aid”. The difference between the aided and unaided answers constitutes final benefit in different communication situations. The aim of this research was to examine the experience of adult hearing aid users about their perception of hearing aid benefit in everyday communication by using Croatian version of APHAB questionnaire. This included quantification of hearing difficulties (both with and without the hearing aid) while listening the speech sounds in favorable surrounding conditions, while listening the speech sounds with competing sounds or reverberation, and while listening to loud non-speech sounds. Psychometric analysis showed that Croatian version of the APHAB questionnaire is reliable and valid, and the results of quantitative analysis revealed significant reduction of hearing difficulties while using hearing aid. This was not the case only for the reception of loud non-speech sounds. This research points out that future

investigation of the possibility to implement the Croatian version of the APHAB on a larger scale is justified, with the goal to derive an instrument for unified quantification of hearing aid benefit in Croatia.

Sanja Tarczay, Ivona Salaj

Prevoditelj u nastavi - temelj učinkovite komunikacije u obrazovanju gluhih, nagluhih i gluhoslijepih učenika

Obrazovanje, kao pravo svakoga djeteta, alat je kojim ono ostvaruje neovisnost, građanska prava, zapošljavanje, ekonomski prosperitet kao i samoispunjenje. Gluhi, nagluhi i gluhoslijepi učenici moraju imati jednak pristup kvalitetnom obrazovanju kao i sva druga djeca. Oni imaju jednake potencijale i sposobnosti za učenje kao i drugi, koje mogu i trebaju razviti uz odgovarajuće programe i podršku. Edukacijska integracija gluhih, nagluhih i gluhoslijepih učenika bez prevoditelja u nastavi često se pretvara u njihovu segregaciju. Stoga je svrha ovoga rada ukazati na važnost uspješne i učinkovite komunikacije u nastavnom procesu te nužnost osiguravanja komunikacijske podrške za gluhe, nagluhe i gluhoslijepe učenike u vidu prevoditelja u nastavi. Prevoditelj u nastavi, kao jedan od najuspješnijih modela komunikacijske podrške, pruža osobno usmjerenu podršku s ciljem osiguravanja pozitivnih ishoda učenja i za ove učenike. Osim prikaza uloga prevoditelja u nastavi putem projekta Podrška obrazovnoga prevoditelja gluhim učenicima u redovnom sustavu obrazovanja kojega Hrvatska udruga gluhoslijepih osoba DODIR provodi od 2003. godine, poseban će naglasak biti stavljen na korisničku perspektivu (nepriznavanje hrvatskoga znakovnoga jezika, ograničenost sati podrške, nedovoljan broj stručno educiranih prevoditelja u nastavi, izoliranost u redovnom sustavu obrazovanja bez podrške, nedostatan informiranje roditelja). Važnost korisničke perspektive očituje se, ne samo u kreiranju i provedbi komunikacijske podrške, već i općenito u planiranju, oblikovanju i implementaciji obrazovne politike u Republici Hrvatskoj. Kao značajna karika uspješne integracije gluhih, nagluhih i gluhoslijepih učenika te sustavne implementacije ovakvoga modela komunikacijske podrške jest i osvješćenost zajednice te je upravo s tim ciljem, 2008./09. godine na području Grada Zagreba i Zagrebačke županije, provedeno istraživanje o potrebama i pravima gluhoslijepih i gluhih/nagluhih osoba na stručnoga prevoditelja hrvatskoga znakovnog jezika čiji će rezultati, također, biti prezentirani u sklopu ovoga rada.

Educational interpreter – the basis of an efficient education of the deaf, hard of hearing and deafblind students

A fundamental right of every child is education which provides a chance for a child to develop independence, civil right, employment, economic prosperity and self empowerment. Deaf, hard of hearing and deafblind students need to have equal access to

quality education as other children do. They have the same potentials and ability to learn which can be developed with appropriate programs and support. Educational integration of deaf, hard of hearing and deafblind students without educational interpreter often turns into their segregation. The purpose of this paper is to show the importance of successful and efficient communication in the schooling process and communicational support for deaf, hard of hearing and deafblind students in terms of an educational interpreter. Educational interpreter, one of the most successful models of communicational support, ensures personally directed support ensuring positive study results for the students in question. Apart from introducing the role of an educational interpreter through a project Educational Interpreter Support for Deaf Students in public education system which has been implemented by Croatian Association of Deafblind Persons DODIR from 2003, special emphasis is laid on user's perspective (unrecognition of sign language, limited support, limited number of professional educational interpreters, isolation in schooling system without support, inadequate parental advice). The user's perspective is important not only in creating and implementing communicational support, but in planning, forming and implementation of educational policy in general in Croatia. Important part of successful education and implementation of mentioned communication support is public awareness. Having that in mind, Croatian Association of Deafblind Persons Dodir made a research during 2008/09 in Zagreb and Zagreb county, about the needs and the rights of deafblind/ deaf/ hard of hearing persons to a professional interpreter of Croatian sign language. The results will be presented in this paper.

Ljubica Pribanić, Marina Milković, Irina Pandža

Habilitacija prije i poslije ugradnje kohlearnog implantata

Cilj ovoga rada je prikaz rehabilitacijskih postupaka prije i poslije ugradnje kohlearnog implantata kod djevojčice C.M. Prosječni gubitak sluha na oba uha je 90 dB i djevojčica je bila dobar kandidat za ugradnju kohlearnog implantata. Posjedovala je slušne aparate od 18-og mjeseca, ali se njima nije služila. Rani komunikacijski razvoj bio je uredan. S djevojčicom je započet rehabilitacijski postupak u travnju 2008. godine, godinu i pol prije ugradnje kohlearnog implantata. Roditeljski izbor bio je komunikacija na znakovnom jeziku (HZJ). To su bili znakovi koji su u tom trenutku i roditeljima i djevojčici bili najpotrebniji za uspostavljanje svakodnevne učinkovite komunikacije. Na roditeljsku inicijativu komunikacija na HZJ započela je u roditeljskom domu. Kroz aktivnosti svakodnevnog života unutar obitelji (hranjenje, odijevanje, izlasci, igra) djevojčica je usvajala HZJ. Na taj način je u razdoblju očekivanja ugradnje kohlearnog implantata djevojčici i roditeljima pružen je modalitet komunikacije na HZJ. U „učenju“ znakova najintenzivnije je sudjelovala majka koja je i davala prijedloge za nove riječi i fraze. Djevojčica je odmah počela razumijevati opis jednostavnih radnji i imenovanje objekata, ljudi, životinja, hrane..., a vrlo

brzo se dogodila i jezična ekspresija na HZJ. Tako je uspostavljena učinkovita i svrsishodna rana jezična komunikacija između roditelja i gluhog djeteta u razdoblju očekivanja ugradnje kohlearnog implantata. Djevojčici je ugrađen kohlearni implantat u listopadu 2009. godine, nakon čega je krenula četiri puta tjedno na habilitaciju slušanja i govora. Osim toga jedanput tjedno polazi kreativnu radionicu namijenjenu gluhoj i nagluhoj djeci predškolske i rane školske dobi u Savezu gluhih i nagluhih te jedanput tjedno dolazi u Kabinet za oštećenja sluha Centra za rehabilitaciju pri ERF-u na individualnu terapiju. Pitanja na koja se želi odgovoriti su: Koliko je usvajanje HZJ pospješilo komunikaciju do ugradnje CI? Potiče li rana komunikacija na HZJ usvajanje govornog jezika? Kakva je slušno-govorno-jezična progresija nakon ugradnje CI?

Pre- and Post- Cochlear Implant Habilitation

The aim of this paper is to present pre- and post- cochlear implant habilitation procedures in a little girl called C.M. The average hearing loss to both ears is 90 dB and the girl was a good candidate for a cochlear implant. She was in the possession of hearing aids since she was 18 months old, but did not use them. Early communication development was regular. The habilitation procedure started in April 2008, a year and a half prior to implantation. Parent's choice was communication in sign language (Croatian Sign Language – HZJ). They used signs which, at the time, were the ones most required for the parents and the girl to communicate effectively on a daily basis. At the parent's initiative, sign language communication started at the family home. Through various daily family routines (like feeding, dressing, going out, playing) the little girl was acquiring CSL. This provided the girl and her parents with a communication modality, CSL, while awaiting the cochlear implant. The mother was the one who participated most intensively in the process of „learning“ signs and also the one suggesting new words and phrases. The girl immediately started understanding descriptions of simple actions and the naming (of objects, people, animals, types of food...), and linguistic expression in sign language ensued very quickly, too. That was how an efficient and effective early language communication between parents and their deaf child was established in the period of waiting for the cochlear implant surgery. The girl underwent cochlear implant surgery in October 2010, after which she started a speech and hearing habilitation programme four times a week. Apart from that, once a week she attends a creative workshop at the Croatian Association of the Deaf and Hard of Hearing which is organised for children of preschool and early school age who are deaf or hard of hearing. She also goes to individual therapy once a week at the Hearing Impairment Cabinet at the Centre for Rehabilitation of the Faculty of Education and Rehabilitation Sciences. The questions which the authors would like to answer are: How much has the acquisition of HZJ facilitated communication prior to CI implantation? Does early communication in HZJ promote spoken language acquisition? What is the post-implant hearing-speech-language progression like?

Sekcija *Poremećaji gutanja* / Section *Swallowing disorders*

Zdravko Kolundžić, Draženka Blaži

Značajke gutanja kod osoba oboljelih od Parkinsonove bolesti

Parkinsonova bolest pripada grupi neurodegenerativnih promjena koje rezultiraju promjenama pokreta mišića uslijed nepoznatoga uzroka degeneracije stanica koje proizvode dopamin. Nedostatak dopamina smanjuje kontrolu koordinacije voljnih pokreta i početak motoričke radnje, uz javljanje nevoljnih pokreta, bradikineziju i rigidnost. Prvi puta ju spominje James Parkinson 1817.god. To je jedna od najučestalijih neurodegenerativnih bolesti uz prevalenciju 14 do 450 na 100 000 stanovnika, s tendencijom rasta. U Hrvatskoj je 6000 registriranih oboljelih, a procjene se kreću 15 do 20 000 ukupno oboljelih. Bolest rezultira različitim simptomima među kojima su oni vezani za gutanje i slinjenje među učestalijima. U aktu gutanja sudjeluje pet živaca i 25 mišića zbog čega su teškoće gutanja, uz promjene glasa, u pravilu prisutne od samoga početka pojave bolesti i često su njen prvi znak. Procjenjuje se da 50 do 75% (prema nekima i 100%) oboljelih ima smetnje gutanja. Značajan problem vezan za logopedsku patologiju je i salivacija. Patogeneza disfagije i salivacije je multifaktorski uzrokovana, te uključuje kognitivne i psihosocijalne promjene zajedno s promjenama ekstrapiramidnog autonomnog živčanog sustava. Disfagija je karakterizirana različitim teškoćama gutanja i povećanim rizikom aspiracije. U početnim stadijima bolesti izraženije orofaringealne teškoće gutanja i započinjanje samoga refleksa zbog promjena u inervaciji poprečno-prugastih mišića koji su voljno pokretani, a u kasnijim stadijima smetnje vezane za gutanje mogu biti prisutne u cijelome gornjem probavnom traktu. Logopedi do sada, za razliku od prakse u razvijenim zemljama, nisu značajnije uključivani u praćenje i rehabilitaciju osoba oboljelih od ove bolesti. Važnost sudjelovanja logopeda najviše potkrepljuje podatak kako su, često, disfagija i salivacija prvi simptomi bolesti. Logopedski tretman od samoga početka javljanja bolesti usporava tijek razvoja disfagije i značajno poboljšava kvalitetu života oboljelih.

The significance of swallowing in patients with Parkinson's disease

Parkinson disease belongs to a group of neurodegenerative diseases which are caused by degeneration of cells that produce dopamin (of unknown origin) and result in change of muscle movement. Lack of dopamin lowers control of coordination of willing movements with the manifestation of unwilling movements, bradikinesia and rigidity. It was first described by James Parkinson in 1817, and it is one of the most frequent neurodegenerative diseases. The incidence is 14 to 450 in a population of 100000, and growing. In Croatia there are 6000 registered patients, and it is estimated that there are about 15 to 20000 affected persons. The most frequent symptoms are swallowing difficulties and salivation. Five nerves and twenty five muscles are involved in the act of swallowing,

which is why swallowing difficulties and a change in voice are present at the beginning of the illness and are often the first symptoms. It is estimated that 50 to 75% of affected (according to some 100%) have swallowing difficulties. A significant problem connected to speech pathology is salivation. Pathogenesis of dysphagia and salivation has multifactory causes and includes cognitive and psychosocial alternations as well as alternations of the autonomus extrapyramidal nervous system. Dysphagia is characterized with different swallowing difficulties and a higher risk of aspiration. In the initial stage oropharyngeal difficulties are more distinct, and in later stages disturbances connected with swallowing may be present in the whole upper gastrointestinal tract. Speech pathologists up till now, unlike practice in developed countries, have not been included in followup and rehabilitation of such patients. The importance of a speech pathologist being included is mostly emphasised with dysphagia and salivation as being the first symptoms of the disease. Treatment of a speech pathologist from the beginning of the disease slows down the course of developing dysphagia and significantly improves the quality of life.

Zdravko Kolundžić, Draženka Blaži, Goran Todorović

Teškoće sisanja i gutanja u djece, te teškoće gutanja u odraslih i uloga stručnjaka različitih profila (liječnika i logopeda) u dijagnostici i tretmanu

Dojenje, koje omogućava refleks sisanja, osigurava sve potrebne hranjive sastojke i zaštitu djeteta u novorođenačkoj dobi. Proces hranjenja majčinim mlijekom zdrave, donešene novorođenčadi je uspješan i bez potrebe za stručnom pomoći, što kod dijela prijevremeno rođene djece često nije slučaj. Za uspješno oralno hranjenje neophodne su zrele funkcionalne oralne senzomotorne vještine i vještina gutanja, optimalne plućna i probavna funkcija, integriran središnji živčani sustav i dobar mišićni tonus. U slučajevima odsustva refleksa sisanja kod prijevremeno rođene djece neophodno je osigurati prehranu enteralnim putem, najčešće pomoću nazogastrične sonde. Iako je hranjenje sondom nemoguće izbjeći potrebno je primijeniti sve terapijske mogućnosti u cilju skraćivanja vremena prisustva sonde i prevencije mogućih negativnih posljedica ovakvoga načina prehrane. Logopedski programi taktilnih stimulacija peri-intraoralnih struktura i nehranidbenog sisanja su pokazali dobre učinke u usvajanju oralnoga hranjenja prijevremeno rođenih, kraćem razdoblju hranjenja sondom i kraćim boravkom u bolnici što ima višestruke povoljne učinke na rast i razvoj djece. U odraslih osoba također se, zbog različitih uzroka, mogu pojaviti teškoće gutanja koje mogu strvarati teškoće i utjecati na kvalitetu života odraslih u većoj ili manjoj mjeri. Ponekad, ako teškoće gutanja nisu pretjerano izražene, stručna pomoć se nikada i ne zatraži. Namjera ovog ispitivanja bila nam je ispitati u kojem se broju javljaju odrasle osobe liječniku obiteljske medicine zbog teškoća gutanja, te djeca u pedijatrijske ambulante zbog teškoća sisanja i gutanja. Kao teškoće gutanja smo definirali sve teškoće vezane uz akt gutanja bez obzira radi li se o lokalnim infekcijama ili kroničnim bolestima i

stanjima koje otežavaju ili onemogućavaju gutanje. Prema dobivenim podacima odrasle osobe se najčešće javljaju zbog faringealnih teškoća gutanja uzrokovanih lokalnim upalama larinksa i farinska. Dvadesetak posto ovih pacijenata zahtijeva dodatnu obradu kod specijaliste za uho, grlo i nos. Od kroničnih bolesti najviše su prisutne gastroezofagealni refluks i žgaravica koji u oko 60% slučajeva zahtijevaju dodatnu obradu specijaliste gastroenterologa. Oko trećine pacijenata nije zadovoljno ishodom liječenja. Roditelji s djecom se u pedijatrijske ordinacije najčešće javljaju zbog teškoća sisanja i žvakanja. Na dodatnu specijalističku, najčešće gastroenterološku, obradu upućuje se njih 20-40%. Logopedu se zbog navedenih teškoća pacijenti gotovo uopće ne javljaju osim ako nisu upućeni od liječnika. Prema prikupljenim podacima možemo zaključiti da su logopedi rijetko uključeni u dijagnostiku i tretmane poremećaje gutanja. Zbog toga je, prema dugogodišnjoj praksi u svijetu, potrebno usmjeriti aktivnosti logopeda na ovaj aspekt poremećaja s ciljem promoviranja logopedije kao ravnopravne struke u dijagnostici i rehabilitaciji osoba s disfagijama.

Sucking and swallowing difficulties in children, swallowing difficulties in adults and the role of experts of various profile (physicians and speech therapists) in diagnostic and treatment

Breastfeeding provides all relevant nutritive substances and protects the child during the neonatal period, and it is all enabled by the sucking reflex. Breastfeeding in newborn babies is successful even without professional help but that is not the case in prematurely born children. For a successful oral feeding it is necessary to have functional oral sensomotoric and swallowing abilities, optimal lung and digestive functions, integrated central nervous system and good muscle tonus. When the sucking reflex is absent in prematures, it is important to provide enteral nutrition, mostly by a nasogastric tube. Although it is impossible to avoid nasogastric tube feeding, it is necessary to apply all therapeutic possibilities to shorten tube attendance and to prevent negative effects of this feeding procedure. Programs of perioral structures tactile stimulations and non-feeding sucking have a good effect on oral feeding learning, shorter tube feeding time and shorter hospitalization. Swallowing difficulties can also appear in adults, for different reasons, and affect more or less on the quality of life. If swallowing difficulties are not so expressed, they may never seek a professional help. The aim of this study was to examine the number of children being appointed to a pediatrician's offices for causes of suckling and swallowing difficulties, and adults that reported to general practitioner's offices because of swallowing difficulties. Swallowing difficulties have been determined as difficulties connected to swallowing, disregarding the reason being local infections, chronic states or diseases that aggravate or unable swallowing. According to our findings adults mostly reported for pharyngeal swallowing difficulties caused by laryngeal and pharyngeal infections. Twenty percent of these patients demanded additional otorinolaringologist's treatment. The most common reported chronic illness was gastroesophageal reflux and heartburn which demanded additional gastroenterologist's elaboration in 60 percent of cases. About 30 percent of them are not satisfied with results of treatment. Parents with children are most

commonly appointed to a pediatrician because of swallowing and chewing difficulties. 20 to 40 percent of them are referred to a gastroenterologist for additional elaboration. Patients almost never visit a speech therapist unless referred from their physician. According to our collected data we can conclude that speech pathologists were rarely included in diagnostic process or treatment of swallowing difficulties. That is the reason for promoting speech therapists as an equally important profession in diagnosis and rehabilitation of persons with dysphagia.

ooooo

Sunčica Leško, Jasna Đanić, Davorin Đanić

Rehabilitacija oralno-laringealnih funkcija - rehabilitacija gutanja

Aktivnosti hranjenja predstavljaju zadovoljenje osnovnih životnih potreba za vodom i hranom. Akt gutanja jedna je od najvažnijih oralno-laringealnih funkcija. Kod odraslih teškoće gutanja mogu biti različite etiologije, kao posljedica ozljeda mozga, CVI, različitih neurološki oboljenja, tumora glave i vrata ili kao posljedica velikih mutilirajućih kirurških zahvata na glavi i vratu. Ciljevi rehabilitacije gutanja moraju biti prvenstveno usmjereni prema bolesniku te po mogućnosti definirati ih s bolesnikom. Ciljevi su specifični, mjerljivi, ostvarivi i vremenski ograničeni. Funkcija logopeda u rehabilitaciji oralno-laringealnih disfunkcija je značajna. Razumijevanje, analiza i pravilna procjena problema bolesnikove disfunkcije gutanja zahtijeva specifično tretiranje na adekvatnoj razini. Rehabilitacija se određuje individualno, a treba je procjenjivati i provoditi multidisciplinarno u skladu sa stručnim kompetencijama pojedinih članova rehabilitacijskog tima. Kvalitetna rehabilitacija može značajno smanjiti ili potpuno prevladati ovu važnu disfunkciju. U radu iznosimo svoja iskustva u rehabilitaciji oralno-laringealnih disfunkcija.

Rehabilitation of oro-laryngeal functions - swallowing rehabilitation

Feeding represents the satisfaction of basic needs for food and water. The act of swallowing is one of the most important oro-laryngeal functions. Swallowing difficulties in adults can be due to brain injury, stroke, various neurological diseases, head and neck tumors or large mutilate surgery of head and neck. The goals of swallowing rehabilitation must be primarily individually oriented and if possible defined together with the patient. Objectives are specific, measurable and achievable, and time limited. The role of speech therapist in rehabilitation of oro-laryngeal dysfunction is very important. Understanding, analysis and proper assessment of patient's swallowing dysfunction requires specific treatment in an adequate level. Rehabilitation is determined individually, and should be assessed and treated in accordance with a multidisciplinary professional competence of individual members of the rehabilitation team. Quality rehabilitation can significantly reduce or completely overcome this major dysfunction. We present our experience in the rehabilitation of oro-laryngeal dysfunction.

Sekcija *Razvoj jezika i razvojni jezični poremećaji* / Section *Language development and language disorders*

Natalija Kovač Gornji

Rana logopedska intervencija

Važnost rane intervencije odnosno ranog uočavanja određenog odstupanja u najranijoj dobi djeteta postaje svakim danom sve izraženija. Najčešći razlog traženja pomoći logopeda je odgoda prve riječi u za to očekivanom periodu. Važan faktor je dobra suradnja s pedijatrima u lokalnoj zajednici jer su oni, uz roditelje, prvi koji uočavaju odstupanja od urednog razvoja. Znamo da postoji mnogo razloga iz kojih se u određenog djeteta nije razvio govor, nisu zadovoljeni svi preduvjeti potrebni za to (uredan komunikacijski razvoj, razvoj razumijevanja...i niz ostalih preduvjeta). Cilj izlaganja je kroz primjer djeteta i njegovih roditelja uključenih u savjetodavno – terapijski program ranog poticanja komunikacijskih i jezično – govornih sposobnosti prikazati načine i tehnike kojima logoped specijaliziran u području rane dobi može pristupiti ovom problemu te što savjetovati roditeljima kako poticati cjelokupan razvoj svog djeteta s naglaskom na jezično – govorni razvoj.

Early speech and language intervention

The importance of an early intervention at the earliest stage of child's life is in progress every day. The most common reason why parents are looking for speech and language therapist is when the child's first words do not appear at the right time. Good cooperation with paediatrician in a local society is important because they are the first people, beside parents, who can see that something is happening in child development. There are many reasons why children don't develop speech and the aim of this presentation is to show through the example of a child and his parents, which are included in the program of an early development of speech and language, methods and techniques that have positive effect on child development especially at his speech and language development. Also this presentation will show what can we say to parents, how can they better understand their child and help them in developing communication skills and in the development of a speech and language of their child.

Helena Obučina

Ispitivanje fonološke obrade kao preduvjet usvajanja vještine čitanja i pisanja pomoću baterije testova Nepsy

Istraživanja ističu vještine fonološke svjesnosti kao najvažniji prediktor uspješnog čitanja u djece. Međutim, fonološka svjesnost se definira i kao posljedica učenja čitanja, tj. vrlo često se govori o recipročnom odnosu fonološke svjesnosti i čitanja. Efikasna upotreba fonoloških kodova i to u obliku manjih jedinica (fonema), snažniji je prediktor uspješnog čitanja u odnosu na upotrebu većih jedinica (slogova). Cilj ovog istraživanja bio je potvrditi progresivnu prirodu razvoja fonološke svjesnosti i primjeniti fonološke subtestove iz baterije neuropsihološkog testa Nepsy, prethodno prilagođene hrvatskom jeziku. Subtestom Prepopznavanja dijelova riječi i Fonološkog raščlanjivanja ispitano je 41 dijete predškolske dobi te 150 djece rane školske dobi koje smo podijelili u dobne skupine po 6 mjeseci (od 5,11 g. do 9,11 g.). Dobivene razlike među dobnim podskupinama, kako na pojedinom subtestu, tako i na ukupnom rezultatu oba subtesta, ide u prilog stajalištu da se porastom kronološke dobi te pod utjecajem formalne čitačke poduke i čitačkog iskustva, razvijaju fonološke vještine, što se pak manifestira većim uspjehom na zadacima fonološke obrade. Između ostalog, rezultati istraživanja upućuju i na potrebu kreiranja te standardizacije ispitnog materijala na hrvatskom jeziku koji je od neophodne važnosti u ranom procjenjivanju jezičnih vještina.

Testing phonological skills as a precursor of reading and writing ability using Nepsy's neuropsychological battery

The results of many researches are stressing phonological awareness as the most important predictor of successful reading ability in children. However, phonological awareness is also defined as a result of successful reading ability. These relations are very often described as reciprocal. The efficient use of phonological codes in a shape of smaller units (phonemes) is a much stronger predictor of successful reading ability than larger units (syllables). The goal of this research was to confirm the progressive development of phonological awareness and to apply Nepsy's phonological subtests which were previously adapted to Croatian. Word segment recognition and Phonological segmentation were administered to 41 kindergarten children and 150 school children who ranged from 5,11 to 9,11 years of age. In order to do analysis they were divided into subgroups by 6 months of age. The given results suggest that phonological skills develop under the influence of chronological age and formal reading instruction which is manifested in better outcome in resolving phonological skill tasks. This research also reveals the need of creating and standardizing Croatian testing materials in the early assessment of language skills.

Katarina Pavičić Dokoza, Sofija Nađvinski

Ispitivanje jezičnih sastavnica u djece predškolske dobi uključene u kompleksnu rehabilitaciju u Poliklinici Suvag

Djeca s jezičnim teškoćama imaju probleme s razumijevanjem, strukturiranjem i izražavanjem jezičnih misli. Njihovi iskazi su kratki i odraz su njihovog unutrašnjeg govora. Pokazuju veću sposobnost spontanog izražavanja radi toga što spontane govorne konstrukcije nisu "opterećene" gramatičko sintaktičkim pravilima. Rezultati različitih istraživanja potvrdili su da deficitarnost nekih od aspekata memorije može biti u svezi s poteškoćama koje djeca s jezično-govornim teškoćama imaju na planu recepcije i produkcije jezika. Cilj ovog istraživanja bio je utvrditi uspješnost različitih jezičnih modaliteta kod djece s jezično-govornim poremećajima. Istraživanjem su obuhvaćena djeca s razvojnim jezično-govornim teškoćama uključena u terapiju u Poliklinici SUVAG, te djeca urednog jezično-govornog statusa izabrana metodom slučajnog izbora iz jednog zagrebačkog vrtića. Svaka skupina sastojala se od desetoro djece prosječne kronološke dobi 6,3 godina. Podaci su statistički obrađeni i analizirani na nivou univarijatne razine računalnim programom Statistika (Verzija 7.0). Rezultati istraživanja upućuju na ograničenja opsega i kapaciteta jezične produkcije kod djece s jezično-govornim teškoćama u odnosu na redovnu populaciju. Vrsta i stupanj pogreški ukazuju na razlike na svim jezičnim razinama koje značajno usporavaju terapijski progres. U radu su posebno istaknute terapijske implikacije dobivenih rezultata.

Examination of linguistic elements of preschool children involved in a complex rehabilitation at the Suvag Polyclinic

Children with language impairments have problems with understanding, structuring and expressing the language throughs. The statements they make are brief and they are a reflection of their inner speech. They exhibit a greater ability to spontaneously express themselves because spontaneous speech instructions are not "burdened" by grammatical syntax rules. Results of various research confirmed that deficiency of some aspects of memory may be related to difficulties that children with language and speech disorders have in the area of language reception and production. The aim of this study was to determine the success of different modalities of language in children with language and speech disorders. The study included children with developmental language and speech difficulties involved in the treatment at the SUVAG Polyclinic and children with orderly language-speaking status who were randomly chosen from a kindergarten in Zagreb. Each group consisted of ten children of chronological age of 6.3 years on average. The data were statistically processed and analyzed on the univariate level using a Statistics computer program (Version 7.0). Research results indicate limitations of the scope and capacity of language production of children with language and speech disorders in relation to the regular population. The type and the degree of errors indicate differences at all linguistic levels that significantly hinder the progress of therapy. Therapeutic implications of the results are especially prominent in this study.

Sekcija Razno / Section Diverse

Suzana Jelčić Jakšić, Mirjana Lasan, Martina Vuković

Prikaz desetogodišnjeg rada Logopedskog centra

Logopedski centar osnovan je 1997. godine kao jedan od prvih privatnih logopedskih kabineta na području Zagreba i Hrvatske. Djelatnost LC-a temelji se na dijagnostici i terapiji djece i odraslih s govorno-jezičnim poremećajima uz kontinuirano savjetovanje i educiranje roditelja. Ovim izlaganjem želi se analizirati desetogodišnji rad Logopedskog centra. Podaci se odnose na klijente od 2000. godine do danas, za koje smo imali sve potrebne informacije. Cilj ovog rada je prikazati i analizirati problematiku s kojom se svakodnevno susrećemo u LC-u, dob u kojoj se klijenti najčešće javljaju na terapiju, učestalost pojedinih govorno-jezičnih poremećaja, trajanje terapije, kao i onih klijenata koji se javljaju radi dijagnostičkog pregleda, a kasnije i kontrolnog pregleda, pri čemu su podaci vrlo heterogeni. U obradi podataka korištena je deskriptivna statistika i program SPSS 17.0. U svrhu statističke obrade klijenti su podijeljeni u osam dobnih skupina, pri čemu je prosječna dob klijenata četiri godine i dva mjeseca (najmlađi je bio star jednu godinu i sedam mjeseci, a najstariji 67 godina). Radi lakše obrade podataka, a zbog raznolikosti u terminologiji utvrđenih dijagnoza, iste su podijeljene u devet skupina. S obzirom na profil našeg Centra, kao najčešće dijagnoze očekivano smo našli mucanje, artikulacijske teškoće i poremećaje čitanja i pisanja, što je prikazano deskriptivnim i statističkim postupcima. Trajanje terapija kod pojedinih dijagnoza je različito, od samo mjesec dana do čak 109 mjeseci. Dobiveni rezultati s obzirom na problematiku koja nam se javlja i dob u kojoj se klijenti javljaju su očekivani. S obzirom da se radi o privatnoj praksi gdje se očekuje da će radi financijskih razloga klijenti kraće pohađati terapiju, iznenađujući su podaci o relativno dugačkom trajanju terapije. Prema očekivanom, rezultati su pokazali da je jedan dio klijenata pohađao kraće vrijeme terapiju u LC-u prije dobivanja termina za terapiju u državnim ustanovama.

Ten-year work of Logopedski centar - an overview

Logopedski centar was founded in 1997. as one of the first private logopedics cabinets in Zagreb and Croatia. The work of LC is based on diagnosis and therapy of children and adults with speech and language pathology including continuous parents advice and education. The aim of this paper is to analyse ten-year work of Logopedski centar. The data includes all LC's clients from 2000. till today, for whom we had all necessary information. Also goal is to present and analyse everyday speech and language pathology issues, age of the therapy outset, frequency of speech and language disorders, therapy duration, as well as frequency of assessment and re-assessments. Data are very heterogenous. In data analysis descriptive statistics was used, so as SPSS 17.0 data analysis programme. Due to the statistic analysis clients were divided into eight age groups, mean

age was 4;2 years (the youngest client was 1;7 years old and the oldest was 67). For easier data analysis and because of the diversity in terminology, assessed diagnoses, were divided into nine groups. Due to our Centre's profile most common diagnosis were stuttering, articulation disorders and reading and writing disabilities. Results are shown with descriptive and statistic procedures. Therapy duration is different for different diagnosis, from only one month to 109 months. Regarding the issues that clients come to us and the age when they come, yielded results are expected. In view of being a private practice where it is expected that therapy will last for a shorter period of time. Therefore the unexpected data are related to relatively long period of therapy duration. As expected, results showed that some clients at LC attended therapy shortly before getting a therapy term in state council.

Draženka Blaži, Adna Krupić, Ivana Zaninović

Logopedska i edukacijsko-rehabilitacijska potpora u školovanju djece s posebnim edukacijskim potrebama – prikaz programa Logopedskog kabineta „Blaži“

U radu će biti prikazan program edukacije i pružanja stručne potpore nastavnicima Osnovne škole Josipa Zorića, Dugo Selo. Ideja za osmišljavanjem takvog projekta proizašla je iz potrebe velikog broja djece koja dolaze u Kabinet na logopedsku terapiju zbog teškoća u učenju (specifične teškoće učenja, opće teškoće učenja). Postalo je jasno da dodatnu teškoću u njihovom školovanju predstavljaju nedovoljno educirani nastavnici. Nedovoljna edukacija nastavnika najvećim dijelom proizlazi iz nedovoljnog poznavanja obilježja teškoća te djece, uzroka i posljedica navedenih teškoća, te načina adekvatne prilagodbe materijala i načina poučavanja što ima direktne implikacije na provedbu primjerenih oblika školovanja, odnosno izradu individualiziranih (i prilagođenih) oblika rada s djecom. Imajući na umu da teškoća prestaje biti teškoćom kada je poznato kako je prevladati i kako se s njom nositi, djelatnici Logopedskog kabineta „Blaži“ razvili su projekt pod nazivom „Logopedska i edukacijsko-rehabilitacijska potpora u školovanju djece s posebnim edukacijskim potrebama“. Ciljevi projekta bili su pružanje stručne logopedske, edukacijsko-rehabilitacijske i psihološke potpore i pomoći nastavnicima pri izradi individualiziranih i prilagođenih nastavnih programa kroz organizaciju većeg broja predavanja i iskustvenih radionica za nastavnike. Svrha organiziranja radionica bila je pomoći nastavnicima razumijeti teškoće djeteta te omogućiti prepoznavanje njihovih mogućnosti i edukacijskih potreba. Projekt je podrazumijevao i stalnu individualnu konzultativnu pomoć nastavnicima u radu s pojedinim djetetom s POP-om. U provedbi projekta sudjelovali su stručnjaci različitih profila (logoped, psiholog, edukacijski rehabilitator, socijalni pedagog). Predavanja i radionice održavani su jednom do dva puta mjesečno posebno za nastavnike razredne, te posebno za nastavnike predmetne nastave (po predmetnim područjima). Istovremeno pružala se i stručna logopedska i druga pomoć u učenju djeci s posebnim

edukacijskim potrebama (djeca s disleksijom, diskalkulijom, ADHD sindromom i sniženim intelektualnim sposobnostima) te su se provodila stručna savjetovanja roditelja za rad s djecom kod kuće. Financijsku potporu za provedbu projekta osigurao je grad Dugo Selo. Očekivano trajanje projekta bilo je jednu školsku godinu, uz mogućnost produljenja. Nakon godine dana provedbe projekta vidljivi su prvi rezultati koji se očituju u: većoj senzibiliziranosti učitelja i nastavnika prema potrebama djece s POP-om, vidljivom porastu samopouzdanja i želje za učenjem u djece te konkretan napredak djeteta mjerljiv u školskom uspjehu.

Speech and language pathology and educational-rehabilitation support in schooling of children with specific educational needs – review of Speech and language pathology cabinet „Blaži“ program

Education and expert support program for Dugo Selo Elementary school Josip Zorić teachers will be presented in this paper. The idea for this program originated in needs of numerous children attending speech and language therapy in the Cabinet due to learning difficulties (specific learning difficulties, general learning difficulties). It became obvious that undereducated teachers present an additional trouble in their schooling. Teachers under education is a result of insufficient familiarity with the characteristics of such children's difficulties, with its causes and consequences, and finally with adequate ways of teaching methods and the materials adjustment. All of this directly influences realization of the appropriate schooling models, i.e. individualized and adjusted models when working with children. Bearing in mind the fact that a difficulty is a difficulty no more when one knows how to overcome and deal with it, the staff of Speech and language pathology cabinet „Blaži“ developed a project named „Speech and language pathology and educational-rehabilitation support in schooling of children with specific educational needs“. The goals of this project are providing expert support and help in the areas of speech and language pathology, education-rehabilitation and psychology, intended for teachers when preparing individualized and adjusted models of schooling. This was carried out through a series of lectures and interactive workshops for teachers. The aims of these workshops were helping teachers understand children's difficulties and enabling them to recognize children's abilities and their educational needs. The project offered teachers permanent individual consulting concerning each child with special needs. The project included various profile experts (speech and language pathologist, psychologist, educational rehabilitator, social pedagogue). Lectures and workshops were held once or twice a month, separately for home class teachers and separately for subject teachers (in similar subject areas). At the same time, expert speech and language therapy and other help in learning was provided for children with specific educational needs (children with dyslexia, dyscalculia, ADHD syndrome and lower intellectual abilities). Also, the parents were given expert advice for working with children at home. Financial support for this project provided the city of Dugo Selo. Expected duration of the project was one academic year with the possibility of prolongation. After one year of the project's implementation, first results are visible: greater sensibility of teaching

staff towards children with special needs, apparent increase in children's self-esteem and their motivation for learning, and children's progress reflected in school average.

Mladen Heđever, Maja Vinček, Senka Sardelić

Baterija testova za otkrivanje poremećaja slušnog procesiranja

Slušno procesiranje je termin koji se koristi za opisivanje procesa koji se događaju kada mozak prepoznaje i tumači zvukove oko nas. Kada koristimo termin poremećaj slušnog procesiranja, to znači da nešto negativno utječe na obradu i interpretaciju pristiglih podataka. PSP može biti povezan s teškoćama slušanja, razumijevanja govora, jezičnog razvoja i učenja. Tema ovog diplomskog rada jest povezanost poremećaja slušnog procesiranja s jezično - govornim sposobnostima kod učenika nižih razreda. Cilj ovog istraživanja bio je primijeniti bateriju od četiri subtesta (Test filtriranih riječi, Test govora u buci, Dihotički test riječi i Dihotički test rečenica), te utvrditi postoji li povezanost rezultata na testovima s jezično-govornim sposobnostima. Uzorak ispitanika obuhvatio je oko 300 učenika od prvog do četvrtog razreda na području grada Zagreba, okolice pa i šire na području Hrvatske. Rezultati pokazuju da test filtriranih riječi, test govora u buci, te dihotički testovi riječi i rečenica dobro razlikuju djecu s obzirom na dob. Starija djeca pokazuju bolje rezultate na svim subtestovima. Također su statistički značajne razlike na varijablama ocjene i sva četiri subtesta, što znači da su djeca koja su procijenjena kao bolji učenici također pokazali bolje rezultate na svim subtestovima. Iz navedenih rezultata vidljivo je da postoji povezanost jezično-govornih sposobnosti (ocjene, čitanje, pisanje, jezik) učenika nižih razreda osnovne škole i rezultata na subtestovima. Poremećaj slušnog procesiranja predstavlja deficit u procesiranju auditivno prezentiranih informacija, te je povezan s govorno-jezičnim teškoćama, teškoćama učenja, čitanja i pisanja, što je ovim istraživanjem potvrđeno.

Test battery for detection of auditory processing disorder

Auditory processing is term that can be used to describe processes in brain that occur when brain is trying to recognize and interpret sounds around us. Auditory processing disorder occurs when something negative affects analysis and interpretation of data that is listened. APD can be associated with difficulties at listening, speech comprehension, language development and learning skills. About 3-5% of children have problems with auditory processing, and usually is associated with speech and language disorders, learning disorders, reading and writing difficulties, comprehension, and language developmental difficulties. Topic of this paper is connection between auditory processing disorder with

speech and language abilities of children in primary school. Goal of the research was to apply battery of four subtests (Filtered Words Test, Speech in Noise Test, Dichotic Words Test, Dichotic Sentences Test), and determine connection between test results and results on speech and language ability tests. Sample of tested subject were 300 first till fourth grade students in Zagreb, region near Zagreb, and wider Croatian area. Results on Filtered Words Test, Speech in Noise Test, Dichotic Words Test and Dichotic Sentences Test show differences between children regardless on age. Older children have better results on all subtests. Statistically significant differences occurred on variable mark and all four subtests, and show that better students have better scores on all subtests. Results show connection between speech and language abilities (marks, reading, writing, language) and results on subtests. Auditory Processing Disorder represent difficulties in processing auditory informations, and it is connected with speech and language disorders, learning disorders, reading and writing disorders, and this research confirms it.

ooooo

Dragomila Lelas, Nevenka Cigrovski

Karakteristike gutanja, glasa i govora kod četverogodišnjeg dječaka traheotomiranog uslijed nazofaringealnog tumora – studija slučaja

Traheotomija odraslih razlikuje se od traheotomije djece u operativnim tehnikama koje se primjenjuju, mogućim postoperativnim komplikacijama i rehabilitacijskom procesu koji je nužan. Postoperativne komplikacije izraženije su kod djece te čine rehabilitaciju složenijom. Unutar izlaganja opisan je status četverogodišnjeg dječaka koji je s 3,5 mjeseci operiran uslijed nazofaringealnog tumora. Detaljno je opisana njegova anamneza te medicinski čimbenici koji su utjecali na njegov sadašnji medicinski i logopedski status. Dječak je uključen u logopedsku terapiju i program individualnih glazbenih stimulacija jednom tjedno. U analizi govora i glasa dječaka korištene su objektivne mjere kako bi se prikazale trenutne teškoće dječaka i terapijske mogućnosti u njihovom prevladavanju.

Features of swallowing, voice and speech in a 4-year old boy to whom tracheotomy was done due to a nasopharyngeal tumor – a case report

Pediatric tracheotomy differs from tracheotomy in adults, not only in indications but also in operative techniques, postoperative complications and postoperative care. Postoperative difficulties in swallowing, speech and decannulation are more pronounced in children, making the postoperative course and recovery more complex. We present a 4-year old boy who was diagnosed with nasopharyngeal tumor, because of which tracheotomy was performed when he was 3.5 months old. In our presentation detailed medical history, speech and music therapy will be introduced. Family history, pregnancy and labor, early neonatal

development and clinical features, as well as medical treatment of his disease will be presented. He is now attending speech and language therapy once a week. From speech therapeutical point of view functions of swallowing, objective voice quality and preparedness of articulation organs for speech will be described. We will emphasise current difficulties in the realization of speech and possible modes of therapeutic action.

Sonja Lulić, Vlatka Šaronja, Marina Keller, Snježana Pirkić:

Logoped u skupini – zašto i kada?

Dijete usvaja jezik i govor kroz igru i interakcije s okolinom. Individualna logopedska terapija ne pruža uvijek dovoljno mogućnosti za poticanje odgovarajućih komunikacijskih i semantičko-pragmatičkih vještina. Uloga logopeda u skupini je strukturiranje i kreiranje metodički ciljanih aktivnosti koje kroz socijalne interakcije u prirodnom okruženju potiču razvoj komunikacijskih i jezično-govornih vještina. U Dječjem vrtiću Poliklinike Suvag upravo je takva uloga logopeda u skupini djece s jezično-govornim teškoćama. Logoped znanjem o razvoju jezika i komunikacijskih vještina kreira aktivnosti-igre u svrhu ostvarivanja interakcija dijete-djeca-logoped, te potiče jezično-govorni razvoj. Rad prikazuje praktičnu primjenu logopedskog rada u skupini djece s jezično-govornim teškoćama po principima verbotonalne metode (stimulacije pokretom i harmonija tijela), usmjerava se na razvoj igre, poticanje komunikacijskih vještina, te kroz navedeno usvajanje receptivnog i ekspresivnog jezika.

Speech and language therapist in a group – why and when?

Speech and language therapist in a group- why and when? A child adopts language and speech through play and interaction with the environment. Individual speech and language therapy does not always provide sufficient opportunity for encouragement of appropriate communicational and semantic – pragmatic skills. The role of speech and language therapist in a group is structuring and creating methodically targeted activities which encourage the development of communicational as well as language and speech skills. In Suvag Polyclinic the speech and language therapist in a group of children with speech and language impairments is awarded precisely such a role. With his knowledge of language and communication skills development the speech and language therapist creates activities- games for the purpose of establishing child – children – speech and language therapist interactions and stimulates language and speech development. This work shows the practical application of speech and language therapist work in a group of children with language and speech impairments based on the principles of verbotonal method (stimulation through motion and harmony of the body), and is focused on the development

of play, stimulation of communicational skills and via the aforementioned on adoption of receptive and expressive language.

Sadeta Zečić, Selmir Hadžić, S. Džemidžić

Podrška učenicima sa govorno-jezičkim poremećajima u inkluzivnoj nastavi na području kantona Sarajevo

Zakon o odgoju i obrazovanju u članu 1. u osnovnim odredbama dao je mogućnost upisa svakog djeteta u najbližu školu prema mjestu stanovanja a u članu 72. napisano je da svaka škola treba da ima stručni tim sa defektologom i logopedom što zbog ekonomske situacije nije ispoštovano. Škole se u pogledu pružanja stručne podrške učenicima sa posebnim potrebama organiziraju na različite načine i zato postoje velike razlike u pristupu obrazovanja djece sa govorno jezičkim poteškoćama. "Komparativno razredno istraživanje u pravcu inkluzije" je međunarodni projekat u okviru kojeg su realizirani ciljevi komparacije dviju osnovnih škola istražujući način rada, metode i vidove podrške djeci sa govorno jezičkim poteškoćama. Istraživanje je pokazalo realnu sliku i potreba za inoviranje rada u razredu i postizanje većeg uspjeha sa učenicima koji imaju poteškoće u govorno jezičkom razvoju. Nakon identifikacije učenika sa govorno-jezičkim poteškoćama pristupilo se radu sa nastavnicima primjenom intervjua, anketa i edukacije. U toku četverogodišnje realizacije projekta analizirani su stepen spremnosti i edukacije učitelja, pristup učitelja u razredu, vršnjačka podrška, individualizacija programa kao i edukacija nastavnog osoblja i roditelja kroz stručne radionice a što je sve na kraju dalo značajne pozitivne efekte nakon završne evaluacije projekta. Važno je naglasiti da su u ovo istraživanje ciljane uključene dvije osnovne škole čiji su nastavnici bili različito educirani za rad sa djecom sa govorno jezičkim poteškoćama a zašto kao i za druge parametre imamo i veoma dobre komparativne rezultate koji će biti prezentirani u samom radu.

Inclusive teaching and support for students with speech language difficulties in Sarajevo canton

Law on Education, basic regulation in article 1. enable each child to enroll the nearest school, regarding the child's residence. It is written in Article 72. that each school should have the professional team, including defectologist and speech therapist. Due to the economical situation, that is often not the case. When it comes to professional support to the students with difficulties, each school has a different organization and a different approach to the education of students with speech language difficulties. Within the international project „Comparative class research towards inclusion“, two primary schools were compared by their way of work, methods and types of support to students with speech language

difficulties. The research showed the real image and the need to innovate activities in classroom in order to achieve better results with students with speech language difficulties. After identifying students with speech language difficulties, we could start working with their teachers (interviews, surveys, education). Duration of this project was 4 years and during that time we analysed both education and competence of the teachers, their approach to the students in the classroom, peer support, individual programme, staff education, parent education in workshops. All this had positive effect after the final evaluation of the project. It is important to emphasize that the research was conducted in two primary schools whose teachers had a different education for working with students with speech language difficulties. For that, as well as for the other parameters we have very good comparative results which will be presented in this paper.

Poster izlaganja

Poster presentations

Agnieszka Kaldonek

Disleksija i učenje stranih jezika

Prema definiciji Samuela Ortona iz 1920-ih, disleksija je poremećaj učenja koji najviše utječe na čitanje. Danas je definicija disleksije proširena i uključuje probleme s pisanjem i slušanjem. Kako disleksija može utjecati na različite jezične vještine na materinjem jeziku može se pretpostaviti da djeca s disleksijom mogu imati problema s učenjem stranoga jezika. Glavni cilj prezentacije je pokazati kako disleksija može utjecati na proces učenja stranoga jezika kroz sve jezične vještine – čitanje, pisanje, slušanje i govor, kao i kroz posebne jezične aktivnosti kao što su učenje vokabulara i gramatike. Disleksija može uzrokovati slabo fonološko procesiranje, slabo kratkoročno pamćenje, slabu auditivnu diskriminaciju, probleme u prepoznavanju dijelova rečenica, loše auditivno sekvenciranje, manjak samopouzdanja, probleme s motoričkim vještinama i automatičnošću, slabe organizacijske vještine, sporost u procesiranju informacija, probleme s imenovanjem predmeta i ograničeni raspon pažnje. Drugi cilj prezentacije je pokazati različite metode poučavanja djeteta s disleksijom koje uči strani jezik. One mogu uključivati različite vrste nastavnih aktivnosti kao što su učenje pisanja, pravilnog izgovora, fluentnost govora, zadaci slušanja i čitanja s razumijevanjem, kao i vokabular i gramatičke strukture koje učitelji stranih jezika mogu koristiti kako bi pomogli djeci s disleksijom da postignu primjerenu kompetentnost na jeziku koji uče.

Dyslexia and second language acquisition

As defined by Samuel Orton in 1920s, dyslexia is a learning disability that mainly affects reading. Nowadays, the definition of dyslexia has been widened and includes also problems with writing and listening skills. Since dyslexia may affect various language skills in a native language it can be assumed that a dyslectic child may have difficulties in learning a foreign language. The main aim of the presentation is to present how dyslexia may affect the learning process of a foreign language in all language skills – reading, writing, listening, speaking, as well as in specific language activities such as vocabulary and grammar learning. Dyslexia may cause weak phonological processing, poor working memory, poor auditory discrimination, confusion over syntax, faulty auditory sequencing, poor self-esteem, difficulties with motor skills and automaticity, poor organizational skills, slow speed of information processing, difficulties in object naming and limited attention span. The second aim of the presentation is to present various teaching approaches to a dyslexic child who is learning a foreign language. These can include various types of foreign language classroom activities, such as teaching writing, pronunciation, speaking fluency, listening and reading comprehension, as well as vocabulary and grammar structures, which teachers of foreign languages may use in order to help their dyslexic students to achieve proper language competences in the language they are learning.

Vesna Mihanović, Lejla Osmančević Katkić, Aleksandra Krampač Grljušić

Disleksija – pravo na odgovarajuću podršku

Postotak djece koja imaju disleksiju ili smetnje čitanja u širem značenju te riječi jest 5%-10% kada govorimo o slavenskim jezicima. (Davis, Braun 2001). S obzirom na to da je Republika Hrvatska ratificirala Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom, kao i Fakultativni protokol uz Konvenciju ističe se obveza države da osobama s disleksijom osigura ranu identifikaciju i intervenciju radi zaštite mentalnog zdravlja (sukladno članku 25.), kao i odgovarajuću podršku (sukladno članku 24.), u obliku i na način koji odgovara individualnim potrebama svake osobe. Dijagnostika disleksije temelji se na Međunarodnoj klasifikaciji bolesti i srodnih zdravstvenih problema (deseta revizija)-MKB-10 (ICD-10) u V. (F81.0) i XVIII. (R48) poglavlju (HZJZ, 2002). Uz navedenu klasifikaciju, stručnjaci koji se bave problematikom disleksije koriste i klasifikacijski sustav DSM IV (DSM IV, 1996). Međutim, unatoč odgovarajućim dijagnostičkim sredstvima u Republici Hrvatskoj nemamo relevantne podatke o broju osoba s disleksijom jer nema sustavne rane detekcije iz čega proizlazi i izostanak sustavnog planiranja potreba za ovu populaciju na svim razinama. S druge strane posljedice disleksije mogu utjecati na budući život, posebice ako se na vrijeme ne prepozna, dijagnosticira i ne pruži odgovarajuća podrška. „Neispravno pročitani tekst“ dovodi do nerazumijevanja okoline i stigmatizacije. Osobe dobiju etiketu, mogu gubiti samopouzdanje te stvarati sliku o sebi kao neuspješnim osobama. U ovom radu će se pregledno prikazati podatci dobiveni iz Hrvatskog registra o osobama s invaliditetom te dio podataka dobivenih iz Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi iz kojih se dobiva jasan uvid u navedenu problematiku. Također će se prezentirati prijedlozi i smjernice koji se odnose na ostvarivanje prava na odgovarajuću podršku u svim sustavima kojima su obuhvaćena djeca/mladež/odrasli s disleksijom.

Dyslexia – the right to appropriate support

Percentage of children with dyslexia or reading disability in a broader sense of the word is 5%-10% percent when speaking about the Slavic languages (Davis, R & Braun, 2001). Diagnosis of dyslexia is based on the International classification of diseases and related health problems (10th revision)-MKB-10 (ICD-10) in V. (F81.0) and XVIII. (R48) chapter (HZJZ, 2002). Beside the provided classification, experts dealing with the problems of dyslexia also use a classification system DSM IV (DSM IV, 1996). Consequences of dyslexia may affect the future life, especially if it is not recognized on time, diagnosed and if the adequate support was not provided. „Reading text Incorrectly“ leads to non-understanding and stigmatization. A person gets a label, they can lose self-confidence and create a picture of themselves as unsuccessful people. However, in spite of appropriate diagnostic tools and awareness of the potential consequences in the Republic of Croatia there is still no relevant information about the number of people with dyslexia because there is no systematic early detection resulting from the lack of systematic planning for the needs

of this population at all levels. On the other hand, the Republic of Croatia has ratified the Convention on the rights for people with disabilities, as well as facultative protocol along the Convention, which emphasizes the obligation of the state to the people with dyslexia to ensure early identification and intervention for mental health care (in accordance to the article 25), as well as relevant support (in accordance to the article 24), in the form and manner that suits the individual needs of each person. This paper will clearly show the data obtained from the Croatian register of persons with disabilities, and part of the data from the Ministry of health and social welfare, which raise many questions and point out shortcomings. It will also present suggestions and guidelines in order to exercise the right to adequate support in all systems where child/youth/adults with dyslexia are located.

ooooo

Martina Ozbič, Damjana Kogovšek, Igor Starc

Learning difficulties and rhythm tasks: a discriminant analysis

Learning difficulties have to do with the visual and auditory component, and with spatial and time component. The par excellence representative of the spatial and time orientation synthesis is rhythmic ability. The purpose of the research was to establish the power of rhythmical and praxio-rhythmical abilities to discriminate pupils with learning difficulties and those without them. 46 pupils from the first five grades of primary school participated in this research. Pupils with intellectual disabilities were excluded from the research. Group 1 presented 11 pupils (8 boys and 3 girls) aged 6 to 11 years ($M=8.27$ years, $SD=1.48$). Subjects were identified by the teachers who observed and reported their learning difficulties. Group 2 presented 35 pupils (17 boys and 18 girls) aged 6 to 11 years ($M=9.17$, $SD=1.48$). No coordination problems and learning difficulties were observed beforehand in this group. There were no statistically significant differences in the age ($p=0.05$) between Group 1 and Group 2, and in the praxic performance between older and younger pupils in both groups ($p=0.05$). **VARIABLES:** alternate tapping of the hand and foot, finger to nose to ear test, and passing from joint to alternate tapping of the hand and foot; reproduction of complex and simple rhythmical structures, conservation of rhythmical patterns, synchronisation at changes of speed and at changes of rhythm. **RESULTS:** The discriminant analysis (eigenvalue=2.052, canonical correlation=0.820, Wilk's lambda=0.328, Chi square=44.072, $p<0.001$) showed that the differences between groups are statistically important and that the set of variables discriminate the two groups. Predicting the group membership, the mean classification successfulness is 93.5% (90.9% for the experimental group and 94.3 % for the control group). **APPLICATION:** The results show that praxio-rhythmical and rhythmical tests are useful in learning difficulties diagnostic, especially in early intervention and prevention.

Natalija Bolfan Stošić, Mateja Paulić, Martina Fojtik, Matea Pleskalt

Razlike i sličnosti u procjeni statusa glasa nastavnika nižih i viših razreda u osmogodišnjim školama

Glasovni profesionalci spadaju u rizičnu skupinu za nastanak poremećaja glasa u odnosu na opću populaciju jer je njihov glas izložen velikom glasovnom naporu, a da za to često, nisu dovoljno pripremljeni i educirani. Posljedica toga može biti poremećaj jedne ili više karakteristika glasa. Pravila glasovne higijene se nedovoljno primjenjuju u Hrvatskoj, pa je većina glasovnih profesionalaca prepuštena sama sebi. Iz navedenog je proizašao i cilj ovog istraživanja kako bi se utvrdilo postojanje poremećaja glasa nastavnika nižih i viših razreda te se potaknulo na razvijanje svijesti o prevenciji, čuvanju glasa i razvijanju glasovne higijene. Ovo je prvo istraživanje koje detaljnije opisuje dijelove velikog istraživanja glasa u Hrvatskoj provedenog u ožujku 2010. godine. Uzorak je obuhvatio 270 nastavnika nižih te 216 nastavnika viših razreda na području Krapinsko-zagorske, Osječko-baranjske, Primorsko-goranske, Splitsko-dalmatinske i Varaždinske županije te grada Zagreba. Podaci su prikupljeni pomoću Upitnika za glasovne profesionalce, te obrađeni računalnim programima Excell i StatSoft STATISTICA 8.0. Izračunati su statistički parametri kao što su postotci i aritmetičke sredine. Na temelju tih podataka utvrđeno je da je više od 70% nastavnika osjetilo teškoće prilikom govora ili pjevanja, a najčešći simptom svih poremećaja glasa je promuklost. Većina nastavnika smatra da je upravo njihova profesija uzrok poremećaja glasa koje osjećaju te da društvo ne poklanja dovoljno pažnje higijeni glasa. Rezultati su također ukazali na zamor glasa kojeg nastavnici osjećaju kao rezultat glasovnog napora. Uzroci poremećaja glasa su rezultat djelovanja različitih faktora pri čemu se ne smije zanemariti opći zdravstveni status i način života, stoga je od iznimne važnosti postizanje prevencije poremećaja glasa, razvijanje sposobnosti ranog prepoznavanja poremećaja glasa, pravovremenog traženja stručne pomoći te ostvarenje duge i uspješne profesionalne aktivnosti.

Differences and similarities in voice status evaluation of lower and upper grade teachers in eight-year elementary schools

In relation to the general population, vocal professionals are risk group for developing vocal disorders because their voice is exposed to great vocal effort and they are not sufficiently prepared and trained for that kind of stress. Insufficient knowledge of voice quality rules may result with a disorder of one or more vocal characteristics. The rules of vocal hygiene and vocal training are insufficient in Croatia, so most of the vocal professionals are on their own. The purpose is to determine the existence of vocal disorders at teachers of lower and upper grades and to enhance the awareness of prevention, vocal preservation and develop of vocal hygiene. This research is first one that detail describes parts of bigger voice research in Croatia in March 2010. The sample of this research included a total of 270 teachers of lower grades and 216 teachers of upper grades from Krapina-

Zagorje County, Osijek-Baranja County, Primorje-Gorski Kotar County, Split-Dalmatia County, Varaždin County and Zagreb. Data were collected by a Questionnaire for Vocal Professionals and processed by Excel and StatSoft STATISTICA 8.0 computer program. Processed data showed that more than 70% of teachers felt difficulty during speaking or singing, and that the most common symptom of vocal disorders is hoarseness. Most of the teachers believe that their profession is causing their vocal disorders and that the society doesn't give enough attention to vocal hygiene. The results also indicated that the vocal fatigue, which most of the teachers feel, is result of great vocal strain. Causality of vocal disorders is the result of various factors and we should not to neglect general health status and lifestyle. It is very important to achieve prevention of vocal disorders, to develop skills of early recognition of vocal disorders, early seeking of professional help and accomplish long and successful professional career.

Marija Hrtica, Josip Lopižić, Dragutin Petković

Prikaz Programa rehabilitacije grupe laringektomiranih pacijenata

Nakon suočavanja sa dijagnozom, operativnim zahvatom, onkološkim liječenjem i rehabilitacijom govora laringektomirani pacijenti i članovi obitelji se suočavaju sa nizom izazova u tijeku dugotrajnog i teškog procesa rehabilitacije i liječenja. Na uspješnu govornu rehabilitaciju utječe niz faktora. Programom smo željeli pomoći pacijentima da unaprijede tehnike govora, da se što bolje rehabilitiraju i poboljšaju kvalitetu života. Kompleksna rehabilitacija laringektomiranih pacijenata uključuje: govornu rehabilitaciju, psihološku potporu, fizikalnu terapiju, predavanja i savjetovanje ORL specijaliste, izradu i upoznavanje sa edukativnim materijalom i pomagalima, sudjelovanje u „Školi nadomjesnog govora“. Program se provodio tijekom 2 godine u vidu psihosocijalnih radionica. Radionice su se sastojale od vježbi govora, vježbi fizioterapije, prigodnog predavanja, psihosocijalne potpore. Pacijenti su sudjelovali u izradi edukativnog CD –a „Govorna rehabilitacija laringektomiranih pacijenata“ koji se koristi u sklopu predoperacione pripreme za upoznavanje pacijenata sa modelima govorne rehabilitacije. Predavanje „ Pružanje prve pomoći laringektomiranima“ napravljeno je kao skripta za pacijente i članove obitelji. Svim pacijentima koji su se javili u logopedsku ambulantu i stručnjacima uključenim u rad s njima podijeljen je edukativni materijal Kluba laringektomiranih – Zagreb: “Kako pomoći laringektomiranima“ i „ Fizioterapija kod operiranih i liječenih na grlu“. Pacijenti i logoped su sudjelovali u radu „Škole nadomjesnog govora u Crikvenici“. Program je omogućio edukaciju logopeda i fizioterapeuta za rad sa laringektomiranim pacijentima. Materijalna potpora za provođenje Programa osigurana je iz sredstava Proračuna Grada Dubrovnika, iz područja socijalno humanitarne i zdravstvene skrbi tijekom 2008. i 2009. godine. Prostor za provođenje Programa je osiguran od strane Opće bolnice Dubrovnik. Evaluaciju Programa

su napravili pacijenti i članovi obitelji. Putem lokalnih medija (radio i tisak) educirana je i senzibilizirana šira javnost.

Presentation of rehabilitation program for group of laryngectomized patients

After facing the diagnose, surgical operation, oncologic treatment and speech rehabilitation, laryngectomized patients and their family member face a series of challenges during their long lasting and hard rehabilitation and cure process. Multiple factors have an influence on the efficient speech rehabilitation. With this program we want to help the patients to improve speech techniques, to improve their rehabilitation and life quality in general. Complex rehabilitation of laryngectomized patients include speech rehabilitation, psychological support, physical therapy, lessons, ORL specialist consultations, making and knowledge of educational materials and accessories, participation to the „School of Substitute Speech“. The program has been carried on for 2 years as a kind of psychosocial workshop. The workshops were composed of speech exercises, physical therapy exercises, appropriate lessons, psychosocial support. The patients took part in elaboration of the educative CD: „Speech Rehabilitation of Laryngectomized Patients“ which has been used in the contest of preoperational treatment to inform the patients with speech rehabilitation models. The lesson „First Aid to the Laryngectomized“ was written as a script to be used by patients and their family members. To all patients who have reported to the speech therapist infirmary and experts involved with the program, the educational materials of the „Club laryngectomized – Zagreb“, „How to help the laryngectomized“ and „Physiotherapy of operated and treated on the throat“, has been delivered. Patients and the speech therapist have participated in the program of the „School of substitute speech“ in Crikvenica, which has made possible the education of speech therapist and physical therapist to work with laryngectomized patients. Material support for the execution of the Program has been insured by the Funds of the City of Dubrovnik, Socio – humanitarian and health care department during the year 2008. and 2009. The workshop area has been provided by General Hospital in Dubrovnik. The program evaluation has been carried on by the patients and family members. Through the local media (radio and press), the broader public has been educated and became more sensible to the problem.

Boris Šimunjak, Natalija Bolfan Stošić

Vokalni noduli u odraslih

Studija je planirana s ciljem da pruži EBM (Evidence Based Medicine protokol) objektivne vrijednosti koji se odnose na dijagnozu, terapiju i kasnije praćenje vokalnih nodula. Do sada nije objavljeno EBM istraživanje koje bi se odnosilo na utjecaj upale, LPR,

alergije i okolinskih faktora na problem vokalnih nodula. Pratili smo promjenu varijabli akustičkog mjerenja MDVP-a (Multi-Dimensional Voice Program): jitter, shimmer, varijabilnost konstantnog tona, iregularnost govora, te rezultate Cape V (Consensus Auditory-Perceptual Evaluation of Voice) i V-RQOL (Voice-Related Quality of Life) testa. Uspoređivane su vrijednosti nalaza prije i nakon provedene terapije (vremenski razmak od 4 tjedna) uz kontrolni videostroboskopski nalaz. Ispitanici su podjeljeni na: 1. grupa s vokalnim nodulima iz Danske 10, srednja dob 28 g. (20-49) 2. grupa s vokalnim nodulima iz Hrvatske 6, srednja dob 38 g. (15-55) 3. grupa bez vokalnih nodula iz Danske 13, srednja dob 37 g. (24-65) 4. grupa bez vokalnih nodula iz Hrvatske 11, srednja dob 42 g. (17-55) Tretman kod simptomatskih vokalnih nodula uključivao je terapiju lokalne infekcije, inhalacije, terapiju alergije, terapiju LPR kao i helicobacter infekcije, uklanjanje štetnih iritansa okoline (dim, prašina, štetna isparavanja), glasovno-govornu terapiju i savjete vokalne higijene uključujući korekcije stava, respiracije, relaksacije vilice, rezonancije i intonacije. Dobili smo EBM objektivne vrijednosti za 16 odraslih žena sa vokalnim nodulima uspoređenih sa 24 žene bez vokalnih nodula. Iz rezultata proizlaze slijedeći zaključci: 1. Grupe s vokalnim nodulima imaju jitter i shimmer statistički značajno viši od kontrolne grupe. 2. Nađena je razlika u iregularnosti rečenice (procjenom samoglasnika) mjerena MDVPom između kontrolne grupe i grupe s vokalnim nodulima. 3. CAPE V test pokazao je pozitivan efekt terapijskih postupaka. 4. V-RQOL je pokazao poboljšanje kod svih pacijenata, ali ne i postizanje normalnih vrijednosti. Rezultati su kod Danaca u prvom testu bili lošiji. 5. Malo poboljšan nalaz je uočen pri drugom videostroboskopskom pregledu. 6. Za vokalne nodule nije moguće na temelju provedenih testova dati prognozu bolesti i oporavka.

Vocal nodules in adults

The aim of this research was to ensure objective Evidence based medicine (EBM) protokol values concerning diagnosis, therapy and later monitoring of vocal nodules. Until now, there was no published research which addressed the influence of inflammation, Laryngo pharyngeal reflux (LPR), allergies and environmental factors on vocal nodules. The changes on acoustic variables obtained by using MultiDimensional Voice Program MDV (jitter, shimmer, constant tone variability, speech irregularities), Cape V (Consensus Auditory-Perceptual Evaluation of Voice) test and V-RQOL (Voice-Related Quality of Life) test were observed. Medical findings before and after provided therapy were compared (4 weeks time interval), along with control videostroboscopic examination. The subjects were divided into these groups: 1. subjects with vocal nodules from Denmark (N=10), mean age 28 years (20-49) 2. subjects with vocal nodules from Croatia (N=6), mean age 38 years (15-55) 3. subjects without vocal nodules from Denmark (N=13), mean age 37 years (24-65) 4. subjects without vocal nodules from Croatia (N=11), mean age 42 years (17-55) The treatment of symptomatic vocal nodules included therapy of local infection, inhalation, allergy therapy, LPR therapy, helicobacter infection therapy, removal of harmful environmental agents (smoke, dust, and exhalations), voice therapy and counseling about vocal hygiene including posture corrections, respirations, and jaw, resonance and intonation relaxations. Objective EBM measures were gained for 16 adult females with vocal nodules

and were compared to 24 adult females without vocal nodules. The results showed the following: 1. The subjects with vocal nodules had significantly higher values of jitter and shimmer than control subjects did. 2. The difference in sentence irregularities (by assessing the vowels) between subjects with vocal nodules and subjects without vocal nodules was found. 3. CAPE V test showed positive effect of the therapy. 4. CAPE V-RQOL test showed improvement in all patients, but normal valued were not achieved. The results of the first test were worse for subjects from Denmark. 5. Second videostroboscopic examination revealed slightly improved medical finding. 6. In the case of vocal nodules, it is not possible to give recovery prognosis on the basis of tests implemented in this research.

ooooo

Ana Bonetti, Mladen Heđever

Ispitivanje slušnog procesiranja u osnovnoškolske djece pomoću testa filtriranih riječi

Ovo je istraživanje provedeno u sklopu projekta „Poremećaji slušnog procesiranja (PSP) u osnovnoškolske djece“ čiji je cilj konstrukcija, standardizacija i normiranje prve baterije testova za ispitivanje poremećaja slušnog procesiranja (PSP) u školske djece u Hrvatskoj. Na uzorku od 143 učenika drugog, trećeg i četvrtog razreda osnovne škole primijenjen je Test filtriranih riječi. Rezultati njegove primjene pokazali su dobru osjetljivost u odnosu na razrede, te povezanost njegovih rezultata s općim akademskim postignućima ispitanih učenika (školski uspjeh, čitanje, matematičke sposobnosti). Razlike u rezultatima na Test filtriranih riječi nisu pronađene u odnosu na spol. Slabiji rezultati znatno su češće bili prisutni u učenika sa slabijim jezično-govornim sposobnostima, lošijim školskim uspjehom te slabijom pažnjom.

Implementation of monoaural filtered words test in assessment of auditory processing in elementary school children

This research was conducted as part of the project “Auditory processing disorder in elementary school-aged children” aimed towards the construction, standardization and normalization of the first battery of tests for assessment of auditory processing disorders in school children in Croatia, as well as determination of normative data. The Monoaural Filtered Words Test was administered in the sample of 143 second, third, and fourth grade primary school students. Data analysis indicated good sensitivity of the Test concerning different grades, and significant correlation of the obtained Test results with general academic performance (overall rating, reading, math skills). There were no differences in the results of The Monoaural Filtered Words Test between male and female students. Poorer

results on the Test were related to poorer language and speech skills, and poorer general academic performance and attention.

Mladen Heđever, Ana Bonetti, Emica Farago, Senka Sardelić

Ispitivanje poremećaja slušnog procesiranja Dihotičkim testom riječi

Ispitivanje poremećaje slušnog procesiranja (PSP) pomoću Dihotičkog testa riječi provedeno je kod učenika prva četiri razreda osnovne škole u sklopu projekta "Poremećaji slušnog procesiranja kod osnovnoškolske djece". PSP je senzorički poremećaj čiji uzrok nije oštećenje sluha ili kognitivnih funkcija. Kod poremećaja slušnog procesiranja postoje problemi prijenosa, organizacije, interpretacije i procesiranja pristiglih auditivnih informacija. PSP uključuje teškoće u različitim aspektima slušne percepcije, kao što su lokalizacija i lateralizacija zvukova, vremenski aspekti zvukova te poteškoće pri spektralnom slušanju. Istraživanje je provedeno s ciljem da se pomoću Dihotičkog test riječi (DTR-1) utvrdi kako učenici nižih razreda prepoznaju riječi s obzirom na dob. te postoji li povezanost između PSP i poteškoća u školskim aktivnostima. Sposobnost slušnog procesiranja ispitana je Dihotičkim testom riječi koji sadrži ukupno 36 parova različitih riječi (po 18 parova za svako uho). To je govorni test kojim se dvije različite riječi prezentiraju binauralno u isto vrijeme pri čemu se jedna riječ čuje se na jednom uhu a druga riječ istovremeno na suprotnom uhu. DTR-1 omogućuje procjenjivanje funkcije neuroloških veza auditornog sustava a može se koristiti i za procjenu dominantnosti uha. Istraživanjem je obuhvaćeno 375 učenika od prvog do četvrtog razreda osnovne škole. Rezultati su pokazali dobru osjetljivost Testa prema dobi kao i povezanost teškoća u slušnom procesiranju s govorno-jezičnim sposobnostima, čitanjem, pisanjem i školskim uspjehom.

Examination of auditory processing disorder by using Dichotic Word Test

As a part of the project „Auditory processing disorder in elementary school-aged children“, examination of hearing processing was carried out in first to fourth grade elementary school children by administering Dichotic Word Test. Auditory processing disorder is a sensory disorder which is not related to hearing impairment or impairment of cognitive functions. Hearing processing disorders include problems of transition, organization, interpretation and processing of incoming auditory information. These disorders involve difficulties in various aspects of hearing, such as localization and lateralization of sounds, temporal aspects of sounds and difficulties in spectral listening. The research was undertaken with the purpose to determine how the lower grade students recognize the words in respect of their age by using the Dichotic Word Test. The relation between the hearing processing and the success in the school activities was also examined. Auditory processing was tested by administering Dichotic Word Test (DTR-1) which contains total of 36 pairs of words (18 pairs for each ear). It is a speech test in which two different words are presented in each ear in the same time, meaning that each ear hears its

own word in the same time. DTR-1 enables assessment of the function of neural ties of the auditory system, but it can also be used to determine the dominance of one ear. Testing encompassed 375 students from first to fourth grade, and the results have showed good sensitivity of the DTR-1 in respect of age, as well as significant correlation of hearing processing abilities and speech-language abilities, reading, writing and school success in general.

Verica Krajnović, Mirjana Dobrojević, Sanja Sladić, Hrvoje Budak

Razvijanje komunikacijskih vještina kod djece s višestrukim teškoćama putem glazbeno-terapijske radionice

Razvijanje komunikacijskih vještina kod djece s višestrukim teškoćama putem glazbeno-terapijske radionice predstavlja novi multidisciplinarni pristup u radu s djecom s višestrukim teškoćama. Izvoditelji neposrednog rada su glazboterapeut - violinist, logoped i psiholog. Roditelji su uključeni u rad i evaluaciju radionice, te su važni suradnici i pomagači. Cilj glazbeno - terapijske radionice je probuditi i potaknuti pozitivne osjećaje, radost uz glazbu, usvajanje ritma, tonaliteta i ljestvice, nastajanje melodije (glazbo-terapeut-violinist). Shvaćanje i razumijevanje naloga, razvijanje fonematskog sluha, poticanje i razvijanje komunikacijskih i socijalizacijskih vještina (logoped). Poticanje kognitivnog razvoja i modifikacija ponašanja (psiholog). Svaki od stručnjaka u timu ima određenu zadaću u poticanju razvoja djeteta uključenog u glazbeno-terapijsku radionicu. Zadaća glazboterapeuta-violinista je oponašanje zvukova, slušno razlikovanje, slušna izvedba i pamćenje, ritam (izražavanje kroz ritam čuti, oponašati i usvojiti, tehnika sviranja violine, upoznavanje s Orfovim instrumentarijem, radost sviranja na violini, zvučni sadržaji kroz igru primjereni dobi (pjesmice i brojalice)). Zadaća logopeda je shvaćanje i razumijevanje jednostavnih naloga, razvijanje fonematskog sluha i fonematske percepcije, usvajanje slušno-motoričke koordinacije, stvaranje temelja za razvoj komunikacijskih vještina. Zadaća psihologa je razvoj spoznajnih mogućnosti kroz kreativne igre, pjevanje, ritam i igre kroz funkciju govora i pamćenja, povećanje socijalizacijskih vještina i stvaranje pozitivne emocionalne atmosfere. Navedeni stručnjaci vode liste praćenja. Provodi se evaluacija rada stručnjaka od strane roditelja i djece, koja ukazuje na veliko zadovoljstvo i želju za nastavkom rada. Pozitivni pomaci očituju se u svim segmentima. Vidljivi su kroz pjesme i igre, te usvojene glazbene, komunikacijske i socijalizacijske vještine. Zvukove, glazbu, riječi i govor djeca doživljavaju kao radost ako se provode kroz sadržaje koji su njima primjereni i prilagođeni. Razvijanje komunikacijskih vještina kod djece s višestrukim teškoćama zahtjevan je proces i podrazumjeva timski rad stručnjaka različitih profila i roditelja.

Developing communication skills in children with multiple disabilities through music therapy workshops

Developing communication skills in children with multiple disabilities through music therapy workshops represents a new multidisciplinary approach in working with children with special needs. The workshops are run by a musician (a trained violinist), a speech therapist and a psychologist. Parents are involved in evaluating the workshops and their collaboration and support is considered vital. The work of the music therapist is to awaken and stimulate positive emotions, to help children experience the joy of listening to and making music, and to aid them in adopting a sense of rhythm, tonality and melody. These aims are supported by the speech therapist who aids comprehension, the understanding of tasks, the development of phonetic hearing, as well as the improvement of communication and social skills. The psychologist measures cognitive development and behavioural modification. Each member of the expert team has a specific role in fostering the development of the children participating in the music therapy workshops. The musician focuses on sound imitation, auditory distinction, listening and memory performance, repetition of rhythm using Orff percussion instruments, techniques of producing sound and music by playing the violin, and accompanies songs and rhymes appropriate to the participants' age. The task of the speech therapist is to encourage the perception and comprehension of simple tasks and to improve hearing and motor proficiency, so creating a basis for developing communication. The task of the psychologist is to stimulate cognitive processes through creative play, (song and rhyme games), to encourage speech and memory proficiency, as well as to promote social skills by creating a positive emotional atmosphere. The work of the team is regularly recorded and undergoes evaluation by parents and children. Assessments indicate great satisfaction with the workshops and a desire for them to continue. Positive results are evident in all areas: in the development of musical and communication skills, as well as remarkable progress in socialization. Children enjoy the experience of producing sound, music, words and speech when content is presented in a way that is adapted to their needs. Developing communication skills in children with multiple disabilities is a demanding process, and involves the teamwork of experts of different profiles, as well as parents.

ooooo

Marijana Balažinec

Prikaz slučaja djeteta s CP-om na testovima dihotičkog slušanja

Test dihotičkog slušanja mjeri sposobnost pojedinca da procesira dva različita signala koja su prezentirana u oba uha istovremeno (Stach, 1998, prema A.Hoff, 2006) Dihotičko slušanje je bihevioralna tehnika kojom se proučava lateralizacija i asimetrija mozga tijekom slušnog procesiranja te selektivna pažnja slušnog sustava. Tijekom

ispitivanja dihodičkog slušanja, osobi se prezentiraju različiti zvukovi na svako uho istovremeno. Proučavanje slušne lateralizacije pruža nam uvid u dva područja psihologije; percepciju i kogniciju (Hugdahl, 1999). Ova se tehnika koristi za proučavanje obrade informacija u hemisferama s obzirom na pojedini zadatak. Dihodičkim testovima procjenjujemo binauralnu integraciju ili binauralnu separaciju. Prikazan je slučaj djevojčice (KD 10.g.) s cerebralnom paralizom. Ispitana je dihodičkim testom riječi i dihodičkim testom rečenica koji su dio Baterija testova za ispitivanje poremećaja slušnog procesiranja PSP – 1 (Heđever, 2008). Ispitanica na dihodičkim testovima nije točno ponovila niti jedan podražaj prezentiran u desnome uhu, dok je relativno točno ponovila podražaje prezentirane u lijevome uhu. Djevojčica ima dominantnu lijevu hemisferu, te dijagnosticiranu tetraparezu, dizatriju, dislaliju i grafomotoričku nezrelost. Jezične sposobnosti su u granicama prosjeka. Dobiveni rezultati upućuju na na lošiju sposobnost slušnog procesiranja desnog uha te mogu ukazivati na postojanje oštećenja u području receptivnih slušnih centara u lijevoj hemisferi ili poteškoće u razvoju lijeve hemisfere koja je dominantna za govor i jezik. Postoji nekoliko različitih načina kojima se može pomoći djetetu koje ima teškoće slušnog procesiranja. Neki od njih su prilagodba okoline, poboljšanje slušne memorije, smanjivanje pozadinske buke, usmjeravanje djetetove pažnje i dr.

The case study of a child with cerebral palsy on the dichotic listening tests

The dichotic listening test measures the ability of an individual to process two different signals that are presented in both ears at the same time (Stach, 1998, prema A.Hoff, 2006). Dichotic listening is a behavioral technique that examines lateralization and asymmetry of the brain during auditory processing as well as selective attention of the auditory system. During testing, the different sounds are given to each of the ear simultaneously. Study of auditory lateralization gives us insight in to two areas of psychology; perception and cognition (Hugdahl, 1999). This technique is used to study information processing in the left and right hemisphere of the brain in regards to each task. The dichotic tests assess the binaural integration or separation. The case of young girl with cerebral palsy is demonstrated in following. She has been examined by dichotic word test and dichotic sentence test, that are part of battery tests for evaluating central auditory processing disorders PSP – 1 (Heđever, 2008). The participant in the dichotic tests did not correctly repeat any of the stimuli presented in the right ear, while relatively accurately repeated stimuli presented in the left ear. The girl has a dominant left hemisphere of the brain and was diagnosed with tetraparesis, dysarthria, articulation disorder and handwriting immaturity. Her language skills were within the average. The results obtained indicated poorly auditory processing ability of the right ear and may indicate the existence of damage in the auditory receptive field centers in the left hemisphere or difficulties in developing the left hemisphere which is dominant for speech and language. There are several different ways that can help a child who has difficulty with auditory processing. Some of them are environmental adaptation, improving auditory memory, reducing background noise, directing the child's attention and more.

Emica Farago, Mladen Heđever, Marijana Balažinec

Slušno procesiranje kod djece s cerebralnom paralizom

Poremećaj slušnog procesiranja (PSP) senzorički je poremećaj koji najčešće pogađa slušanje, razumijevanje govora i učenje, te stvara poteškoće u procesiranju auditivnih informacija. To su deficiti u obradi podataka zvučnog signala koji se ne mogu pripisati oštećenju sluha ili intelektualnim teškoćama (ASHA, 2005). Prisutna su ograničenja u prijenosu, analizi, organizaciji, transformaciji, obradi, pohranjivanju, vraćanju i uporabi slušnih informacija (Chermak, Bellis, Musiek, 2007). Spomenuti poremećaj ometa input i integraciju verbalne informacije. Osobe sa poremećajem slušnog procesiranja mogu imati teškoće sa razumijevanjem onoga što čuju, brzim reagiranjem, zapamćivanjem informacija na kratko ili dugo vremensko razdoblje i sa oblikovanjem verbalnog odgovora. Do 5% školske djece ima poremećaje slušnog procesiranja. Mnogo je razloga zbog kojih dolazi do problema u obradi zvučnog signala poput medicinskih, okolnih i/ili iskustvenih. S obzirom da centralno slušno procesiranje pretpostavlja intaktnost mnogih neurokognitivnih procesa u obradi auditivnih informacija za pretpostaviti je da će i djeca s cerebralnom paralizom (CP), zbog naravi svoga oštećenja, imati izraženije teškoće u spomenutim sposobnostima. Cilj ovog rada bio je utvrditi postoje li razlike u sposobnostima slušnog procesiranja između djece s CP-om i djece urednog razvoja. Stoga su ispitane dvije skupine djece. Prvu skupinu činili su ispitanici sa cerebralnom paralizom, ukupno 15 ispitanika, od prvog do četvrtog razreda, a drugu djeca urednog razvoja. Za ispitivanje poremećaja slušnog procesiranja koristila se baterija testova koja se sastoji od četiri subtesta: testa filtriranih riječi, testa govora u buci te dihlotičkog testa riječi i rečenica. Statistička analiza podataka ukazala nam je da između djece s CP-om i djece urednog razvoja postoji značajna razlika na testovima dihlotičkog slušanja na desno uho.

Auditory Processing in Children with Cerebral Palsy

Auditory processing disorder is a deficit in neural processing of auditory stimuli (ASHA, 2005). APD refers to limitations in the ongoing transmission, analysis, organization, transformation, elaboration, storage, retrieval and use of information contained in audible signals (Chermak, Bellis, Musiek, 2007). Auditory processing disorder interferes with the input and integration of verbal information which can result in language impairments, difficulties, attention, memory and learning deficits as well as behavior problems. People with APD may have trouble understanding what they hear, acting on it quickly, remembering it for a short or long time, and formulating a verbal response. 2% to 5% of school children have auditory processing disorders. There are many reasons for problems in the processing of acoustic signals, such as medical, environmental and/or experiential. Children with cerebral palsy (due to the nature of their impairment) may have problems in auditory system. The aim of this study was to determine the differences in auditory processing between children with cerebral palsy and typical children. To examine auditory processing disorders we used battery of tests which consisted of four subtests: test

of filtered words, test of speech in noise and dichotic tests of words and sentences. The sample consisted of two groups. The first group consisted of children with cerebral palsy, a total of 15 subjects, from first to fourth grade and the control group, which was equal with the first group on the criteria of belonging to class. Statistical analysis showed significant statistical differences in dichotic tests (right ear) between two groups that were observed.

oooooo

Davorika Franolić, Bojana Korać, Zdravka Poljaković

Govor tijela

Ovim radom autori su željeli prikazati povezanost između lezija u različitim dijelovima mozga i položaja tijela pacijenata (osoba s afazijom) u krevetu, dok su još uvijek u akutnoj fazi bolesti. Pokazalo se da u prvim danima (satima) od nastupanja inzulta ili bilo kakve traume mozga, postoji sličnost u položajima tijela pacijenata s lezijama koje se nalaze u istim područjima, bez obzira na etiologiju oštećenja. Lezije se odnose na područja i u lijevoj i desnoj hemisferi. Naravno, iste se kasnije manifestiraju u obliku jačih ili blažih pareza ili plegija. Ovakav položaj tijela pacijenata odnosi se na "spontano" ležanje tijekom spavanja ili mirovanja. Položaj tijela kod osoba s afazijom može biti pokazatelj (smjernica) kako postupati u procesu nadolazeće cjelokupne rehabilitacije, pa tako i govorne.

Body talk

The authors wanted to show the connection between lesions in different parts of brain and body positions of aphasic patients while lying in bed when they are still in acute stage of illness. It has been shown that in the first day (hours) after the stroke or any kind of traumatic damage has occurred, there are similarities in patients bodies positions connected with lesions which are in the same region, no matter what ethiology is the cause of the damage. The lesions are referred to both left and right hemisphere. Of course, the same later behave as stronger or milder paresis or plegions. Mentioned bodies positions referred to a spontaneous lying in bed while sleeping or resting. Body position in aphasic patients could be an indicator how to behave in a process of entire rehabilitation, including speech.

oooooo

Jerneja Novšak Brce

The effectiveness of methods "Conscious synthesis of development" and "VLAJA"

Stuttering is a multidimensional disorder which manifests itself in speech, psychological, physiological, physical and social field. Today there are many methods to try

to help people who stutter. The success of a method in general does not mean the overall success of the correction of this disorder with a particular person. Newer methods are all based on a more comprehensive treatment of persons who stutter. One such therapy is also method called "conscious synthesis of development" (ZSR), which is in the Institution for Deaf and Hard of hearing Persons in Ljubljana, extended by the method "multifaceted logopedic activation of stuttering persons to adapt to their environment" (VLAJA). The aim of this study was to investigate whether the methods ZSR and VLAJA could help to improve the flow of speech, reducing the length of delay in speech and can reduce the accompanying phenomena of 20 persons who stutter, aged 11 to 24 years, 5 persons were female, 15 persons were male. The effectiveness of both methods was checked by Riley test at the start of the treatment and in the transition to the second stage of the method ZSR. When processing the data we used the t-test for two independent samples. The results showed that the number of errors in reading and spontaneous speech in the course of therapy statistically significantly decreases ($t=7,554$; $\text{sig.}<0,001$). The therapy has proven to be statistically significantly successful in reducing the length of delays in reading and in spontaneous speaking ($t=5,915$; $\text{sig.}<0,001$). The therapy using methods ZSR and VLAJA statistically significantly reduces the importance of accompanying phenomena in reading and spontaneous speech ($t=5,714$; $\text{sig.}<0,001$).

ooooo

Vlasta Podbrežnik, Maja Štebih

Treatment of stuttering persons outside the institute

An all-round speech therapeutic activation of stutterers in adaptation to their living environment. We believe that each treatment method should constantly be enriched with new knowledge. The basic aim is to assist stutterers to become successfully included in their work and living environment, to offer them psychological support and help them to develop in areas which are not part of their regular therapy (drama, puppet, dance, photo club,...). At meetings members can consolidate their personal achievements and develop further the acquired speech techniques. On trips they become travel guides and take over the microphone, an act requiring extreme self-confidence. Meetings offer them the possibility to share experiences.

ooooo

Ružica Radanović, Ljiljana Širić

Učestalost govornih poremećaja kod bolesnika liječenih na neurološkoj klinici tijekom 2009.g.

Sporazumijevanje govorom predstavlja najviši stupanj kognitivnog funkcioniranja, koji je svojstven isključivo ljudima. Analiza govorne funkcije pokazuje da je govor složen fenomen, i kao takav u ljudskom mozgu široko zastupljen. Govorni poremećaji koji mogu nastati nakon moždanog oštećenja su: afazije i disfazije, dizatrije, afonije i disfonije, skandiran govor, patološki usporen govor i dr. Provedeno je istraživanje na uzorku ispitanika oba spola, svih dobni skupina i različitog stupnja obrazovanja. Ispitanici su liječeni na Klinici za neurologiju KBC-a Osijek u vremenskom periodu od 1. siječnja do 31. prosinca 2009.g. Za logopedsko ispitivanje korišten je Boston test. Cilj rada bio je utvrditi učestalost i vrstu govornih poremećaja nastalih uslijed različitih neuroloških oboljenja. Rezultati istraživanja pokazuju nešto češće pojavljivanje neuroloških govornih poremećaja kod žena, ali prosječno starije životne dobi u odnosu na muškarce. Od ukupnog broja ispitanika (271) smetnje govora imalo je 92%, a 8% ispitanika imalo je uredan govorni status. Na ambulantni logopedski tretman, dolazilo je 11% ispitanika. 89% činili su odjelni bolesnici čiji je logopedski tretman trajao prosječno 8 dana. Smetnje govora imalo je 91% ispitanika sa dijagnosticiranim moždanim udarom, dok su kod 7% ispitanika bile dijagnosticirane ostale neurološke bolesti, te traumatske ozljede mozga. Najčešći govorni poremećaj je senzomotorna afazija, a zatim senzomotorna disfazija. Kod najvećeg broja ispitanika došlo je do poboljšanja stanja govora tijekom kontinuiranog logopedskog tretmana, što opravdava potrebu rane rehabilitacije govora neuroloških bolesnika.

Frequency of speech disorders in patients treated at department of neurology during 2009.

Understanding speech represents the highest level of cognitive functioning, which is only inherent in human beings. Analysis of voice function shows that the speech is a complex phenomenon, and as such widespread in the human brain. Speech disorders that may occur after brain damage are aphasia and dysphasia, dysarthria, dysphonia and aphonia, disarthria spastica, bradilalia, etc. Research was conducted on a sample of respondents of genders, all age groups and different levels of education. Subjects were treated at the Clinic of Neurology, KBC Osijek in the period from 1 January to 31 December, 2009. For speech (logopedics) research we used the Boston test. The aim was to determine the frequency and type of speech disorder caused by various neurological disorders. The results show slightly more occurrence of neurological speech disorders in women, but on average older than men. Of the total number of respondents (271), 92% had a speech disability and 8% of the subjects had normal speech status. For outpatient speech therapy came the 11% of respondents. 89% consisted of departmental patients for speech therapy, which lasted an average of eight days. 91% of patients diagnosed with stroke, had disturbances of speech, while 7% of respondents were diagnosed with other neurological

diseases and traumatic brain injuries (TBI). The most common speech disorder is a sensorimotor aphasia, and sensorimotor dysphasia. There was improvement in the majority of respondents, during continuous speech (logopedics) therapy, which justifies the need for early speech rehabilitation of neurological patients.

ooooo

Lidija Andrijević Gajić, Marina Milković, Ljubica Pribanić

Prikaz projekta: "Igram se i čitam"

Cilj je ovog postera prikazati aktivnosti projekta koji se odvija u suradnji Saveza gluhih i nagluhih grada Zagreba te Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta. Projekt je usmjeren predškolskoj te osnovnoškolskoj djeci oštećena sluha i njihovim roditeljima. Projekt se odvija kroz tri vrste radionica: radionice za učenje hrvatskog znakovnog jezika, radionice za razvoj oralnog govora i pismenosti te radionice za roditelje. Provedbom radionica očekuje se da će roditelji usvojiti i koristiti komunikacijske strategije koje potiču dijete na aktivnu ulogu tijekom zajedničkog čitanja, a što će dovesti do poboljšanja jezičnih sposobnosti i pismenosti njihove gluhe djece. Posebni ciljevi za djecu, kroz aktivno sudjelovanje u zajedničkom čitanju slikovnica jesu: razvijati slušno sekvencijalno pamćenje i auditivno zatvaranje repetitivnih fraza; poboljšati prozodijske elemente govora i izgovor pojedinih glasova; razvijati rječnik i sposobnost razumijevanja te samostalnog kreiranja i pričanja priče uz pomoć simbola; razvijati vještinu integriranja čitanja, pisanja i govora. Metode i didaktički materijali primjenjeni u radionicama za poticanje razvoja slušanja i govora koriste se i u radionicama za učenje hrvatskog znakovnog jezika, pri čemu sadržaji na hrvatskom znakovnom jeziku potiču spoznajni razvoj (stvaraju se veze između slušnih i vidnih informacija u mozgu što povećava djetetovu sposobnost pamćenja), a to sve zajedno pridonosi socijalnom i emocionalnom razvoju (smanjuje se frustracija djeteta zbog nemogućnosti komunikacije, a daje osjećaj emocionalne sigurnosti, omogućava povećavnje rječnika i razvijanje jezika; povoljno utječe na djetetovo samopouzdanje jer može lakše i prirodnije komunicirati). Kako bi se povećala kvaliteta podrške za roditelje djece s oštećenjem sluha, potrebno je saznati koje vrste podrške roditelji trebaju. U tu svrhu konstruiran je upitnik, a na temelju prikupljenih odgovora roditelja organizirat će se radionice u obliku predavanja, odnosno interaktivnih radionica, koje će obuhvatiti teme o fenomenologiji oštećenja sluha, o pravima iz područja socijalne skrbi, zatim savjetovanja o odgoju djeteta i na kraju glavne strategije zajedničkog čitanja.

The Project: "Read through play"

The aim of this poster is to present the project conducted through collaboration of Association of the Deaf and Hard of Hearing of Zagreb and Faculty of Education and

Rehabilitation Sciences. This project is attended for deaf preschool and school-aged children and their parents. It is carried out through three types of workshops: workshops for learning sign language, oral and written language and workshops for parents. We expect that through these activities the parents will learn how to use communication strategies that will foster child to take an active role during the shared reading consequently improving their language and literacy. Special aims for the children, which would develop through shared reading are: improved auditory memory; sequential hearing and auditory closure of the repetitive phrases; better prosody and articulation; vocabulary development; enhanced story understanding and memorizing; ability to independently create and tell stories using symbols; skill to integrate reading, writing and speech. The methods and didactical material used in oral workshops are used in sign language workshops as well. The content of sign language workshops fosters cognitive development (making the connection between hearing and visual information in the brain which increase child's memory). Together all this improve social and emotion development (decreases child's frustration caused by the lack of the communication by giving him feeling of emotion security; it improves vocabulary and develops language; it affects child's self-confidence due to easier and more natural communication). In order to improve the quality of the support for the parents, it was important to learn about the types of help that they need. Thus we constructed the interview form that gives us insight into parent's inquiries. Consequentially, our parent's workshops will be held in form of presentations and interactive meetings where we will talk about hearing impairment phenomenology, about social welfare rights, upbringing and ultimately we will present main strategies in shared reading.

ooooo

Luka Bonetti, Marija Kujundžić Lujan, Jadranka Franić

Neki aspekti ishoda dodjele slušnog pomagala u osoba sa staračkom nagluhošću

Cilj rada bio je ispitati neke aspekte ishoda dodjele slušnog pomagala u 24 osobe sa staračkom nagluhošću oba spola, prosječne dobi 76 godina. U tu je svrhu konstruiran i primijenjen upitnik s ukupno 41 tvrdnjom organiziranom u pet cjelina koje su ispitivale: a) učestalost korištenja slušnog pomagala u različitim komunikacijskim situacijama (10 pitanja), b) učestalost pojave negativnih komunikacijskih iskustava pri korištenju pomagala (8 pitanja), c) zadovoljstvo korisnika dodijeljenim pomagalom (10 pitanja), baratanje pomagalom i svakodnevnu brigu o pomagalu (8 pitanja), te emocionalnu komponentu primjene slušnog pomagala (5 pitanja). Slaganje s pojedinom tvrdnjom ispitanici su izražavali na skali od sedam stupnjeva, a svaki je stupanj bio praćen numeričkim pojašnjenjem (postotkom). Odgovori su prikupljeni uz asistenciju istog istraživača, kako bi se osiguralo da svaki ispitanik dobije iste upute o načinu popunjavanja upitnika. Ispitanici su pomagala najvećim dijelom koristili redovito, rjeđe u razgovoru s poznatim i češće u razgovoru s nepoznatim osobama. Pomagala su bila češće korištena u komunikaciji s više osoba, te u komunikaciji sa sugovornikom koji nije u neposrednoj blizini, a rjeđe u

situacijama izrazite pozadinske buke. Nešto veći postotak teškoća bio je povezan s praćenjem televizijskih ili radijskih programa, s načinom na koji se na pomagalu podešava glasnoća i jasnoća zvuka, te s njegovim kombiniranim korištenjem s telefonom ili mobitelom, no osnovne radnje (čišćenje pomagala, zamjene baterija) nisu predstavljale teškoću. Ispitanici su općenito bili izrazito zadovoljni pomagalima, pogotovo njihovom vidljivošću i veličinom. Iako je dio smatrao da ih njihovo slušanje i dalje u određenoj mjeri socijalno ograničava, većinu trenutna kvaliteta slušanja ne uznemirava značajno, te se ne osjećaju isključenima iz razgovora ili uzrokom sugovornikove nelagode.

Some aspects of hearing aid outcome in persons with presbycusis

The aim of the research was to investigate some aspects of hearing aid outcome in a group of 24 men and women with presbycusis (mean age 76 years). For this purpose, questionnaire containing 41 items was designed and administered. The items were organized to examine: a) the use of the hearing aid in various communication situations (10 questions), b) occurrence of negative experiences while using the hearing aid (8 questions), c) hearing aid satisfaction (10 questions), hearing aid handling and everyday care (8 questions), and emotional component of hearing aid use (5 questions). Subjects expressed their agreement with each of the items on a 7 point scale, which was numerically reinforced (with percentages). The answers were exclusively collected with the assistance of the same researcher, in order to insure that every subject gets the same instruction on how to respond to a specific item. The subjects were mostly using their hearing aids regularly. The frequency of hearing aid use decreased in communication with familiar person, and increased in communication with unfamiliar person. The use of the hearing aid was more often in group communication and in communication with a person who is not in direct proximity, but rarer in situations when background noise is prominent. Somewhat higher percentage of difficulties was associated with the following of TV/radio programs, with the adjustment of loudness or clarity of the sound, and with combined use of hearing aid with telephone/mobile phone. Elementary operations, like hearing aid cleaning or battery changing, were not a problem. The subjects were generally very satisfied with their hearing aids, especially with their visibility and size. Although some of them considered that their listening is still causing them some degree of social limitation, most of them stated their momentary quality of hearing is not upsetting, and that they do not feel excluded from the conversation or like being the source of collocutor's discomfort.

Sandra Bradarić-Jončić, Ivana Čohan, Renata Mohr

Ovladanost imeničkom morfologijom u slušnooštećenih osnovnoškolaca

Ispitivanjem je obuhvaćeno 42 slušnooštećene djece, polaznika III-VIII razreda redovne i posebne osnovne škole. Ispitanici su prosječno riješili 48% zadataka s imeničkom morfologijom u jednostavnim SPO rečenicama. Jedninom imenica vladaju bolje nego množinom. Najslabije u jednini vladaju dativom i instrumentalom, a najbolje lokativom i akuzativom. U množini najbolje vladaju nominativom, akuzativom i vokativom, a znatno slabije instrumentalom, dativom i lokativom. U jednini najbolje vladaju sklonidbom imenica muškog roda, zatim ženskog roda te srednjeg roda, dok u množini najbolje vladaju ženskim rodnom, zatim srednjim rodnom, a najslabije muškim rodnom. Značajno bolju ovladanost imeničkom morfologijom na gotovo svim varijablama pokazali su nagluhi ispitanici u odnosu na i ispitanike s kohlearnim implantatima i gluhe ispitanike. Razlika između ispitanika s umjetnom pužnicom i gluhih ispitanika također je značajna. Značajne razlike pokazale su se i između polaznika redovne i posebne škole.

Noun morphology skills in hearing impaired elementary school children

The sample consisted of 42 hearing impaired students attending grades III-VIII of regular and special elementary school. The average achievement on noun morphology test, consisting of simple SPO sentences with nouns in all cases of Croatian language, was 48%. Hearing-impaired students achieved better results with singular than with plural. In singular, the worst results they achieved with dative and instrumental, and the best results with locative and accusative. In plural the best results they achieved with nominative, accusative and vocative, and much worse with instrumental, dative and locative. In singular best results they achieved with nouns of masculine gender, following by those of feminine one, and the worst they achieved with nouns of common/neuter gender. In plural they achieved best results with feminine gender nouns, following by common/neuter gender nouns, and worst they achieved with masculine gender nouns. Significant differences in noun morphology skills have been established between hard of hearing students, deaf students with cochlear implants and students with classical hearing aids. Significant differences have also been established between students attending regular and special school for hearing-impaired children.

Slavica Jelić, Lidija Andrijević Gajić

Uloga logopeda u ustanovi socijalne skrbi

Tijekom proteklih nekoliko godina u našem smo Centru suočeni s brojnim novim izazovima, promjenama populacije i prevladavajućim brojem djece s komunikacijskim teškoćama bez oštećenja sluha. Djelatnost Centra sada je pružanje usluga djeci i mladeži oštećena sluha s nerazvijenim ili nedovoljno razvijenim govorom; djeci i mladeži uredna sluha s poremećajem govorno-glasovne-jezične komunikacije; djeci i mladeži sa specifičnim teškoćama u učenju; djeci i mladeži s poremećajima u komunikaciji koji su posljedica poremećaja iz autističnog spektra, sniženog intelektualnog funkcioniranja, emocionalnih poteškoća ili višestrukih oštećenja, u dobi od 0-te do 21-e godine života. Obzirom na nastale promjene, audiorehabilitatorice su morale usavršiti svoja znanja i razviti nove kompetencije i vještine u logopedskom radu. To je dovelo do prilagodbi u pristupu procjeni dece u smislu pomaka od tradicionalnog ka pragmatičnom modelu usmjerenom na djetetova individualna postignuća kroz vrijeme. Učinjen je odmak od "deficita unutar djeteta" i smanjeno vrijeme u izdvajanju djeteta na individualnu logoterapiju. Kako bi odgovorile na ove izazove, individualne rehabilitatorice su se uključile u novu, proširenu ulogu logopeda kao stručnjaka koji svoj doprinos daje kroz direktne i indirektne oblike podrške djetetu. Logopedska intervencija odvija se isključivo kroz timski pristup uvažavajući grupnog rehabilitatora, stručni tim i, prvenstveno, roditelja kao partnera.

The role of speech and language therapist in social welfare institution

During the last few years, speech and language therapists in our Centre were faced with many new challenges, changes in population and prevailing number of children with communication difficulties but without hearing impairment. Our Centre now provides services for children and youth with multiple disorders: mainly communication, speech-voice-language and learning difficulties. Our population is from 0 up to 21 years of age. This proposed need for new knowledge, skills and competencies of individual therapist. Consequentially, the shift was made from traditional assessment to more pragmatic model oriented toward child's individual achievement during the time. The move was made from "deficit within child" and "pull-out" model of therapy to new, broaden role of speech and language therapy. The individual therapist became expert that contributes to the child's development through direct and indirect ways, conducting the intervention exclusively through team approach giving the priority to the parent as a partner.

Mirjana Ivkić

Bobath koncept u terapijskom hranjenju

U modernoj se neurorehabilitaciji trenutno koriste brojni neurološki pristupi u liječenju pacijenata s neurološkim deficitom, a Bobath koncept predstavlja jedan od takvih, najčešće korištenih neurorehabilitacijskih programa. Sama definicija „koncept“ govori o dinamičnosti i plastičnosti samog programa, koji se mijenja i unapređuje u skladu s novim neuroznanstvenim spoznajama. Osnovni princip Bobath koncepta u radu s djecom je promatrati cijelo dijete, ne korigirati kretnje, ne jačati ili relaksirati mišiće, već poticati normalne uzorke pokreta i držanja tijela. Neurorazvojna terapija (NRT) temelji se na dvijema spoznajama: o oštećenje mozga remeti razvoj kontrole stava tijela i pokreta o kao posljedica moždanih oštećenja, nastaju stereotipni i nepravilno koordinirani uzorci kretanja. Budući da se rana komunikacija dojenčeta ostvaruje pokretom, djeca s motoričkim teškoćama imaju problem u stvaranju prvih obrazaca komunikacije. Kako se i hranjenje i artikulacija (i fonacija) temelje na mišićnoj aktivnosti istih mišićnih skupina, prije no što se govor počne razvijati, hranjenjem se stvara inicijalno senzomotoričko iskustvo. Teškoće hranjenja (sisanja), koje se mogu javiti u najranijoj životnoj dobi, ukazuju ili na neurološku nezrelost, ili na potencijalnu neurološku disfunkciju. Njihovo rano uočavanje i rana intervencija, koja sadrži niz primjerenih i svrsishodnih postupaka, bilo facilitacije ili inhibicije, spriječit će razvoj većih smetnji hranjenja, a time i govornih poteškoća. Prije no što se započne s terapijskim hranjenjem potrebno je prema dobi procijeniti funkcionalni status i razvijenost donje čeljusti, senzomotoričke funkcije mišića lica (mimika i žvačna muskulatura), oralni refleksi, jezik, disanje i fonacija. Ovisno o tim procjenama stvaraju se kriteriji koji je potrebno zadovoljiti prilikom terapijskog hranjenja: o pravilan položaj tijela o oralna kontrola o pravilna tehnika hranjenja i izbor hrane o uporaba primjerenog pribora za jelo o pravilne tehnike brisanja, umivanja i pranja zuba. Od samog rođenja, hranjenje pruža užitak, stvara jaku emotivnu vezu s majkom i prve obrasce komunikacije. Sitost i zadovoljstvo djeteta znači smirenost i sreću roditelja, što je preduvjet uspjeha. Pravilnim hranjenjem djece s poteškoćama žvakanja i gutanja postiže se prije svega primjeren rast i razvoj, bolja kontrola oralnih funkcija, gutanja i disanja, a time i bolja pripremljenost mišića koji sudjeluju u artikulaciji i fonaciji.

Bobath concept in therapeutic feeding

In modern neurorehabilitation we use many different neurological approaches in the treatment of patients with neurological disturbances. Bobath concept represents the most used program in neurorehabilitation. The definition „concept“ indicates the dynamism and plasticity of the program, which is constantly developing and changing according to recent advances in neuroscience. The basic principle of the Bobath concept in rehabilitation of children is to observe the whole person (child), not necessary correcting the movements, strengthening or relaxing the muscles, but instead stimulating normal patterns of movement and body posture. Neurodevelopmental therapy (NDT) is based on two basic scientific

knowledge: o Brain damage interferes with normal development of body posture control and normal movements; stereotypic and irregularly coordinated movement patterns arise as a consequence of brain damage. Since the infant accomplishes the early communication by motoric movements, potential motoric disorders interfere with the creation of first communication patterns. Since feeding, articulation and phonation rely on the activity of same groups of muscles, feeding creates the initial sensomotoric experience before development of language. Difficulties in feeding, sucking and swallowing, which may arise in the earliest postnatal period, point to neurological immaturity or potential neurological disorders. Early insight and intervention, which includes a number of appropriate and rational approaches, whether facilitation or inhibition, will prevent the development of more complex feeding and thereby also speech disorders. Before therapeutical feeding is started, it is necessary to assess the age-related functional status and the developmental status of the jaw, sensomotoric functions of both, facial and masticatory muscles, oral reflexes, function of the tongue and phonation. These assessments are required for creating criteria for therapeutic feeding: • Adequate body posture • Oral control • Adequate technique of feeding and selection of food • Use of appropriate cutlery • Adequate technique of cleaning, washing up and teeth care From the birth, feeding provides pleasure, builds strong emotional relationship between mother and child and produces first patterns of communication. Satiety and satisfaction of the child leads to the satisfaction and happiness of parents, which is prerequisite for success. With proper feeding of children with chewing and swallowing difficulties, we can accomplish proper growth and development, better control of oral functions, swallowing and breathing, and thereby better preparation of muscles important for articulation and phonation.

ooooo

Adela Lang, Tamara Vidaković

Terapija poremećaja gutanja (disfagije) u ranoj rehabilitaciji bolesnika nakon traumatske ozljede mozga i nakon kardio-respiratornog aresta

Terapija poremećaja gutanja (disfagije) u ranoj rehabilitaciji bolesnika nakon traumatske ozljede mozga i nakon kardio-respiratornog aresta. Gutanje je vrlo složena neuro mišićka aktivnost koja se odvija u tri faze. Prva je oralna faza koja djeluje voljno. Druge dvije, faringo-laringealna i ezofagealna su refleksne i provode se bez voljne kontrole. Osim toga akt gutanja mora biti nužno koordiniran sa disanjem jer se disanje za vrijeme gutanja prekida. Svrha ovog postera je prikazati proceduru za provođenje rane stimulacije gutanja kod bolesnika nakon traumatske ozljede mozga i kardio-respiratornog aresta. Ti bolesnici su zbog održavanja vitalnih funkcija u ranoj fazi rehabilitacije ovisni od trahealnih kanila i nazogastričnih sonda. Trahealne kanile i nazogastrične sonde sa jedne strane štite bolesnika od aspiracije i aspiracijske upale pluća a sa druge strane onemogućuju normalan proces disanja i gutanja. Cilj rane terapije je: 1. otkrivanje i rehabilitacija eventualnih poremećaja

gutanja (disfagije) 2. što prije stvoriti uvjete za sigurno hranjenje Pristup poremećajima gutanja mora svakako biti timski, a naša je želja u tom posteru prikazati ulogu logopeda u tom timu i istaknuti specifične rane stimulacije gutanja kod osoba sa traumatskom ozljedom mozga i nakon kardio-respiratornog aresta od terapije gutanja koja se izvodi u kasnijim stadijima rehabilitacije bolesnika sa disfagijom.

Therapy of Swallowing with Patients after Traumatic Brain Injury and Cardio – Respiratory Arrest in the Early Stage of Recovery

Therapy of Swallowing with Patients after Traumatic Brain Injury and Cardio – Respiratory Arrest in the Early Stage of Recovery The swallowing is a complex neuromuscular activity embracing essentially three phases: oral, pharyngo-laryngeal and esophageal. The oral phase is voluntary. The other two are reflexive and occurring without voluntary control. The act of swallowing must be coordinated by breathing which is stopped during swallowing. The aim of this poster presentation is to describe the procedure of executing early swallowing stimulation with patients after Traumatic Brain Injury and Cardio – Respiratory Arrest. In the early stage of recovery those patients depend on additional facilities like tracheal cannula and nasogastric tube for maintaining their vital function. Tracheal cannula and nasogastric tube prevent patients from aspiration and secondary aspiration pneumonia on one side and on the other side these facilities disable normal breathing and swallowing process. The goal of the early swallowing therapy is as following: Finding possible swallowing disorders through diagnostic process and rehabilitation. Creating conditions for safe feeding as soon as possible. The approach to swallowing disorder treatment should be considered as a team work. In this poster presentation we would like to present the role of a speech language therapist, who is one of the important roles of this team. We would also like to present the specifics of early swallowing stimulations process in comparison to late stages of swallowing rehabilitation.

ooooo

Silvana Bilonić Milošević, Maja Kelić

Ponavljanje rečenica s obzirom na obavezne glagolske dopune kod djece s jezičnim teškoćama i urednim jezičnim razvojem

Ponavljanje rečenica s obzirom na obavezne glagolske dopune kod djece s jezičnim teškoćama i urednim jezičnim razvojem Ponavljanje rečenica jedan je od najčešće upotrebljivanih načina ispitivanja i procjenjivanja jezične obrade kod djece. Djeca pri ponavljanju dugih rečenica koriste svoje semantičko i sintaktičko znanje jer rečenicu moraju ponovno proizvesti, a ne jednostavno ponoviti obavijesti sačuvane u kratkoročnom

pamćenju. Istraživanja su pokazala da djeca bolje ponavljaju duge rečenice sa strukturom u kojoj glagol ima tri argumenta (subjekt, izravni i neizravni objekt) te da djeca češće ispuštaju one elemente u rečenici koji ne narušavaju gramatičnost rečenice, ali ju čine manje obavijesnom. Uspješnost ponavljanja rečenica kod djece s jezičnim teškoćama kvantitativno se i kvalitativno razlikuje od uspješnosti djece urednog jezičnog razvoja. U ovom su radu ispitane tri skupine djece. Ispitana su djeca s posebnim jezičnim teškoćama pri čemu tu skupinu čine djeca narušenog jezičnog razvoja uredne inteligencije, bez dijagnosticiranih neuroloških nedostataka i bez dodatnih oštećenja. Drugu skupinu čine djeca s jezičnim teškoćama prosječnog kognitivnog razvoja, ali s dijagnosticiranim neurološkim nedostacima (prisutnost patoloških odstupanja u EEG-u, djeca koja koriste AET, epi status). Ove dvije skupine činila su djeca koja pohađaju Osnovnu školu Poliklinike SUVAG. Treća skupina je kontrolna skupina koju čine djeca urednog jezičnog razvoja, bez dijagnosticiranih neuroloških odstupanja, polaznici redovne osnovne škole. Ispitanici su ujednačeni po kronološkoj dobi (9-11 god.). Ispitni materijal se sastojao od tri skupine rečenica koje su se razlikovale s obzirom na glagolske dopune (rečenice s glagolom i subjektom, rečenice s glagolom, subjektom i izravnim objektom, rečenice s glagolom, subjektom, izravnim i neizravnim objektom). Dobiveni rezultati ukazuju na postojanje kvantitativnih i kvalitativnih razlika između skupina.

Sentence repetition in children with language impairment – the role of number of obligatory arguments

Sentence repetition in children with language impairment – the role of number of obligatory arguments Sentence repetition tasks are widely used to discriminate children with language impairment and to examine language processing in children. While repeating long sentences, children have to process and reproduce the sentence, not just repeat information stored in short-term memory. Research suggest that children easier repeat long sentences with verbs which have three obligatory arguments (subject, direct and indirect object) and that children more often omit those sentence elements which do not impact grammatical regularity but their omission make sentences less informative. Achievements in sentence repetition tasks of children with language impairment qualitatively and quantitatively differ from achievements of their normally developing peers. We examined three groups of children: children with specific language impairment, which included children with language difficulties, normally intelligent, with no diagnosed neurological deficits. Second group included children with language disabilities, normally intelligent, with neurological deficits (pathological changes in EEG, antiepileptic th., status epilepticus). These two groups included children from Elementary school of SUVAG Polyclinic. The third group included normally developing age-matched peers (9-11 years old) from regular elementary school. Material consisted from three groups of sentences variated by number of obligatory verb arguments (sentences with verb and subject, sentences with verb, subject and direct object, sentences with verb, subject, direct and indirect object). Results showed qualitative and quantitative differences between groups.

Martina Burazer

Formiranje centara aktivnosti za poticanje razvoja jezika i govora

Formiranje centara aktivnosti za poticanje razvoja jezika i govora U vrtiću smo kreirali poticajno materijalno okruženje (centre aktivnosti) s ciljem stimulacije razvoja jezika i govora od najranije dobi djeteta. Uzimajući u obzir kronološku dob djece i vodeći se linijom urednog jezično-govornog razvoja, ali i individualne kognitivne sposobnosti svakog djeteta, formirana su tri centra za poticanje razvoja jezika i govora. Centri su osmišljeni tako da podržavaju raznolike i raznorodne interese djece u skupinama. Prvi centar je namijenjen najmlađima, okvirno od prve do treće godine kronološke dobi. Drugi centar je namijenjen djeci od tri do pet godina, a treći djeci od pet do sedam godina starosti. Kronološka dob je okvirna jer je većina odgojnih grupa mješovita po kronološkoj dobi. Osim navedenog, vodilo se računa i o tome da svaka arhitektonska cjelina unutar objekta ima po jedan dobro opremljen i strukturiran centar. Izbor poticajnih igara za razvoj jezičnih i govornih vještina slijedi određeni poredak i provodi se s djecom u svrhu aktiviranja i stimulacije skladnog razvoja jezično-govornih vještina, ali i sprječavanja mogućih odstupanja tijekom tog razvoja. Kroz logopedске radionice odgojitelji su educirani kako da doprinose jezično-govornom razvoju oplemenjivanjem prostora u kojem borave djeca (prostor kao treći odgajatelj), ali i vlastitim dobrim primjerom. Osim odgojitelja važnu ulogu i pomoć u stvaranju poticajnog materijalnog okruženja daju roditelji, ali i tehničko osoblje vrtića. Na ovakav je način nastao velik broj prilika za raznoliku interakciju djece s materijalnim okruženjem.

The formation of activity centers to encourage the development of language and speech

The formation of activity centers to encourage the development of language and speech In kindergarten, we create a supportive material environment (activity centers) in order to stimulate the development of speech and language from the earliest ages. Taking into account the chronological age of children, and taking the proper line of language and speech development, and individual cognitive abilities of each child, three centers were established to encourage the development of language and speech. Centers are designed to support the many and diverse interests of children in groups. The center is intended youngest, roughly from first to third year of chronological age. Another center is designed for children from three to five years, and third center is for children from five to seven years. Chronological age is approximate because most educational groups mixed by chronological age. In addition, it was taken into account also that each architectural unit within the facility has one well equipped and structured center. The choice of stimulating games for the development of language and speech skills following the order and carried out with children in order to activate and stimulate the harmonious development of language and speech skills, but also the prevention of possible deviations during this development. Through speech and language workshop preschool teacher were trained on how to contribute to the development of speech and language by improving the space in which children reside (space as the third educator) and how they themselves can be a good speech

and language model. Besides the preschool teachers, very important role and help in creating an supportive material environment gives parentas, and technical personnel kindergarten. In this way we created a large number of diverse opportunities for children to interact with the material environment.

ooooo

Jasminka Čavuzić Čajko

Uvođenje geste i poticanje jezično – govornog razvoja

Cilj ovog rada je prikazati proces identifikacije i dijagnostike djeteta koje kasni u jezično – govornom razvoju, te samu intervenciju. Dijete je identificirano u dječjem vrtiću u dobi kad je moguća i potrebna rana logopedska intervencija te se odmah krenulo sa savjetodavno – terapijskim radom. Dječak je kasnio u prijelazu iz predjezične u jezičnu komunikaciju, te je bilo važno uvesti privremeno komunikacijsko sredstvo. Prema procjeni logopeda privremeno komunikacijsko sredstvo je bila gesta obzirom da je dječak već sam koristio nekoliko simboličkih gesti i iznašao si sredstvo komunikacije, te je bio izuzetno imitativan. Kroz savjetodavno – terapijski rad majci se objasnio uredan komunikacijski i jezično – govorni razvoj kako bi razumijela teškoće koje ima njezino dijete, objasnili su se svi poticajni aspekti geste te se uvodila gesta i poticao jezično – govorni razvoj. Osim roditelja, u proces savjetovanja su bile uključene i odgojiteljice. Nakon deset mjeseci kontinuiranog savjetodavno – terapijskog rada postignut je veliki napredak. Razumijevanje govora je u skladu s dobi, dječak se izražava tročanim agramatičnim rečenicama te se logopedska terapija nastavlja.

Gesture implementation and enhancing language development

The goal of this work is to show the process of identification and diagnostics language delay and intervention. A child was identified in Kindergarten in age when early intervention is important. We immediately started with counselling and therapy. The boy was being late in transition from prelinguistic to linguistic communication and it was important to implement temporary communication instrument. Speech therapist assessment was that temporary communication instrument has to be gestures because boy already had his own symbolic gestures and he was very imitative. Through counselling and therapy mother was informed about typical communication and language development so she could understand child's difficulties. Also, she was explained how gestures stimulate language development. Speech therapist implemented gestures and stimulate language development. In counsel were also included preschool teachers. After ten months counselling and therapy we accomplished great progress. Language comprehension is now appropriate for age, expressive language is grammatically incorrect and speech therapy is still going on.

Karolina Lice, Zorana Dedić, Ivona Radić, Maja Colnago

Vrste rečenica u naraciji djece predškolske dobi

Rečenica je osnovna strukturna jedinica gramatike. Po sastavu se rečenice dijele na jednostavne, jednostavne proširene, te zavisno i nezavisno složene rečenice. Rečenica je najmanji dio diskursa, te kao takva i sama može biti diskurs kad se iz njega izluči (Grobler i Arapović, 2005). Priče koje pričaju djeca s jezičnim teškoćama su jezično manje složene nego priče njihovih vršnjaka bez jezičnih teškoća. Rečenice su jednostavne, uporaba veznika uglavnom je vezana uz konektore i te i onda, te su česte i različite morfosintaktičke pogreške (Arapović, 1996; Arapović i Kuvač, 2003). Budući da su narativne sposobnosti jedan od bitnih pokazatelja spremnosti djeteta za polazak u školu, cilj našeg istraživanja bio je prikazati kojim se vrstama rečenica koriste djeca s posebnim jezičnim teškoćama (PJT) tijekom pripovijedanja, te ih usporediti s vrstama rečenica djece urednog jezično-govornog razvoja. Ispitivanjem su obuhvaćene dvije skupine ispitanika u dobi od 6 do 7 godina (predškolci). Prvu skupinu ispitanika čini 10 djece s dijagnozom posebne jezične teškoće, a kontrolnu skupinu čini 10 djece urednog jezično-govornog razvoja. Narativne sposobnosti obje skupine ispitanika ispitane su slikovnicom *Frog, where are you?* (Mayer, 1969), te je analizom transkripata zabilježena učestalost pojedinih vrsta rečenica koje djeca koriste tijekom pripovijedanja.

Types of sentences in the narration of preschool children

The sentence is the basic structural unit of grammar. Its composition is divided into simple sentences, simple enlarged sentences, subordinate clause and coordinate clause. The sentence is the smallest part of the discourse, and as such, may itself be a discourse (Grobler and Arapović, 2005). The stories which are being told by children with language impairment are linguistically less complex if compared with the stories of their peers without language impairment. The sentences, told by children with specific language impairment (SLI) are simple, the use of conjunctions is mainly connected with the connectors *and* and *and then*. In those sentences different morphosyntactic errors can be found (Arapović, 1996; Arapović and Kuvač, 2003). Narrative skills is one of important indicators of children's readiness for school, so the aim of our study was to show which types of sentences are used by children with specific language impairment (SLI) during the narration, and compare them with the types of sentences that are used by the children with typical language development (TLD). The study included two groups of children in the age of 6 to 7 years (preschoolers). The first group consists of 10 children with diagnose of specific language impairment, and the control group consists of 10 children with typical language development (TLD). Narrative skills of both groups were examined by the picture book *Frog, where are you?* (Mayer, 1969). We analyzed the types of sentences from the transcripts of the recorded speech.

Andrea Milevčić Malenica, Sofija Nađvinski

Razlike u razumijevanju u djece s jezično-govornim poteškoćama i djece oštećena sluha

Ispitali smo razlike u razumijevanju pisanog teksta u djece s jezično-govornim poteškoćama i djece oštećena sluha. U terapiji jezika, govora i slušanja, uočili smo da postoje razlike u razumijevanju obrađenog teksta između navedenih skupina. Ispitane su dvije skupine od po sedam učenika četvrtih razreda uključenih u kompleksnu rehabilitaciju u Osnovnoj školi Poliklinike SUVAG u dobi od 10,5 do 11,5 godina. Svi ispitanici su imali urednu neverbalnu inteligenciju. Za ispitivanje smo koristili pisani tekst po težini, vokabularu i sadržaju adekvatan kronološkoj dobi, sazrijevanju psiholingvističkih sposobnosti i mogućnostima ispitanika. Preliminarni rezultati ukazuju da postoji značajna razlika u razumijevanju teksta između dvije ispitivane skupine. Skupina djece oštećena sluha je bolja u razumijevanju pisanog teksta od djece s jezično-govornim poteškoćama. Dobiveni rezultati upućuju na potrebu drugačijeg pristupa u njihovoj rehabilitaciji.

Comprehension differences in children with speech and language impairment and hearing impaired children

We examined differences in the comprehension of written text in children with speech and language impairment and hearing impaired children. During speech -language and hearing therapy we noticed that there are differences in written text understanding between the two groups. Each group consisted of seven 4th grade pupils involved in the complex speech-language and hearing therapy in the Polyclinic SUVAG primary school. The children were 10.5 to 11.5 years of age and had normal range for nonverbal intelligence. For testing we used written text appropriate by complexity, vocabulary and content for chronological age of the children, level of their psycholinguistic maturity and capabilities. Preliminary results indicate that there is a significant difference in text comprehension between the two studied groups. The group of hearing impaired children was better in text comprehension than children with speech and language impairment. The obtained results indicate the need for different approaches in speech-language and hearing therapy.

ooooo

Ivana Šimić, Maja Mustapić, Mirjana Kosir, Tea Vučina

Povezanost između mentalne dobi i rječničkoga razvoja kod djece sniženih intelektualnih sposobnosti

Jezik uključuje glasove, glasovima tvorimo riječi, riječi nose značenje, slažu se u razumljive rečenice, a njihov odabir ovisi o svrsi i funkciji komunikacije. Iako riječi nisu

konkretni predmeti, njihovo postojanje ostvaruje se kroz povezanost fonološke, semantičke i sintaktičke informacije koja se izabire iz toka informacija koje primamo. Premda se čini da je dijete tek proizvodnjom riječi zakoračilo u svijet jezika, ono je prije nego je počelo govoriti, jezik svoje okoline moralo razumjeti. Govorenju je prethodilo razumijevanje jezika pa tako djeca moraju razumjeti riječ ili gramatičku strukturu prije nego je i sama proizvedu. Kada dijete poveća svoj vokabular, otvorit će vrata za usvajanje ostalih jezičnih sastavnica, osobito morfologije i sintakse. Smatra se da je sedmogodišnje dijete, polaskom u školu ovladalo različitim razinama materinskoga jezika. Ukoliko nije, za očekivati su poteškoće savladavanja nastavnoga gradiva, kao i usvajanje čitanja i pisanja. Nedovoljno usvojen jezik pred polazak u školu obično je karakteriziran oskudnijim rječnikom, pojmovnim siromaštvom te neosjetljivosti na gramatičke pogreške i općenito slabijom usvojenosti gramatike materinskoga jezika. Rezultati mnogih istraživanja pokazali su kako je bogatstvo rječnika jedan od najvažnijih čimbenika koji određuju uspješnost jezičnog razumijevanja i jedan od najboljih samostalnih prediktora razumijevanja pri čitanju čime se postavljaju temelji uspješnome savladavanju školskoga programa primjerenog kronološkoj dobi djeteta. Međutim, što je s rječnikom djece sniženih intelektualnih sposobnosti? Iako je poznato kako djeca sa sniženim intelektualnim sposobnostima imaju općenito deficit jezične sposobnosti, postavlja se pitanje je li njihov jezični razvoj samo usporeniji, a slijedi jednake obrasce urednosti, ili se općenito razlikuje od jezičnoga razvoja djeteta bez poteškoća? Ovim će se istraživanjem usporediti rezultati rječničkoga razvoja s rezultatima kognitivnih sposobnosti kod djece sniženih intelektualnih sposobnosti predškolskoga uzrasta primjenom Peabody slikovnog testa rječnika i WISC-a te će se ispitati povezanost dobivenih rezultata rječničkoga razvoja na dvama svjetski priznatim testovima.

The association between age and mental development in children with cognitive disabilities

Language includes the voices, the voices form a word, words carry meaning, agree in understandable sentences, and their selection depends on the purpose and function of communication. Although words are not concrete objects, their existence is achieved through association of phonological, semantic and syntactic information that is selected from the flow of information that we receive. Although it appears that the child only produces words stepped into the world of language, it was before it started to speak the language of their environment must be understood. Speech was preceded by an understanding of the language so that children have to understand a word or grammatical structure before it has itself produced. When a child increase their vocabulary, will open the door for the adoption of other linguistic elements, especially morphology and syntax. It is believed that the seven year old child, starting school mastered the different levels of mother tongue. If not, we can expect difficulty coping curriculum, as well as acquisition of reading and writing. Insufficient language adopted before the start of school is usually characterized by scarce vocabulary, conceptual poverty, insensitivity to grammatical errors and generally weaker grammar acquisition of mother tongue. The results of many studies have shown that the richness of vocabulary is one of the most important factors that determine the success of

language understanding, and one of the best independent predictor of reading comprehension thus setting the foundation for the successful mastering the curriculum appropriate chronological age of the child. However, what about the vocabulary of children of lower cognitive abilities? Although it is known that children with cognitive abilities are generally deficit in language skills, the question is whether their linguistic development only slower and follows the same patterns of patterns, or is it generally different from the language development of the child without difficulty? This study will compare the results of vocabulary development with the results of development of cognitive abilities in children of lower cognitive abilities preschool children using the Peabody picture vocabulary tests and WISC-a and will investigate the relationships between the results of vocabulary development of two world-recognized tests.

ooooo

Aleksandra Krampač Grljušić, Lejla Osmančević Katkić, Vesna Mihanović

Učenici s jezično-govornim poremećajima i specifičnim teškoćama u učenju u osnovnoj školi Ljudevita Gaja u Osijeku

U brojnoj stručnoj i znanstvenoj literaturi kao i u Konvenciji o pravima djeteta navodi se da sva djeca imaju pravo pristupa na podršku i usluge koje će doprinijeti njihovom zdravom rastu i razvoju. Time su svi koji sudjeluju na bilo koji način u odgoju i obrazovanju djeteta zaduženi za praćenje njegovog rasta i razvoja. Osim toga, ukoliko pravovremeno ne prepoznaju govorno - jezične i druge teškoće odgovorni su u odnosu na njihov uspjeh/neuspjeh u početnom školovanju (Deutch Smith, 1981, Gregg i sur., 1996, prema Lenček i sur. 2007). Promatrajući stanje u Republici Hrvatskoj, može se reći da u mnogim sredinama još uvijek nalazimo nedovoljno razvijene i nedostupne usluge u gotovo svim sustavima u kojima se nalazi dijete s teškoćama u razvoju. U ovom radu će se prikazati dostupnost i kvaliteta pružanja podrške djeci s teškoćama u razvoju na području grada Osijeka te podatci o učenicima s jezično-govornim poremećajima i specifičnim teškoćama u učenju i njima dostupnoj podršci u osnovnoj školi Ljudevita Gaja, Osijek. Vodeći se participatornim pristupom u istraživanje će se uključiti i sami učenici s jezično-govornim poremećajima i specifičnim teškoćama u učenju kako bismo dobili uvid u njihovo zadovoljstvo u postojećem školskom okružju uzimajući u obzir njihovu percepciju i očekivanja od učitelja/nastavnika/škole.

Students with speech and language disorders and specific learning difficulties in primary school Ljudevit Gaj in Osijek

In the abundance of the professional and scientific literature, as well as in the Convention on children's rights it states that all children should have access to support and

service which will contribute to their healthy growth and development. Thereby, all experts involved in any way in the education of the child are in charge of monitoring his growth and development. Besides, if they do not recognize speech and language and other difficulties on time, then they are responsible for their success/failure in the initial education (Deutch Smith, 1981, Gregg and al., 1996, as per Lenček and al., 1997). By looking at the situation in Republic of Croatia, we can say that in many communities we can still find underdeveloped and inaccessible services in almost all systems where there are children with developmental difficulties. This paper will show the availability and quality of support to the children with developmental difficulties in the area of the city Osijek, as well as the data about the students with language and speech disorders and specific learning difficulties and support available to them in primary school Ljudevit Gaj in Osijek. Taking a participatory approach to research pupils with language and speech disorders and specific learning disabilities will be included in order to gain insight into their satisfaction with the current school environment, taking into account their perceptions and expectations of teachers /school.

Ivona Salaj, Lejla Osmančević-Katkić

Utjecaj jezika na stvaranje koncepta "drugog" u dječjoj književnosti

Rano poučavanje i kazivanje priča otvara djeci put ne samo u spoznavanje kulture, naroda, tradicije, jezika i običaja već ujedno i oplemenjuje ranu komunikaciju stvarajući pozitivne preduvjete za razvoj čitanja te učenja u školskom okruženju. Jezik u dječjim pričama obogaćuje unutarnji život djeteta te ga kroz metafizičke obrasce uvodi u pojmovno, u različito, dajući mogućnost promjene već usvojenih spoznaja. Priče/bajke obiluju jezičnom komunikacijom utemeljenoj na simbolizaciji. Simbolima se pripisuju arbitrarna značenja i tako oni postaju prekretnice na kojima se dijele dobro i zlo, lijepo i ružno, prihvaćeno i neprihvaćeno, normalno i ne-normalno. Jezik bajki djetetu je razumljiviji nego jezik odraslih. Taj jezik se dotiče djetetove unutarnje stvarnosti obogaćujući djetetov stvarni život čineći ga otvorenim za različitost i drugost. U ovom radu će se, koristeći diskurzivnu analizu, prikazati znanstveno promišljanje o recepciji i interpretaciji bajke kako u jezičnom odgoju i obrazovanju tako i o važnosti izbora teksta koji progovora o kulturološkim odrednicama te postavlja koncept „Drugog“ u dječji svijet. Svrha je ovoga rada ukazati na važnost pri odabiru književnumjetničkih djela te naglasiti utjecaj bajke ne samo na razvijanje emocionalne inteligencije i pružanje uvida u ljudsko ponašanje već istovremeno i na obogaćivanje rječnika i usvajanje novih jezičnih struktura kao i osiguravanje ugodnoga i opuštenoga konteksta koji djeluje pozitivno na usvajanje jezika. Odabirom bajke te njenom interpretacijom, često nesvjesno prenosimo kulturološke obrasce i izgrađujemo (ne)prihvaćanje teškoće, invaliditeta, različitosti, drugosti. Tako će ujedno u radu biti dani savjeti za rad s djecom s teškoćama u razvoju s obzirom na odabir bajki i njenog utjecaja na

stvaranje slike o sebi kao i načina na koji bajka komunicira s poimanjem teškoće, invaliditeta, odnosno različitosti. Ovo je od posebne važnosti za rad s djecom s posebnim jezičnim teškoćama koja su zbog smanjenog stupnja jezične kompetentnosti osjetljivija na razumijevanje skrivenih poruka u bajkama.

The impact of language in creating the concept of "other" in children's literature

Early teaching and telling stories to children opens the way not only to learning about different cultures, peoples, traditions, languages and customs, but also refines the work product of positive communication requirements for the development of reading and learning in the school environment. Language in children's stories enriches the inner life of a child and through the metaphysical concepts introduces into conceptual; into different, giving the possibility to change already acquired knowledge. Stories/fairy tales abound in language communication based on symbolization. Symbols are attributed by the arbitrary meanings, and so they become a turning point at which the works of good and evil, beautiful and ugly, accepted and rejected, normal and non-normal are separated. The child understands better the fairy tales language than the language of adults. Language that touches the child's inner reality and enriching the child's real life by making it open to diversity and otherness. In this paper, by using discursive analysis, scientific reflection will be represented about the reception and interpretation of fairy tales as in language education and on the importance of choice of text that speaks about the cultural determinants that put the concept of "Other" into the kids world. The purpose of this study is to indicate the importance in choosing literary works and highlight the impact of fairy tales not only on the development of emotional intelligence and in providing the insight into human behavior, but at the same time enriching the vocabulary and the acquisition of new linguistic structures as well as providing a pleasant and relaxed context that has a positive effect on adoption of language. By selecting a fairy tale and its interpretation, often we unwittingly transmit the cultural patterns and build (not) acceptance of the difficulty, disability, diversity, otherness. Also, in this work the tips will be given for working with children with disabilities with regard to the selection of fairy tales and its impact on creating images of themselves and the ways in which fairy tale communicates with the understanding of the difficulties, disability, respectively diversity. This is of particularly importance to work with children with Specific Language Impairment (SLI), which are due to the reduced level of linguistic competence more sensitive in understanding of hidden messages in fairy tales.

Radionice

Workshops

Daliborka Ciganović

Utjecaj potpornog znakovnog jezika na djecu s Down sindromom

Razvoj komunikacije i govora (uporedba regularno razvijenog djeteta/djeteta s hendikepom) - Down sindrom meets GUK (potporni znakovni jezik) - Pozitivan utjecaj potpornog znakovnog jezika kod djece s Down sindromom na razvoj komunikacije - PRAKTICNI DIO: Govorimo rukama! (vladanje sa 100 znakovnih simbola u roku od 15 minuta)

Linguistic support specific for syndrome of children with Down's syndrome

Development of the communication (In the comparison: Normally developed children and children with impediment) - Down syndrome meets GUK (gesture symbols on the communication) - Positive effect of gesture symbols on the communication - Practical part: Speech with hands! (Within 15 minutes learn from 100 gestures)

Katica Puškarić

Kreiranje slikovno-grafičkih vježbi za djecu s govorno-jezičnim poremećajima preko softvera Boardmaker s proširenom bazom fotografija, simbola i slika

U logopedskoj rehabilitaciji pri Centru za odgoj i obrazovanje Slava Raškaj koristiti se softver Boardmaker s proširenom bazom slika, fotografija i grafika, čime je rad s djecom postao kreativniji, sadržajniji i dinamičniji. Boardmaker je softver (Mayer-Johnson, USA) koji je namjenjen učenicima s posebnim potrebama. Sadrži više od 4500 slika i simbola za komunikaciju, raspolaže programom za crtanje, opcijom pohranjivanja osobnih fotografija, slika grafika i drugog, različitog slikovnog materijala, te raznih mogućnosti uređenja slike i teksta, radi čega je dobrodošla njegova primjena u logopedskoj praksi. Tiskani materijali koji će biti predstavljeni zorno, putem power point prezentacije i računala različite su namjene, različitih idejnih rješenja, nastalih za potrebe osobne logopedske prakse i tek su smjernice za logopede koji će koristiti softver. Primjeri: za djecu s usporenim razvojem govora, zaostalim i nedovoljno razvijenim govorom, mogu se kreirati osobni, slikovni rječnici imenica, glagola, pridjeva, prijedloga. U simbolima i slikama, mogu se izraditi jednostavne i proširene rečenice, brojalice, pjesmice, priče koje su u funkciji učenja poticanja razvoja govora. Za djecu s dislalijom mogu se osmisliti slikovne liste izgovora glasa u željenoj poziciji, liste za uočavanje i diskriminaciju određenog glasa i sl. Iste se mogu izraditi unaprijed ili neposredno radeći s djetetom kao akativnim sudionikom. Za djecu koja imaju teškoće u jezičnom razumijevanju i izražavanju mogu se izraditi osobni rječnici svih vrsta riječi i

nepoznatih pojmova, složene slike za jezično memoriranje, povezivanje, nadopunjavanje, strukturiranje i sl., uz određeni jezični zadatak. Za djecu koja imaju teškoće u komunikaciji mogu se osmisliti osobni rječnici, komunikacijske ploče, igre, ali i obrazovni sadržaji iz raznih područja. Uz ciljani, pomoću simbola i slika naglašeno vizualizirani, govorno-jezični, originalni, terapijski program, dijete bolje prati i odgovara na verbalne zadatke, program se lako primjenjuje u radu s djecom kod kuće, a logoped brže, jednostavnije i produktivnije ostvaruje programsku zamisao, čime mu rad postaje kreativniji i zanimljiviji.

Creating picture-graphic lessons for children with speech-language disorders: Boardmaker software with expanded basis of photographs, symbols and pictures

Speech-language rehabilitation in Center „Slava Raškaj“ includes use of the Boardmaker software with expanded basis of photographs, pictures and graphics. This software makes treatment of children more creative, fulfilled and dynamic. Boardmaker is a software (Mayer-Johnson, USA) developed for students with special needs. It contains more than 4500 pictures and symbols for communication, drawing program, and option for storing personal photographs, pictures, graphics and other picture-like materials. The software also has various possibilities for editing picture and text, thus making it suitable for the use in speech-language therapy practice. Printed materials which will be presented visually, by Power point presentation and computer, have various purposes and idea solutions, developed for the needs of personal speech-language therapy practice and they are just guidelines for other speech-language therapists who will use the software. Examples: For children with delayed speech development and insufficiently developed speech it is possible to create personal picture dictionary of nouns, verbs, adjectives and propositions. Through symbols and pictures it is possible to present simple and complex sentences, nurseries, songs and stories which can be used to foster speech development. For children with dyslalia picture lists of correct speech sound position could be created, lists for perceiving and discriminating a specific sound etc. The same lists could be created in advance or during the therapy with a child as an active participant. For children who have difficulties in language comprehension and expression, personal dictionaries can be created, consisting of all word classes and unfamiliar concepts, complex pictures for memorizing language, making connections, supplementing, structuring etc., according to the specific language task. For children with communication difficulties it is possible to make personal dictionaries, communication boards, play activities, but also educational materials in different fields. With the help of a specific, through symbols and pictures visually emphasized original speech-language treatment program, child attends and responds better to verbal tasks. Program is easy to use at home too. Speech-language therapist reaches the program goal faster, easier, and in a more productive way. This makes his work more creative and interesting.

Željka Butorac, Snježana Požgaj Vinčić

Izrada zadataka u multimediji za jezične vježbe

Uredan, rani psihofizički razvoj predstavlja temelje usvajanja znanja i vještina . Važnu ulogu u tome ima jezik. Raščlanjujemo ga na fonologiju (ustroj glasova u jeziku), morfologiju (unutrašnji ustroj riječi i tvorbeni odnosi među riječima), sintaksu (rečenice), semantiku (značenje) i pragmatiku (jezična uporaba). Jezik se može promatrati na tri osnovne razine: oblika, sadržaja i uporabe. Najteže uočljiv, a možda i najčešći uzrok teškoćama u učenju jest nedovoljno usvojen jezični sustav. Blaži slučajevi jezičnih teškoća teško se dijagnosticiraju u ranoj dobi, ali polaskom u školu oni se uočavaju kod teškoća u učenju, pa tako postaju uzrokom školskog neuspjeha. Rečenica koju tvore je po pravilu agramatična, nedostaju joj vezne riječi: prijedlozi, veznici (osim i), nenaglašene osobne zamjenice, glagoli. Često izostaje adekvatna deklinacija i konjugacija, a u govoru prevladavaju imenice. Česte su i leksičke dislalije. Rječnik je siromašan, teško se izražavaju govorno i pismeno, često ne razumiju što im govorimo, imaju jače izražene gramatičke pogreške. Teško i sporo uče, teško pokazuju naučeno. Imaju izražene teškoće u razumijevanju matematičkog jezika, loši su čitači, imaju teškoća u razumijevanju pročitano. Imaju teškoće u razumijevanju određenih jezičnih kategorija (prostorni, vremenski i rodbinski odnosi , pasivne rečenice posebno u inverziji, te složenije glagolske fraze), Teže i sporije ovladavaju gramatičkim promjenama riječi, dolazi do pogrešaka u sročnosti rečenice, uporabi pomoćnih glagola i kopula te zamjenica. Vježbe koje ćemo pokazati rađene su u Power Pointu. Pojašnjavaju djeci kako nastaju riječi i koja su im značenja. Tako imamo vježbe za usvajanje sinonima, antonima, metonima i homonima, uporabe zamjenica, glagola po vidu, glagola po značenju, po predmetu, prefiksalne tvorbe riječi, umanjenice-uvećanice, glasovne promjene , izreke i poslovice itd. Ovim vježbama pomažemo djeci u usvajanju i razumijevanju jezičnih oblika koji su im teški, a tako doprinosimo razvoju jezika, čitanja i pisanja, a samim tim i učenja.

Creating tasks in multimedia for language exercises

Language has an important role in development of learning and skills. Parsing it in phonology (sound structure of the language), morphology (internal structure of words and constitutive relations between words), syntax (sentence), semantics (meaning) and pragmatics (language use). Three levels of language are : form, content and usage. Language impairment is probably hardest to notice, and perhaps the most common cause of learning difficulties. Mild cases of language impairment are difficult to diagnose at an early age, starting school they are identified as learning disabilities. Sentences those children make are agrammatic: connecting words (prepositions , conjunctions (except and) , unstressed personal pronouns, auxiliary verbs are often missing . Adequate declension and conjugation is missing, speech is dominated by nouns. Lexical asymmetry is also frequent. Vocabulary is poor, they hardly express what they think (also in writing), often do not understand what they are told, grammatical errors are frequent. They learn slowly, it is difficult for them to

show what they have learned. They hardly understand mathematical language, they usually do not understand what they read. Understanding certain linguistic categories is hard for those children (spatial, temporal and family relationships, especially in the passive sentence inversion, and the complex verb phrase). They have problems in changing mastering grammatical words. Exercises that we will show were made in Power Point. They can help children understand how the words are formed and their meanings (synonyms, antonyms, metaphors and homonyms, the use of pronouns, verbs in mind, the meaning of the verb, verbs by subject, PREFIX word formation, diminutives-augmentatives, voice changes, sayings and proverbs, etc.). These exercises help children in adoption and understanding linguistic forms which were difficult to them, and thus contribute to the development of language, reading and writing, and learning in general.

Renata Rade

Igre u plahti; u susret komunikaciji s malom djecom s poremećajima iz autističnog spektra

Prof. Guberina je u temelje verbotonalne metode ugradio svijest o iscjeliteljskoj ulozi multisenzoričkog doživljavanja i posebno isticao važnost vestibularnog, proprioceptivnog i taktilnog osjetila u procesima rehabilitacije osoba oštećena sluha i/ili jezika i govora. Suвременa neuroznanost danas ponovno otkriva procese senzorne integracije kao ključne u razvoju svakog djeteta, a kao disfunkcionalne kod značajnog broja djece s poremećajima iz autističnog spektra. Za roditelje i malu djecu koja kasne u jezično-govornom razvoju i/ili imaju komunikacijske smetnje, igre plahtom predstavljaju mogućnost dostupnog terapijskog multisenzoričkog djelovanja. Igre plahtom nude senzorički korisnu, ugodnu i zabavnu aktivnost koja združuje interese roditelja i malog djeteta. One djetetu pružaju jak senzorički poticaj: vestibularni, proprioceptivni, taktilni, slušni. Igre u plahti su strukturirane tako da nude prilike za uvježbavanje socijalnih, motoričkih, gestovnih, glasovnih i verbalnih razmjena. One omogućavaju uvježbavanje komunikacijskih vještina (naizmjeničnosti, na pr.), uvježbavaju komunikaciju gestama i/ili komunikaciju razmjenom slika (Pecs) te pružaju govorno - jezični model koji podupire verbalno razumijevanje i izražavanje. To su aktivnosti prikladne za primjenu kod kuće i stoga što, osim obične plahte i malo dobre volje, ne zahtijevaju ništa drugo. Na radionici će biti pojašnjeno i zajednički uvježbano 10 -tak igara s plahtom.

Child's sheet time; a step toward small children with autism spectrum disorder

In his verbotonal method Profesor Guberina built awareness of the role of healing impact of multisensory stimulation. He stressed the importance of vestibular, proprioceptive

and tactile senses in the procedure of rehabilitation of hearing impaired persons and person with speech and language disorder. Contemporary neuroscience rediscovered the sensory integration processes as a key in the development of every child, and as dysfunctional in significant number of children with autism spectrum disorder. For parents and small children who have speech and language delayed and/or have been on autistic spectrum, playing in bed sheet are the opportunity for home therapeutically activity. The games in sheet are full of healthy sensory impact, pleasure and fun so they joint interest of parents and little child. These games give strong sensory stimuli: vestibular, proprioceptiv, tactile, auditory. Games in sheet are structured in a way so they offer opportunity for practice social, motor, signing, voicing and verbal turn taking. They give the opportunity to practice communication skills (turn taking, for example), to practice gestures and sign communication or picture exchange communication (PECS) and give the speech and language model which support verbal comprehension and expression. These activities are suitable for home, especially because they do not need anything than ordinary sheet and good will. At the workshop there will be explained and practiced 10 games in sheet.

Natalija Kovač Gornji, Ivana Opačak

Poticanje komunikacijskih vještina u vidu grupne terapije kod djece s pragmatičkim teškoćama

Namjera ovog rada je prikazati važnost razvoja komunikacijskih vještina, posebno u djece s pragmatičkim teškoćama. Činjenica je da tijekom individualne terapije svako od navedene djece, nakon određenog vremena uz poticaj logopeda i u terapijskim uvjetima počinje paziti na primjerenu uporabu jezika (pozdravi, molbe i sl.), na sugovornika, mjesto i vrijeme razgovora te se počinje strukturirati u svom pripovijedanju, odnosno usvaja ciljane komunikacijske obrasce koje potom uz pomoć roditelja i bliže okoline primjenjuje u svakodnevnim situacijama, ali problem i dalje ostaje u vrtićkom i sličnom okruženju (dječji rođendani, igralište itd). Većina odraslih osoba pravilnom prilagodbom djetetu može uvelike smanjiti komunikacijske barijere u međusobnom razgovoru. No, djeca urednog jezično – govornog razvoja, čija je socijalna kognicija također u razvoju najčešće se teško prilagođavaju djetetu s teškoćama u pragmatici i obrnuto. S obzirom na to, nužno je provoditi terapiju u uvjetima što sličnijim prirodnom okruženju. Cilj radionice je interaktivnim putem prikazati Program poticanja komunikacijskih vještina u vidu grupne terapije kod djece s pragmatičkim teškoćama, koji se provodi u svrhu primjene naučenih komunikacijskih vještina (tijekom individualne terapije), jačanja otpornosti određene djece na intenzitet podražaja koji nosi skupina djece te u svrhu savjetodavne pomoći roditeljima kako pristupiti navedenom problemu.

Encouraging communication skills during group therapy - children with pragmatic disorders

The purpose of this workshop was to show the importance of communication skills, especially with children who have pragmatic difficulties. The fact is that the individual therapy with children after a certain time of the stimulus and speech therapy begins to observe the terms of the appropriate use of language (greetings, requests, etc.), becomes aware of the other person, place and time of the conversation, and child began to structure his narrative, and adopt targeted communication patterns that then with the help of parents and other people are applied in everyday situations, but the problem remains in kindergarten and a similar environment (children's birthdays, playground, etc). Most adults with proper adjustment of the child can greatly reduce the communication barriers in mutual conversation. However, children with proper language - speech development, who are also developing social cognition, have difficulties to communicate with children who have pragmatics disorders. Therefore, it is necessary to carry out treatment under conditions which is similar to the natural environment. The aim of the workshop is to show Program of encouraging communication skills during group therapy with children who have pragmatic disorders in an interactive manner, which is implemented in order to use newly learned communication skills (during individual therapy), to strength the resistance that some children have on the intensity of stimulus which is present in some groups of children, and also to advise parents how to access the above mentioned problems.

oooooo

Katica Kuljašević, Martina Smiljanić

Izranjajuća pismenost u kontestu dječjeg vrtića

Cilj radionice je prikazati kako u radu s djecom, odgajateljima i roditeljima stvaramo kontekst poticajan za izranjajuću pismenost. Kontekst koji potiče i podržava izranjajuću pismenost u dječjem vrtiću je kontekst koji obiluje igračkama od neoblikovanih materijala (koje izrađuju djeca, djeca uz pomoć odgajatelja ili odgajatelji, ponekad u suradnji s roditeljima), ponuda igara i materijala koji dovode djecu do spoznaja o svijetu koji ih okružuje i usvajanja koncepata, kao predznanja u procesu opismenjavanja. Svi pribori i materijali s kojima djeca rade uvažavaju osnovna pedagoška načela te potiču djecu na samostalno istraživanje i stvaralaštvo. Ovakav pristup u skladu je sa suvremenim razmišljanjima znanstvenika s područja izranjajuće pismenosti. Roskos i Christie (2001) navode da igra doprinosi razvoju pismenosti, te da okruženje u kojem se djeca igraju može biti prilagođeno stjecanju iskustava vezanih uz pismenost. Lovmo, Murphy i Fox (2005) smatraju da se pismenost razvija u više faza, a temelji se na razvijenim jezičnim vještinama, reprezentaciji i konceptima tiska, dok dr. Clinard navodi da bi u predškolskoj dobi djeca trebala usvajati predznanja i stjecati iskustva koja će biti temelj daljeg razvoja pismenosti.

Kindergarten Context for Emergent Literacy

Kindergarten context for emergent literacy is context adapted to enhance literacy experiences by playing with nonstructured materials and plays that motivate children to explore and learn about world around them and concepts, building background knowledge for literacy. All plays and materials also encourage exploring and creativity. This approach is referring to the recent emergent literacy literature. According to Roskos & Christie (2001) play contributes to literacy development, and play environment can be adapted to enhance literacy experiences. For Lovmo Murphy & Fox (2005) literacy growth is multifaceted; it requires development of language skills, representation and concepts of print. Linda Clinard thinks that preschoolers should build background knowledge and have experiences that will be foundational in learning to read and write.

Joao Miguel Ferreira

Augmentative and alternative communication tool's to communicate

This workshop intends to give a view, of the possibilities of AAC implementation. Different activities will give participants the opportunity to feel the need to communicate in different ways than speech. The participants will think about daily activities and the possibilities to use AAC, in ways that facilitates the living of individuals with severe communication needs. There will be a theoretical approach to the AAC theme, where different methods and systems will be showed.

Okrugli stol

Round table

Tatjana Prizl Jakovac, Ana Leko, Sanja Habus, Marina Sumrak Tušak, Davorka Franolić, Nada Žemva

Afazije - Teorija i praksa

Tema je ovog okruglog stola problematika logopeda koji se bave osobama s afazijama, od početnih teškoća u jedinicama intenzivne njege, rehabilitacije u toplicama, te problemima pronalaženja i rehabilitacije korisnika s oštećenjima mozga u zdravstvenim ustanovama u mjestu stanovanja. Na ovom ćemo okruglom stolu pokušati doći do odgovora na pitanja: „Koliko duga i intenzivna treba biti terapija afazija?“, „Je li više uvijek i bolje?“, „Znači li kraj terapije i kraj oporavka?“. Ujedno, cilj nam je usporediti iskustva o poimanju poteškoća afazija s iskustvima susjednih zemalja. Očekujemo obrazloženja konkretnih problema s kojima se logopedi susreću u rehabilitaciji afazija, s obzirom na različitosti usluge, tretmana i problema. TEME: 1. Rehabilitacija osoba s afazijom i traumatskom ozljedom glave, 2. Afazije u sustavu zdravstvenog osiguranja, 3. Privatna praksa i mogućnosti rehabilitacije afazija, 4. Što znamo o afazijama (Hrvatska i susjedne zemlje)?

Aphasia - Theory and practice

Speech and language pathologists who are working with people with aphasia in intensive care units, in rehabilitation centres, in healthcare institutions, and in private practice are dealing with lots of problems. After home coming from hospital or rehabilitation centre people with brain damage are facing serious difficulties with rehabilitation in healthcare institutions in their hometown. These problems and difficulties are topics of this round table. We will also try to get answers to these questions: “How long and intensive should treatment be? Is more always better? Does the end of therapy mean the end of recovery?” Our aims are comparison with experience in neighbours' countries about comprehension of aphasia problems. We are expecting explanation of concrete problems with which speech and language pathologists are dealing in aphasia rehabilitation concerning diversity of services, treatment and problems. TOPICS: 1. Rehabilitation of people with aphasia and traumatic brain injuries, 2. Aphasia in healthcare system, 3. Private practice, 4. What do we know about aphasia (Croatia and neighbour's countries)

oooooo

Draženka Blaži, Predrag Knežević, Marija Magdalenić Meštrovčić, Hrvoje Jurić, Borut Marn, Ana Dembitz, Damir Tarokić

Interdisciplinarni pristup orofacijalnim rascjepima

Orofacijalni rascjepi jedna su od najčešćih malformacija u području glave. Zbog lokalizacije oštećenja te funkcionalnih teškoća koje se javljaju s rascjepima ta je malformacija lako prepoznatljiva odmah po rođenju djeteta, a nezadovoljavajuće rehabilitirani pojedinci zbog

promijenjenog izgleda, govora, denticije i sluha prepoznatljivi su tijekom cijelog života. Zbog kompleksnosti oštećenja koja prate orofacijalne rascjepe liječenje rascjepa mora biti timsko, longitudinalno i kompleksno. Timski pristup u kojem sudjeluju stručnjaci različitih profila: liječnik - neonatolog, pedijatar, maksiofacijalni kirurg, otorinolaringolog, stomatolog - specijalist ortodoncije i pedodoncije, logoped, psiholog, socijalni radnik, je interdisciplinarni i podrazumijeva ravnopravno sudjelovanje svih navedenih stručnih profila u rehabilitaciji i liječenju djeteta s rascjepom. Ortodontska terapija potpunih rascjepa primarnog i sekundarnog nepca započinje odmah po rođenju djeteta uzimanjem otiska gornje čeljusti i izradom palatinalne pločice koja olakšava djetetu hranjenje, ali i usmjerava rast rascijepljenih segmenata gornje čeljusti. Terapija se intenzivnije nastavlja u vrijeme mliječne i mješovite denticije pri čemu treba naglasiti potrebu rane preventivne i kurativne stomatološke skrbi budući da djeca s orofacijalnim rascjepom spadaju u rizičnu skupinu za bolesti tvrdih zubnih tkiva. Kirurško liječenje orofacijalnih rascjepa započinje s tri mjeseca starosti djeteta, a često završava tek prestankom rasta i razvoja, između 16. i 18. godine. U većine djece s rascjepom postoji provodno oštećenje sluha koje se modernim audiološkim tehnikama već vrlo rano može ustanoviti. Orofacijalni rascjepi zahtijevaju rano logopedsko praćenje i intervenciju kroz savjetovanje roditelja o pripremi artikulatora za razvoj govora, načinima hranjenja i prevenciji i uklanjanju teškoća gutanja, načinima poticanja razvoja jezika i govora djeteta s rascjepom ili kao potreba korekcije artikulacijskih i rezonancijskih poremećaja u djeteta. Psihosocijalne teškoće kod djece s rascjepima uglavnom su uzrokovane roditeljskom zabrinutošću za dijete s rascjepom te psihološka pomoć i savjetovanje, kao i savjetovanje socijalnog radnika treba biti više usmjereno na roditelje negoli na samo dijete. Cilj je ovog okruglog stola kroz izlaganja stručnjaka različitih profila prikazati primjer interdisciplinarnosti na djelu u pristupu liječenju i rehabilitaciji djece s orofacijalnim rascjepima koji u Hrvatskoj, na žalost, još uvijek nije u potpunosti suživio.

Interdisciplinary approach to orofacial clefts

Orofacial clefts are one of the most common malformations in head area. Because of the localization of lesion and functional difficulties, this malformation is easily recognized right after the child's birth. Some inadequately rehabilitated individuals can always be recognized because of their changed looks, speech, dentition, hearing. Due to the complexity of impairments that are connected with orofacial clefts, treatment must be longitudinal, complex and a result of teamwork. Team approach includes different experts: physician – neonatologist, paediatrician, maxillofacial surgeon, specialist in otorhinolaryngologie, dentist – orthodontist and pedodontist, speech language therapist, psychologist, social worker. This is an interdisciplinary approach in which all experts should actively participate in rehabilitation and treatment of child with orofacial cleft. Orthodontic therapy of total cleft of primary and secondary palate starts at birth by taking an impression of maxilla and making palatal plate. That makes child's feeding easier but it also directs the growth of maxilla's cleft segments. Therapy continues intensively during dentition with emphasis on early preventive and curative dental care since children with orofacial cleft make critical group for hard dental tissue diseases. Surgical treatment of orofacial cleft starts when a child

is 3 month old and often ends at the end of the child's growth and development, between the age of 16 and 18. Most children with orofacial cleft have conducting hearing impairment that can be diagnosed very early with modern techniques of audiology. Orofacial clefts require early logopaedic monitoring and intervention trough parent counseling on preparation of articulators for speech development, ways of feeding, prevention and elimination of swallowing difficulties, ways of encouraging language and speech development of child with orofacial cleft or as a need to correct articulation and resonance disorders. Psychosocial difficulties in children with clefts are mostly caused by parent's care for children with cleft so psychological care and counseling should be more directed on parents than on child. The aim of this panel is to show an example of interdisciplinary approach to treatment and rehabilitation of children with orofacial cleft, presented by different specialists. That approach is, unfortunately, still not fully accepted in Croatia.

Studentska sekcija

Student section

Lea Horvat, Lucija Božajić

Osvrt na Simpozij o terapiji mucanja u Cavtatu 2010.

Cilj ovog izlaganja je prikazati i opisati doživljaje sa sudjelovanja na simpoziju o mucanju koji se održavao u Cavtatu, u trajanju od 22. do 26. svibnja ove godine. Mi kao studentice imale smo priliku pomoći u organizaciji, te velikim dijelom i sudjelovati u predavanjima i druženjima na simpoziju. Želimo našom prezentacijom podijeliti dojmove, progovoriti o velikom iskustvu koje smo dobile i koje će nam pomoći u daljnjem radu i usavršavanju, te istaknuti važnost upoznavanja sa velikanima ovog područja u logopediji. Također, očekivanja prije i iskustva nakon simpozija razlikuju se, prvenstveno zbog iznenađujuće zanimljive koncepcije samog simpozija koju ćemo također sa zadovoljstvom predstaviti. Rasprava je organizirana po skupinama i kroz dinamičnu raspodjelu sudionika. Usporedno s tim održavana je i neformalna rasprava u glavnoj prostoriji održavanja simpozija. Ovim izlaganjem dat ćemo pregled simpozija iz perspektive studenata te predstaviti poveznice s obrazovanjem u Hrvatskoj i širenju znanja na području logopedije općenito. Želimo naglasiti važnost organizacije ovakvih manifestacija, i samim time poboljšati nadolazeće.

Review of the Symposium on the treatment of stuttering in Cavtat 2010

The aim of this paper is to present and describe experiences with participation in the symposium on stuttering, which was held in Cavtat, in a period of 22nd to 26th of May this year. We as students have had the opportunity to help in the organization, and take a large part in lectures and gatherings at the symposium. We would like our presentation to share thoughts, talk about a great experience that we have received and which will help us in the future work and training, and emphasize the importance of getting acquainted with the greats of the region in speech pathology. Also, the expectations before and experiences after the symposium are different, primarily because of the surprisingly interesting concept of the symposium that we are also pleased to introduce. The discussion is organized in groups and through the dynamic allocation of participants. In parallel with these maintained also an informal discussions in the main room of the Symposium. In this paper we will give an overview of the symposium from the perspective of students and present links with education in Croatia and spreading knowledge in the field of speech pathology in general. We wish to emphasize the importance of organization of such events, and thereby improve the upcoming.

Iva Žaja, Ines Polarecki

Jezik i komunikacija kod osoba s demencijom

Pojam demencije odnosi se na promjene u kognitivnim sposobnostima u bolesnika s organskom bolesti središnjeg živčanog sustava. Demenciju odlikuje progresivno intelektualno propadanje, koje dovodi do nemogućnosti zadovoljavanja osnovnih društvenih, moralnih i radnih obveza zahvaćenog bolesnika. Epidemiološki podaci o učestalosti demencije su impresivni. Prema rezultatima opsežnih populacijskih studija (SAD, Velika Britanija, Švedska, Danska) prevalencija demencije kreće se u rasponu 9-14 % u populaciji osoba starijih od 65 godina. Prevalencija demencije uključujući i blage oblike u populaciji osoba starijih od 85 godina iznosi 30 – 35 %. Prema tome, očekivani broj bolesnika u nekim zemljama, primjerice u SAD-u, danas bi iznosio 1,500.000. Istraživanja u Hrvatskoj još uvijek su rijetka, no dosad prikupljeni podaci se ne razlikuju mnogo od ranije navedenih. Uzevši u obzir činjenicu da se prosječna dob stanovništva produžuje, a da je natalitet u većini zemalja sve niži, realno je očekivati da će demencija početkom idućeg stoljeća postati jedna od najznačajnijih medicinskih i društvenih teškoća. Danas se prema aspektu kliničke slike demencije često dijele na kortikalne i subkortikalne, premda ti nazivi nužno ne znače da su patološke promjene strogo ograničene na kortikalne odnosno subkortikalne strukture. Promjene u jezičnim vještinama su važan i najraniji pokazatelj demencije. Promjene u memorijskim vještinama mogu biti vidljive i za vrijeme komunikacijske procjene. Stoga, precizna procjena komunikacijskih vještina može pomoći pri dijagnozi demencije, naročito u ranoj fazi.

Language and communication in persons with dementia

The term dementia refers to changes in cognitive abilities in patients with organic disease of the central nervous system. Dementia is characterized by progressive intellectual deterioration, which leads to inability to meet basic social, moral and business obligations of the affected patients. Epidemiological data on the prevalence of dementia are impressive. According to the results of extensive population studies (U.S.A., UK, Sweden, Denmark) the prevalence of dementia is in the range 9-14% in the population of people older than 65 years. The prevalence of dementia, including mild forms of disease in population of persons older than 85 years is 30-35%. Therefore, the expected number of patients in some countries, such as U.S.A., is about 1,500,000. Research in Croatia is still rare, but the data presented in the study do not differ much from the early mentioned. Taking into account the fact that the average age of the population is prolonging, and that the birth rate in most countries is getting lower. It is realistic to expect that dementia will become one of the most important medical and social difficulties in next century. Today, according to clinical symptoms dementia could be divided on cortical and subcortical, although these terms do not necessarily mean that the pathological changes are strictly limited to the cortical or subcortical structures. Changes in language skills are the most important and the earliest indicator of dementia. Changes in memory skills can be seen during the communication

assessment. Therefore, an accurate assessment of communication skills can help in the diagnosis of dementia, especially at early stage.

Emilija Ujević

Prikaz projekta “Uz vašu pomoć izjednačeni u lokalnoj sredini i šire”

Ovim radom prikazat će se aktivnosti projekta “Uz vašu pomoć izjednačeni u lokalnoj zajednici i šire” koji je nastao suradnjom Saveza gluhih i nagluhih grada Zagreba te studentica 2.godine diplomskog studija logopedije i profesora Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta, s namjerom da se čujućoj populaciji približe problemi i izazovi svakodnevnog života gluhih osoba, ali i da se širu javnost educira o njihovom identitetu. Projekt je uključivao provedbu ankete „Što (ne) znate o gluhoći?” u svrhu procjene stanja svijesti javnosti o specifičnim potrebama i problemima gluhih osoba, a sadržavala je najvažnije činjenice vezane uz jezična obilježja znakovnog jezika, obilježja gluhoće i njezine posljedice te obilježja komunikacije gluhih osoba. Anketa je provedena u školskim, visokoškolskim i zdravstvenim ustanovama, u većim gradovima Republike Hrvatske, a rezultati ukazuju na potrebu daljnjeg i kontinuiranog informiranja javnosti o objektivnim spoznajama o gluhoći i njenim posljedicama, o načinu i kvaliteti zadovoljavanja specifičnih potreba gluhih osoba, ali i o subjektivnim poteškoćama koje su prisutne u svakodnevnom životu gluhe osobe potaknute negativnim stavovima i nerazumijevanjem okoline. Ipak, prisutni su i kulturološki stavovi te je ohrabrujuće vidjeti da je većina ljudi ipak prepoznala znakovni jezik i kulturu Gluhih kao zasebnu lingvističku i društvenu pojavu. Na temelju rezultata provedene ankete oblikovan je i distribuiran edukativni letak „Što (ne) znate o gluhoći?”, nakon čega je uslijedila edukacija interesnih skupina održavanjem Okruglog stola na temu prevladavanja komunikacijskih barijera i specifičnostima komunikacije s osobama oštećena sluha te organizaciju i provođenje edukacije djelatnika ustanovama koje uključuju djecu oštećena sluha. U okviru projekta, s ciljem senzibiliziranja javnosti o zajednici gluhih, snimljen je i video-spot pjesme „Ruke“, autora Darka Rundeka, koji su preveden na hrvatski znakovni jezik, izveli mlade gluhe osobe iz Saveza gluhih i nagluhih grada Zagreba uz studentice 2. godine diplomskog studija logopedije.

Review of project „With your assistance tied to the local community and beyond”

This document is a summary of the activities that took place under the project „With your assistance tied to the local community and beyond”. The scope of this project concerns the inherent problems faced by the deaf population on a daily basis when interacting with the hearing population, and how we may raise awareness of these issues through education and publicity. As part of this long term goal, the Association of Deafness and Hard of

Hearing of Zagreb, collaborated with the students and specialist teaching staff from the Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, to produce a questionnaire. The questionnaire entitled „Što (ne) znate o gluhoći?“ - „What do you (don't) know about hearing impairment) was aimed at the general population to determine their knowledge. By asking intelligent questions, we have raised awareness about the communication needs for the hard of hearing, the importance of sign language, features of hearing impairment, as well as other issues. The larger cities in Croatia were surveyed using the questionnaires and the results show that greater publicity is required. Therefore, as a short term measure, we have created an informative leaflet with the same title. This is aimed at the general population to better educate and inform the public, concerning the challenges that the hearing impaired have to overcome in everyday life. As an additional publicity tool, Logopedic students together with young deaf people from the Association of the Deaf and the Hard of Hearing of Zagreb, taped signed (Croatian sign language) video material of the song “Ruke” by singer/song writer Darko Rundek.

ooooo

Emilija Ujević, Irina Pandža, Dinah Vodanović, Lea Dukić

Prikaz radionica za djecu oštećena sluha

Ovim radom će se prikazati rad studentica u aktivnostima dvaju projekata koji se sastoje od radionica. Projekt je nastao u suradnji Saveza gluhih i nagluhih grada Zagreba te Centra za rehabilitaciju Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta. Oba su projekta financirana od strane Ministarstva obitelji, branitelja i socijalne skrbi. Projekti su namjenjeni djeci oštećena sluha predškolskog i osnovnoškolskog uzrasta, te njihovim roditeljima. Radionice su se odvijale se kroz skupne aktivnosti koje su bile usmjerene na korištenje moderne tehnologije učenja hrvatskog znakovnog jezika, razvoj oralnog govora i pismenosti te edukaciju roditelja. Aktivno sudjelovanje se odvijalo kroz usvajanje znakovnog jezika, poticanje i unaprijeđivanje komunikacijskih vještina i strategija te govorno-jezičnog razvoja, kroz rad na (pred)vještinama čitanja i pisanja te kroz zajedničko čitanje i dramatizaciju dječjih slikovnica. U svim aktivnostima, naglasak je stavljen na interakciju roditelj-dijete uz polisenzornu stimulaciju (oralni govor i znakovni jezik). Pričanje priča, uz polisenzornu stimulaciju kako bi se poboljšala percepcija smatra se važnim zbog višestrukih inputa u svrhu obogaćivanja riječnika, sintaktičke strukture rečenice kako bi se novo naučena znanja mogla primjeniti i u svakodnevnoj komunikaciji. Dramatizaciju se koristi kao priliku za ponavljanje i provjeru novonaučenih znanja. Dok je cilj rada na (pred)vještinama čitanja i pisanja bio u svrhu pripreme djeteta za kasnije zahtjeve djeteta u školskom sustavu, te da se djeci oštećena sluha omogući što više predznanja i pripreme za kasnije zahtjeve u školi. Unutar svih aktivnosti korištene su jednake metode i didaktički materijali za prezentaciju sadržaja putem oralnog govora i znakovnog jezika s ciljem lakšeg razumijevanja odnosa i situacija.

Review - Workshop for hearing impaired children

This paper will show the four students work in two separate workshops for children who are deaf and hard of hearing. Workshops started in joint collaboration of Croatian Association of the Deaf and Hard of Hearing and Croatian Faculty of Education and Rehabilitation Sciences. Both workshops are funded by the Ministry of the Family, Veteran's Affairs and Intergenerational Solidarity. Workshops are created for the children with the hearing loss and their parents. The goal was to work on the development of oral speech, literacy and to educate parents at the same time using Croatian sign language and Croatian language. Active participation was carried out through acquisition of Croatian sign language, development of communication skills, oral language development, through the work on the (pre)reading and writing skills and collective reading and dramatization of children's stories. There were used throughout all activities equal methods and didactic materials for presenting materials using oral speech and sign language with the goal of easier acquisition and understanding of relations and situations.

Ivana Ledinski, Irena Mlinarić, Valentina Vivoda

Utjecaj fonoloških poremećaja na usvajanje čitanja i pisanja

Usvajanje jezika predstavlja usvajanje glasovnog sustava jezika, a znanje o glasovnom sustavu jednog jezika predstavlja fonološko znanje. Cilj fonološkog razvoja djeteta je usvojiti sva znanja koja posjeduju odrasli. Ukoliko fonološki razvoj ne ide svojim tokom, dolazi do fonološkog poremećaja. Prema DSM-IV fonološki poremećaj predstavlja izostanak uporabe govornih glasova koji se očekuju u skladu s određenom dobi i dijalektom osobe, a može se pojaviti u obliku omisije, supstitucije ili distorzije glasa. Učenje čitanja započinje puno ranije nego formalna poduka – predškolska djeca moraju usvojiti brojna znanja i vještine da bi se uključila u proces stjecanja čitanja i pisanja. Vještine se javljaju u kontinuumu – od početka komunikacije, preko igre (simboličke igre) do čitanja i akta pisanja kao najsloženijega oblika komuniciranja čovjeka. Cilj ovog ispitivanja bio je utvrditi postoje li razlike u usvajanju čitanja i pisanja kod djece urednoga razvoja i kod djece s fonološkim poremećajima. Postavljene su dvije hipoteze: H1: postoji statistički značajna razlika između djece bez teškoća i djece s teškoćama u usvajanju čitanja i pisanja H2: postoji statistički značajna razlika unutar same skupine djece s teškoćama u usvajanju čitanja i pisanja, i to između djece koja polaze i one koja ne polaze logopedsku terapiju Zadaci koji su korišteni u ispitivanju bili su: ponavljanje riječi, ponavljanje logatoma, traženje rime, rastavljanje na slogove, aliteracija, fonemska analiza, fonemska sinteza, brisanje konsonanata. Istraživanje je provedeno u dvije osnovne škole u Zagreb među učenicima prvih razreda. Nasumično je odabrano petnaestero djece bez teškoća u usvajanju čitanja i pisanja, te petnaestoro sa teškoćama u usvajanju čitanja i pisanja po procjeni školskog logopeda. Od petnaestero djece

sa teškoćama u usvajanju čitanja i pisanja, osmero je uključeno u terapiju, a ostatak nije. Nakon obrade podataka potvrdilo se H1 hipotezu dok se H2 hipotezu tek djelomično potvrdilo. Na temelju dobivenih rezultata, a i naših osobnih dojmova, možemo zaključiti da je fonološka svjesnost jedna od najvažnijih značajki za uspješno usvajanje čitanja i pisanja.

The influence of the phonological disorders on the acquisition of reading and writing

Language acquisition represents the acquisition of the phonological system, and the knowledge about that system represents phonological knowledge. The objective of child's phonological development is to acquire all the knowledge that the adults already possess. If the phonological development does not proceed as it should, a phonological disorder will occur. According to DSM-IV, a phonological disorder represents absence of the use of speech sounds that are expected according to the age and dialect of a person and it can arise as omission, substitution or distortion of a sound. Learning of reading begins much earlier than formal education – preschool children have to adopt various knowledge and abilities to be able to enter the process of acquiring the reading and writing skills. Those abilities appear in a continuum – from the very beginning of communication, through play (symbolic play) to reading and act of writing as the most complex form of human communication. The goal of this research was to determine if the differences in acquisition of reading and writing exist between the children with a phonological disorder and the children without it. Two hypotheses were given: H1: statistically significant difference exists between the children without difficulties and the children with reading and writing difficulties H2: statistically significant difference exists in the group of children with reading and writing difficulties, and that difference is between children who attend and do not attend speech and language therapy Tasks that were used in this research were: word repetition, repetition of non-words, rhyme, word separation on syllables, alliteration, phonemic analysis, phonemic synthesis, deletion of consonants. The research was conducted in two elementary schools in Zagreb among first grade students. Fifteen children without reading and writing difficulties were randomly selected as well as fifteen children with reading and writing difficulties. This selection was made according to the appraisal of the school's speech and language therapist. Among the fifteen children with reading and writing difficulties, eight of them are attending speech and language therapy. After the data analysis H1 hypothesis was confirmed and H2 hypothesis was partially confirmed. Based on the results of the research, as well as on our personal experiences, we can conclude that phonological awareness is one of the most important attributes for a successful acquisition of reading and writing.

Popis izlagača / List of participants

Amaral	Isabel	School of Health, Polytechnics Institute of Setúbal, Portugal	isabel.amaral@ess.ips.pt	27
Andrijević Gajić	Lidija	Centar Slava Raškaj Zagreb	milmarzg@gmail.com	99, 103
Aras	Ivana	Poliklinika SUVAG		42
Bakota	Koraljka	Poliklinika SUVAG	kbakota@suvag.hr	44, 46, 61
Balažinec	Marijana	Logopedski kabinet Blaži	marijana.b5@gmail.com	93, 95
Behlau	Mara	Universidade Federal de Sao Paulo, Brazil	mbehlau@uol.com.br	23
Bilonić Milošević	Silvana	Poliklinika SUVAG	sbilonic@suvag.hr	106
Blaži	Draženka	Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet	dblazi@erf.hr	67, 68, 75, 125
Boey	Ronny	University of Antwerp, Belgium	Ronny.Boey@ua.ac.be	24
Bolfan Stošić	Natalija	Edukacijsko rehabilitacijski fakultet	bolfanstosic@gmail.com	38, 86, 88
Bonetti	Ana	Edukacijsko rehabilitacijski fakultet	anab@erf.hr	38, 90, 91
Bonetti	Luka	Edukacijsko rehabilitacijski fakultet	lukab@erf.hr	62, 100
Božajić	Lucija	Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, student		129
Božanović	Željka	Logopedski kabinet Blaži	ztucek1@gmail.com	39
Bradarić Jončić	Sandra	Edukacijsko rehabilitacijski fakultet	sandra@erf.hr	102
Brestovci	Behlul	Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet	bebrest@erf.hr	38, 41
Budak	Hrvoje			92
Burazer	Martina	DV Trešnjevka	martina.burazer@zg.t-com.hr	107
Butorac	Željka	OŠ Marina Držića		119
Celizić	Martina	Mali dom Zagreb		46
Cepanec	Maja	Edukacijsko - rehabilitacijski fakultet	mcepanec@globalnet.hr	45
Ciganović	Daliborka	Logopedski kabinet ProLogoS Berlin	daliborka.ciganovic@alice-dsl.net	117
Cigrovski	Nevenka	KBC Rebro, Zagreb		78
Colnago	Maja	OŠ dr. Ante Starčevića	maja.colnago@zg.htnet.hr	110
Čarija	Robert	Sveučilište u Splitu, Medicinski fakultet, Zavod za neuroznanost		58
Čavuzić Čajko	Jasminka	DV Maksimir	jasminka.cavuzicajko@gmail.com	109
Čohan	Ivana	Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, student	ivana.cohan@gmail.com	102
Dedić	Zorana	Poliklinika SUVAG	zorana0407@gmail.com	110
Deletis	Vedran	Sveučilište u Splitu, Medicinski fakultet, Zavod za neuroznanost		57, 58
Dembitz	Ana	KBC Zagreb, Fonijatrijski centar, ORL klinika	ana.dembitz@metromail.hr	125
Dobrojević	Mirjana	Centar Velika Gorica		92
Dukić	Lea	Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, student	lea.dukic@gmail.com	132
Dulčić	Adinda	Poliklinika SUVAG	zagreb@suvag.hr	46, 61
Džemidžić	Sadeta			80
Đanić	Davorin	OB Dr. Josip Benčević, Medicinski fakultet Osijek, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku		41, 54, 70
Đanić	Jasna	OB Dr. Josip Benčević, Medicinski fakultet Osijek, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku	jasna.djanic@bolnicasb.hr	54, 70
Farago	Emica	Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet	emica.farago@zg.htnet.hr	91, 95

Fawcett	Angela	University of Swansea, UK	A.Fawcett@sheffield.ac.uk	21
Fernandez-Conejero	Isabel	Department of Intraoperative neurophysiology, University Hospital Bellvitge, Barcelona, Spain		57
Ferreira	Joao Miguel	School of Health, Polytechnics Institute of Setúbal, Portugal	joao.ferreira@ess.ips.pt	123
Fojtik	Martina	Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, student		86
Franić	Jadranka	KB Sveti Duh, Zagreb	jfranic@obsd.hr	38, 100
Franolić	Davorka	Logopedski kabinet Logos Kalos	davorka.franolic@zg.t-com.hr	96, 125
Fulgosi Masnjak	Rea	Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet	rea@erf.hr	51
Gmajnić	Iva			45
Gregl	Ana	Poliklinika SUVAG	ana.gregl@gmail.com	61
Habus	Sanja	SB Krapinske Toplice		125
Hadžić	Selmir			80
Heđever	Mladen	Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet	mladen@erf.hr	77, 90, 91, 95
Hercigonja Salamoni	Darija	Poliklinika SUVAG	dherc@suvag.hr	55
Horvat	Lea	Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, student		129
Hranilović	Cecilija	OŠ Grigor Vitez	mirjanahr@net.hr	29
Hrtica	Marija	OB Dubrovnik	marijah@bolnica-du.hr	87
Ivkić	Mirjana	SB Goljak	mirjana-ivkic@net.hr	104
Jelčić Jakšić	Suzana	Logopedski centar	jelcic-jaksic@zg.t-com.hr	74
Jeličić	Mladen	Center za sluh in govor Maribor	mladen.jelicic@gmail.com	36
Jelić	Slavica	Centar Slava Raškaj Zagreb	slavici.jelic@gmail.com	103
Jurić	Hrvoje	Stomatološki fakultet, Zavod za dječju i preventivnu stomatologiju		
Kaldonek	Agnieszka		agnieszka.kaldonek@gmail.com	83
Kelić	Maja	Poliklinika SUVAG		106
Keller	Marina	Poliklinika SUVAG	kellermarina2@gmail.com	79
Knežević	Predrag	KB Dubrava, Klinika za kirurgiju lica, čeljusti i usta		125
Kogovšek	Damjana	Pedagoška fakulteta, Univerza v Ljubljani		85
Kolundžić	Zdravko	OB Požega	zkolundz@net.hr	34, 67, 68
Korać	Bojana	KBC Rebro, Zagreb		96
Korunić	Diana	Mali dom Zagreb	diana@malakuca.org	46
Kosir	Mirjana	Dom zdravlja Mostar		111
Košćec	Gordana	Poliklinika SUVAG		44
Kovač Gornji	Natalija	Logopedski kabinet Blaži	nkgornji@yahoo.com	71, 121
Krajnović	Verica	Centar za odgoj i obrazovanje Velika Gorica	krajnovicv@gmail.com	92
Krampač Grljušić	Aleksandra	Osnovna škola Ljudevita Gaja, Osijek		84, 113
Krupić	Adna	Logopedski kabinet Blaži	adna_krupic@yahoo.com	75
Kujundžić Lujan	Marija	Poliklinika za rehabilitaciju osoba sa smetnjama u razvoju, Split	suncokret.marija@gmail.com	100
Kuljašević	Katica	DV Vrbik	martina.smiljanic@vrtic-vrbik.hr	122
Lang	Adela	Center za sluh in govor Maribor	lang_adela@t-2.net	105
Lang Morović	Maja			51
Lasan	Mirjana	Logopedski centar		74
Ledinski	Ivana	Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet	ledinski.ivana@gmail.com	133
Leko	Ana	Edukacijsko - rehabilitacijski fakultet	ana.leko2@zg.t-com.hr	125
Lelas	Dragomila	Poliklinika SUVAG	dlelas.lelas@gmail.com	78

Lenček	Mirjana	Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet	mlencek@erf.hr	30, 34
Leško	Sunčica	OB Dr. Josip Benčević, Medicinski fakultet Osijek, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku	suncica.lesko@bolnicasb.hr	41, 54, 70
Lice	Karolina	Poliklinika SUVAG	karolina.lice@gmail.com	110
Lisica	Dragan	DV Cvit Mediterana	djecji.vrtic.cvit.mediterana1@st.t-com.hr	56
Lopižić	Josip	Opća bolnica Dubrovnik		87
Lulić	Sonja	Poliklinika SUVAG	njocak2@yahoo.com	79
Ljubešić	Marta	Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet	marta.ljubestic@public.carnet.hr	45, 48
Magdalenić Meštrović	Marija	Stomatološka poliklinika Zagreb, Odjel ortodontije		125
Marn	Borut	Klinika za dječje bolesti Zagreb, Odjel za ORL, oftalmologiju i neurokirurgiju		125
McCauley	Rebecca	Ohio State University	mccauley.90@osu.edu	22
Mesec	Iva	DV Leptir	logoped@dv-leptir.hr	31
Mihalković-Parazajda	Nevenka	Centar za odgoj, obrazovanje i rehabilitaciju Križevci	n.mihalkovic@gmail.com	49
Mihanović	Vesna			84, 113
Milevčić Malenica	Andrea	Poliklinika Suvag	andrea.milevcic@yahoo.com	111
Milković	Marina	Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet	milmarzg@gmail.com	65, 99
Mlinarić	Irena	Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, student	irena_max@yahoo.com	133
Mohr	Renata	Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet	rmohr@erf.hr	102
Mustapić	Maja	Osnovna škola za djecu s posebnim potrebama, Mostar		111
Nađvinski	Sofija	Poliklinika SUVAG	snadjvinski@suvag.hr	73, 111
Novačić	Karlo	Klinička bolnica Merkur		42
Novšak Brce	Jerneja	Pedagoška fakulteta v Ljubljani	Jerneja.Novsak@pef.uni-lj.si	96
Obad	Dubravka	Poliklinika SUVAG		44
Obučina	Helena	Logopedski kabinet Blaži	helena_obucina@yahoo.com	72
Opačak	Ivana	Logopedski kabinet Blaži		121
Osmančević Katkić	Lejla	Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, student	leky34@hotmail.com	51, 84, 114
Ozbič	Martina	Pedagoška fakulteta, Univerza v Ljubljani	martina.ozbic@guest.arnes.si	85
Pandža	Irina	Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, student		65, 132
Paulić	Mateja	Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, student	mateja.paulic@gmail.com	86
Pavičić Dokoza	Katarina	Poliklinika Suvag	snadjvinski@suvag.hr	42, 46, 73
Peretić	Maja	Centar za rehabilitaciju Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta	maja@erf.hr	30
Petković	Dragutin	OB Dubrovnik		87
Pijuk	Miranda			49
Pirkić	Snježana	Poliklinika SUVAG	spirkic@suvag.hr	79
Pleskalt	Matea	Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet		86
Podbrežnik	Vlasta	Društvo za pomoć osobama z govornimi motnjami Vilko Mazi	vlasta.podbreznik@guest.arnes.si	97
Polarecki	Ines	Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, student	ines_ri@yahoo.com	130
Poljaković	Zdravka			96
Požgaj Vinčić	Snježana	OŠ kralja Tomislava	spvincic@yahoo.com	119
Pribanić	Ljubica	Edukacijsko rehabilitacijski fakultet	ljubica@erf.hr	65, 99

4. kongres hrvatskih logopeda s međunarodnim sudjelovanjem *Logopedija i izazovi novog vremena*
Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, 22. – 25. rujna 2010.

Prizl Jakovac	Tatjana	Edukacijsko rehabilitacijski fakultet	tatjana.prizl-jakovac@vz.htnet.hr	25, 125
Puškarčić	Katica	Centar Slava Raškaj, Zagreb	katica_puskaric@net.hr	117
Radanović	Ružica	KBC Osijek, Klinika za neurologiju	radanovic.ruzica@kbo.hr	98
Rade	Renata	Poliklinika SUVAG	renata.rade@inet.hr	120
Radić	Ivona	Poliklinika SUVAG	iradic25@gmail.com	110
Rogić	Maja	Sveučilište u Splitu, Medicinski fakultet, Zavod za neuroznanost	maja.rogic@mefst.hr	57, 58
Salaj	Ivona	Hrvatska udruga gluhoslijepih osoba Dodir	ivona.salaj@gmail.com	52, 64, 114
Sardelić	Senka	Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet	senka@erf.hr	77, 91
Sladić	Sanja			92
Smiljanić	Martina	DV Vrbik		122
Starc	Igor	Glasbena sola, Ilirska Bistrica		85
Sučić	Marija	Poliklinika SUVAG	maria.sucic@gmail.com	37
Sumrak Tušak	Marina	SB Krapinske Toplice	sbkt.logopedi@gmail.com	125
Szelenyi	Andrea	Department od Neurosurgery, Johann Wolfgang Goethe University, Frankfurt, Germany		57
Šaronja	Vlatka	Poliklinika SUVAG	vlatkasaronja@yahoo.com	79
Šimić	Ivana	Dom zdravlja Mostar	ivameggy@gmail.com	62, 111
Šimunjak	Boris	KB Sveti Duh, Zavod za ORL i kirurgiju glave i vrata	boris.simunjak@yahoo.com	38, 88
Širić	Ljiljana	KBC Osijek, Klinika za ORL i cervikofacijalnu kirurgiju	ljsiric@gmail.com	98
Štebih	Maja	Zavod za gluhe in naglušne, Ljubljana	maja.stebih@guest.arnes.si	97
Tambić	Maja	DV Zapruđe		32,
Tarczay	Sanja	Hrvatska udruga gluhoslijepih osoba Dodir	projekti@dodir.hr	52, 64
Tarokić	Damir	KBC Zagreb, Fonijatrijski centar, ORL klinika		125
Todorović	Goran	Sveučilište u Splitu, Medicinski fakultet, Zavod za neuroznanost		68
Tudor	Katarina Ivana	Sveučilište u Splitu, Medicinski fakultet, Zavod za neuroznanost		58
Tudor	Mario	DV Zapruđe		58
Ujević	Emilija	Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, student	ema1407@gmail.com	131, 132
Ulkatan	Sedat	St. Luke's roosevelt Hospital, institute for Neurology and Neurosurgery, New York, USA		57
Vidaković	Tamara	Center za sluh in govor Maribor	tamara.vidakovic@gmail.com	105
Vincek	Maja	Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, student		77
Vivoda	Valentina	Edukacijsko - rehabilitacijski fakultet	valentina_vivoda@yahoo.com	133
Vodanović	Dinah	Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, student	dinahvodanovic@gmail.com	132
Vranić	Đurđica	Poliklinika Suvag	dvranic@suvag.hr	41
Vrdoljak	Mirjana			49
Vučina	Tea	Dom zdravlja Mostar		111
Vuković	Martina	Logopedski centar	martina_vukovic85@yahoo.ca	74
Vuković	Mile	Sveučilište u Beogradu, Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju	suncokret.marija@gmail.hr	59
Zaninović	Ivana	Logopedski kabinet Blaži	ivanaorlic@yahoo.com	75
Zaretsky	Elena	University of Massachusetts-Amherst, USA	ezaretsky@comdis.umass.edu	20
Zečić	Sadeta	Pedagoški fakultet, Univerzitet u Sarajevu	sadetaz811@yahoo.com	80

Zorić	Ana	Poliklinika SUVAG	ankazoric@gmail.com	42
Žaja	Iva	Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, student	iva_zhr@yahoo.com	130
Žemva	Nada	Univerzitetni rehabilitacijski institut Republike Slovenije - Soča		125
Živković Ivanović	Tamara	Fonijatrijski centar, ORL Klinika Rebro	tamara@kbsm.hr	38

Uredili: Luka Bonetti i Draženka Blaži
Rujan, 2010.

Hrvatsko logopedsko društvo
Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Odsjek za logopediju
Znanstveno-učilišni kampus Borongaj
Borongajska cesta 83f
10000 Zagreb
Hrvatska

*Urednici nisu odgovorni za točnost podataka i izjava, te za iznesena mišljenja u pojedinim priložima u Knjizi sažetaka.
The Editors claim no responsibility for the accuracy of the data, statements made and opinions reported and voiced in
individual contributions assembled in this Abstract book.*